

Government of the Republic of Montenegro

*Foundation Open Society Institute
Representative Office Montenegro*

*United Nations
Development Programme*

UTICAJ OSAMOSTALJENJA REPUBLIKE CRNE GORE NA OSJETLJIVE DRUŠTVENE GRUPE

Government of the Republic of Montenegro

*Foundation Open Society Institute
Representative Office Montenegro*

*United Nations
Development Programme*

**UTICAJ
OSAMOSTALJENJA
REPUBLIKE CRNE GORE
NA OSJETLJIVE DRUŠTVENE
GRUPE**

Podgorica, 6. jul 2006. godine

Članovi Strateške konsultativne grupe

Vesna Rakić Vodinelić,

profesorica na Pravnom fakultetu Univerziteta “Union”, Beograd

Lubomir Fajtak,

bivši glavni sekretar Ustavnog odbora slovačkog parlamenta, bivši član Komisije za izradu poslovnika slovačkog parlamenta, bivši direktor Parlamentarnog instituta slovačkog parlamenta.

Tone Dolčić,

zamjenik Ombudsmana, bivši sekretar Sekretarijata za zakonodavstvo, Ljubljana, Slovenija

Dragan Đurić,

asistent Ministra za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije Vlade Republike Crne Gore

Tanja Miščević,

direktorica kancelarije za pridruživanje EU Vlade Republike Srbije

Saša Gajin,

Institut za uporedno pravo, Beograd

Alessandro Simoni,

profesor uporednog prava na Pravnom Fakultetu Univerziteta u Firenci

Vladimir Vodinelić,

dekan Pravnog fakulteta Univerziteta “Union”, Beograd

Aleksa Ivanović,

viši pravni savjetnik

Slobodanka Krivokapić,

pomoćnica Ministra zdravlja Vlade Republike Crne Gore

Slobodanka Koprivica,

pomoćnica Ministra posvjete i nauke Vlade Republike Crne Gore

Mirjana Kojičić,

pomoćnica direktora Fonda za Zdravstvo RCG

Andelka Babić,

pomoćnica direktora Fonda za Zdravstvo RCG

Osamostaljenje Republike Crne Gore istupanjem iz ranije državne zajednice i sticanjem svojstva suverene države 3. juna 2006. godine, uslijedilo poslije održanog referenduma o državnopravnom statusu Crne Gore, od 21. maja 2006. godine, otvorilo je potrebu pružanja odgovora na brojna pitanja u obije članice državne zajednice koja su tijesno povezana sa osjetljivošću određenih društvenih grupa vezanih aspektima imovine, školovanja, zdravstva, penzija i drugih. Ova pitanja se prije svega tiču građana jedne države članice koji žive u drugoj ili pak imaju određene materijalne interese u drugoj državi članici. Broj ovih građana je prilično veliki, iako pouzdani brojevi podaci u ovom momentu još nisu utvrđeni, već su samo određeni, na osnovu statističkih evidencija.

Projekat “Jačanje kapaciteta za demokratsko učešće osjetljivih grupa u Crnoj Gori” kao dio Programa za izgradnju kapaciteta (zajednička inicijativa Vlade Republike Crne Gore, Fondacije Fond za Otvoreno Društvo i Programa za Razvoj Ujedinjenih Nacija - UNDP) ima za cilj jačanje dijaloga unutar Crne Gore i između Vlada Crne Gore i Srbije oko kritičnih pitanja u post referendumskom periodu kao što su planovi za rješavanje problema penzija, socijalnog osiguranja, liječenja, studiranja, imovine i sl. U sklopu projekta oformljena je Strateška konsultativna grupa čiji je glavni zadatak donošenje strateškog dokumenta koji treba da sadrži nepristrasnu i profesionalnu analizu postojećeg stanja i predloži praktična rješenja za probleme koji se tiču osjetljivih društvenih grupa u kontekstu odnosa Crne Gore i Srbije nakon sticanja nezavisnosti.

Projektni tim

Garret Tankosić-Kelly,

v.d. stalnog predstavnika UNDP-a u Crnoj Gori

Sanja Elezović,

direktorica Fondacije «Fond za otvoreno društvo» u Crnoj Gori

Mirsad Bibović,

rukovodilac programa za institucionalnu i pravnu reformu, UNDP

Snežana Doljanica,

koordinatorka projekta, UNDP

Richard Djuričić,

asistent na projektu, UNDP

Mišljenja iznesena u ovom dokumentu pripadaju autorima i ne moraju predstavljati mišljenja UNDP-a. Analiza i preporuke vezane za politiku u ovom izvještaju ne moraju da odražavaju mišljenja Programa za razvoj Ujedinjenih Nacija, njegovog Izvršnog Odbora ili država članica. I pored uloženog truda da se obezbijedi tačnost podataka predstavljenih u ovom izvještaju, UNDP ne može preuzeti odgovornost za eventualne greške ili propuste u izvještaju. Ovaj izvještaj predstavlja proizvod zajedničkog napora tima eminentnih konsultanata i savjetnika.

SADRŽAJ

1. PRAVNI POSTUPAK OSAMOSTALJENJA	7
2. PRAVNE POSLJEDICE OSAMOSTALJENJA	11
3. METODOLOGIJA RJEŠAVANJA TRANZITORNIH PITANJA	18
4. POSLJEDICE OSAMOSTALJENJA CRNE GORE NA OSJETLJIVE DRUŠTVENE GRUPE I ODNOSI	22
4.1. PRAVNI STATUS GRAĐANA	23
4.1.1. Državljanstvo	24
4.1.2. Porodični odnosi	27
4.1.3. Izbjeglice i raseljena lica.....	29
4.1.4. Lični podaci	32
4.1.5. Otvaranje dosijea	35
4.1.6. Pravna pomoć između sudova.....	36
4.1.7. Međusobno priznanje javnih isprava.....	37
4.1.8. Rehabilitacija	38
4.2. SOCIJALNI ODNOSI.....	39
4.2.1. Penzije.....	40
4.2.2. Zapošljavanje	43
4.2.3. Zdravstvo	46
4.2.4. Obrazovanje	50
4.2.5. Posebni vidovi socijalne zaštite starih lica i lica sa posebnim potrebama	55
4.3. EKONOMSKA PRAVA I EKONOMSKI ODNOSI.....	56
4.3.1. Slobodno kretanje ljudi	57
4.3.2. Slobodno kretanje roba.....	57
4.3.3. Svojina na nepokretnostima.....	59
4.3.4. Denacionalizacija.....	62
4.4. POSEBNE PREPORUKE.....	64
4.4.1. Javna promocija prava pripadnika osjetljivih grupa u novim okolnostima...64	
PRILOZI.....	65
5. PRINCIPI SPORAZUMA O SUKCESIJI DRŽAVA BIVŠE SFRJ.....	65
6. SPORAZUM O PITANJIMA SUKCESIJE.....	69

1

PRAVNI POSTUPAK OSAMOSTALJENJA

1. PRAVNI POSTUPAK OSAMOSTALJENJA

Referendum održan 21. maja 2006. godine u Crnoj Gori¹ i državno osamostaljenje Republike Crne Gore u pravnom smislu se može okvalifikovati kao još jedna u nizu sukcesija države (*state succession*) u odnosu na nekadašnju Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ). Po najčešće korišćenoj definiciji u pravu, sukcesija je uspostavljanje potpunog državnog suvereniteta na određenoj teritoriji na kojoj je suverenitet imala država prethodnica.² Naime, do momenta donošenja odluke o osamostaljenju, Crna Gora je bila država članica državne zajednice Srbije i Crne Gore te nije imala priznati međunarodnopravni subjektivitet. To je bilo jasno iz čl. 14. st. 1 Ustavne povelje državne zajednice Srbije i Crne Gore („Službeni list SCG“ br. 1/2003 i 26/2005): „Srbija i Crna Gora je jedan subjekt međunarodnog prava i član međunarodnih globalnih i regionalnih organizacija za čije članstvo je uslov međunarodni subjektivitet.“

Pravni osnov za osamostaljenje Republike Crne Gore činili su zajedno: (1) čl. 60 Ustavne povelje državne zajednice; (2) referendum, koji je sproveden u skladu sa Zakonom o referendumu Republike Crne Gore; (3) odluka o istupanju iz državne zajednice koja je donesena poslije referenduma 3. juna 2006. godine.

(1) Član 60 Ustavne povelje državne zajednice

U čl. 60 st. 1, 2 i 3 Ustavne povelje predviđeno je:

„Po isteku perioda od tri godine, države članice imaju pravo da pokrenu postupak za promenu državnog statusa, odnosno za istupanje iz državne zajednice Srbija i Crna

¹ Prema zvaničnim rezultatima, na referendum je izašlo preko 86 odsto biračkog tijela u Crnoj Gori, a za nezavisnost Crne Gore je glasalo 55,5 odsto izašlih birača.

² Up. *Guggenheim*, *Beitraege zur voelkerechtliche Lehre von Staatenwechsel (Staatusukzession)*, 1925., str. 241; *Andrassy*, *Međunarodno javno pravo*, Zagreb, 1971., str. 203; *Magarašević*, *Osnovi Međunarodnog prava i Međunarodni odnosi*, Novi Sad, 1974, str. 333 i drugi.

Gora.

Odluka o istupanju iz državne zajednice Srbija i Crna Gora donosi se nakon referenduma.

Zakon o referendumu donosi država članica, vodeći računa o međunarodno priznatim demokratskim standardima.“

Ovaj stav je 2005. godine dopunjen Amandmanom koji glasi:

„Regulativa o mogućem referendumu mora biti zasnovana na međunarodno priznatim demokratskim standardima. Država članica koja organizuje referendum sarađivaće sa Evropskom unijom na poštovanju međunarodnih demokratskih standarda, kako je predviđeno Ustavnom poveljom.”³

Naredni stavovi Člana 60 Ustavne povelje (stavovi 4, 5 i 6), takođe, imaju značaj za proces osamostaljivanja:

„U slučaju istupanja države Crne Gore iz državne zajednice Srbija i Crna Gora, međunarodni dokumenti koji se odnose na Saveznu Republiku Jugoslaviju, posebno Rezolucija 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, odnosili bi se i u celosti važili za državu Srbiju, kao sledbenika.

Država članica koja iskoristi pravo istupanja ne nasleđuje pravo na međunarodno-pravni subjektivitet, a sva sporna pitanja posebno se regulišu između države-sledbenika i osamostaljene države.

U slučaju da se obe države članice u referendumskom postupku izjasne za promenu državnog statusa, odnosno nezavisnost, u postupku sukcesije regulišu se sva sporna pitanja, kao u slučaju bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.”

Odluka o raspisivanju referenduma o državno-pravnom statusu Republike Crne Gore objavljena je u „Službenom listu RCG“ 13/2006 od 3. marta 2006. godine. Time je, u smislu čl. 60 st. 1 Ustavne povelje, Crna Gora kao država članica pokrenula postupak za promjenu državnog statusa u pravcu osamostaljenja, tj. istupanja iz državne zajednice.

(2) Zakon o referendumu Republike Crne Gore

Drugi uslov se sastoji u obavezi održavanja referenduma. Da bi ovaj uslov bio u pravnom smislu riječi poštovan, država članica koja je pokrenula postupak za istupanje iz državne zajednice (u ovom slučaju, Crna Gora) donijela je svoj zakon o referendumu, vodeći računa o međunarodno priznatim demokratskim standardima (čl. 60 st. 2 Ustavne povelje) i uz saradnju sa Evropskom unijom na poštovanju međunarodnih demokratskih standarda (Amandman II na član 60 Ustavne povelje). Zakon o referendumu o državno-pravnom statusu Republike Crne Gore objavljen je u „Službenom listu RCG“ br. 12/2006, od 2. marta 2006. godine. U čl. 5 ovog

³ Odluka o proglašenju Amandmana na Ustavnu povelju državne zajednice Srbija i Crna Gora "Sl. list SCG", br. 26/2005 od 29. juna 2005.

zakona definisano je referendumsko pitanje koje je glasilo: "Želite li da Republika Crna Gora bude nezavisna država sa punim međunarodno-pravnim subjektivitetom". U čl. 6. koji reguliše pitanja većine je rečeno: „Odluka u prilog nezavisnosti je validna, ako za opciju "da" glasa 55% od broja važećih glasova, pod uslovom da je na referendumu glasala većina od ukupnog broja upisanih glasača.“ Međunarodne institucije su potvrdile da je navedeni Zakon donesen uz prihvatanje međunarodno priznatih standarda. Referendum o osamostaljenju Republike Crne Gore održan je 21. maja 2006. godine. Prema zvaničnim rezultatima koje je objavila Referendumska komisija 55,5% građana Republike Crne Gore izjasnilo se za osamostaljenje, dok se 44,50% građana izjasnilo protiv. Referendum je zvanično proglašen uspješno održanim u prilog osamostaljenja Republike Crne Gore.

(3) Odluka o istupanju iz državne zajednice

Treći uslov jeste donošenje odluke o istupanju iz državne zajednice nakon referenduma sadržan je stavu 1 čl. 60 Ustavne povelje. Iako je ova odredba neprecizno jezički izražena, jer ne sadrži subjekt („...odluka o istupanju.....**donosi se...**“), tj nije izričito rečeno ko je donosi, iz nje se jezičkim, sistematskim i ciljnim tumačenjem, kao nesumnjivo može zaključiti sledeće:

- a) Nakon održanog referenduma država članica koja je otpočela postupak istupanja, donosi odluku o istupanju unilateralno, tj. za donošenje te odluke nije potrebna saglasnost druge države članice.
- b) Odluku o istupanju donosi organ određen pravom države članice koja istupa, tačnije njenim Ustavom, a to je Skupština Republike Crne Gore.
- c) Odluka se donosi u formi parlamentarne odluke, tj. nije potrebno donošenje zakona.
- d) Odluka se može punovažno donijeti ako je, u smislu čl. 6 Zakona o referendumu o državno-pravnom statusu Republike Crne Gore, ta odluka *validna*, tj ako je ostvarena većina predviđena u čl. 6 Zakona.

Tek ispunjavanjem uslova navedenih u tačkama (1), (2) i (3) kumulativno, dolazi do državne sukcesije na teritoriji Crne Gore, što znači da je ta sukcesija i pravna, a ne samo faktička.⁴ Ovaj uslov je ispunjen 3. juna 2006. godine, kada je u Skupštini Republike Crne Gore većinom glasova usvojena odluka o istupanju Crne Gore iz bivše državne zajednice Srbija i Crna Gora. Time je, u pravno valjanom obliku, uz ispunjenje svih uslova predviđenih Ustavnom poveljom državne zajednice, Republika Crna Gora postala nezavisna suverena država. Priznanje velikog broja država koje je uslijedilo po osamostaljenju i faktički je potvrdilo da je Crna Gora stekla svojstvo nezavisne, samostalne, suverene države sa posebnim međunarodnim subjektivitetom za koji se već krajem juna meseca 2006. godine može tvrditi da je nesumnjivo priznat, budući da je Crna Gora u međuvremenu postala 192. država članica Ujedinjenih nacija (UN).

⁴ Up. *Prestanak SFRJ pravne posledice*, Beograd, 1995. grupa autora, urednici Gašo Knežević i Vesna Rakić-Vodinelić, str. 15, 16.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

U vrijeme raspada Čehoslovačke, Ustav Čehoslovačke Socijalističke Republike (br. 100/1960) je bio na snazi i mogući raspad Čehoslovačke putem referendumu bio je regulisan ustavnim aktom (br. 327/1991) o referendumu. Socijalistički ustav iz 1960. godine nije dozvoljavao raspad zajedničke države, ali ustavni akt o referendumu dozvoljavao je nekoliko načina dezintegracije putem referendumu. Kao rezultat izbora u Čehoslovačke u ljeto 1992 godine, putem dogovora pobjedničkih partija, referendum o dezintegraciji nije održan, iako je pravno bio moguć.

Nakon ove političke odluke, ustavno rješenje je primijenjeno i dezintegracija je ostvarena ustavnim aktom o razdvajanju Čehoslovačke (br. 542/1992) Vezano za ovaj ustavni akt usvojen je ustavni akt (br. 541/1992) o razdvajanju državne imovine federacije. Na osnovu ova dva akta, usvojeni su ustavi, kao osnovni pravni dokumenti obje države (u Slovačkoj Republici - SR putem ustavnog akta br. 460/1992, a u Češkoj Republici - ČR putem ustavnog akta br.1/1993).

Na teritoriji Slovačke ovi ustavni akti su usvojeni kako bi se riješila sledeća pitanja:

- ustavni preduslovi za podjelu zajedničke države,
- stvaranje nezavisne Slovačke republike i kontinuitet državnih organa,
- stvaranje nezavisne Slovačke republike i uslovi vezano za stvaranje pravnog poretka.

Nakon usvajanja prethodno pomenutih ustavnih akata, dezintegracija Čehoslovačke je dogovorena putem usvajanja pravnih akata u obje republike, koji su regulisali prvenstveno državljanstvo i izgradnju institucija i novih zakonskih pravila, a u oblastima gdje je bio potreban dogovor, potpisani su međunarodni sporazumi, bilo na nivou vlada dvije države ili na nivou relevantnih ministarstava. Pozitivna karakteristika ovih sporazuma bio je njihov širi okvir, rješenje vezano za prelazni period i obostrana ekspeditivnost. U interesu rješavanja tekućih problema, pomenuti sporazumi su izmijenjeni nekoliko puta tokom prethodnih godina, a jedan njihov dio (ako nisu zamijenjeni zakonodavstvom EU) je i dalje na snazi.

2

PRAVNE POSLJEDICE OSAMOSTALJENJA

2. PRAVNE POSLJEDICE OSAMOSTALJENJA

Posljedice osamostaljenja države članice, uređene su u čl. 60 st. 4, 5 i 6 Ustavne povelje državne zajednice Srbije i Crne Gore i mogu se podijeliti na **opšte**, koje važe u slučaju da se bilo koja država članica osamostali i na **posebne**, koje se primjenjuju samo u slučaju osamostaljenja Republike Crne Gore. S obzirom da je održan referendum o osamostaljivanju Crne Gore i donešena odluka o istupanju iz državne zajednice za Republiku Crnu Goru važe i opšte i posebne posljedice predviđene u čl. 60. st. 4 i 5 Ustavne povelje.

Opšte posljedice se sastoje, najprije u tome da država koja iskoristi pravo istupanja (u ovom slučaju Crna Gora) ne nasljeđuje međunarodnopravni subjektivitet države prethodnice (u ovom slučaju država prethodnica je državna zajednica Srbija i Crna Gora). Praktično, činjenica je da Crna Gora nije država-nasljednica (sukcesorska država) državne zajednice, znači da će samostalna Crna Gora:

- a) čekati određeno vrijeme na to da bude međunarodno priznata od drugih država; u ovom slučaju radi se o *unilateralnim aktima* stranih država, kao i međunarodnih organizacija; to vrijeme je, u slučaju Crne Gore bilo veoma kratko: do kraja juna (a, treba opet podvući do osamostaljenja je došlo 3. juna ove godine), Crnu Goru su formalno priznale brojne evropske i vanevropske države prvo priznanje (tri dana posle osamostaljenja) je uslijedilo od strane Islanda, a potom su se priznanja brzo odvijala, jer su Crnu Goru priznale Evropska unija i njene države članice, sve države u okruženju, SAD, Ruska Federacija itd.; Republika Srbija sada kao samostalna nezavisna i suverena država i pravna sljedbenica ranije državne zajednice - priznala je Crnu Goru 17. juna 2006. godine i istog dana odlučila da sa Crnom Gorom uspostavi diplomatske odnose; diplomatski odnosi između Srbije i Crne Gore uspostavljeni su 22. juna; danas, početkom jula 2006. godine, može se tvrditi da je Crna Gora široko međunarodno priznata suverena i samostalna država;
- b) podnijeti zahtev radi prijema u Ujedinjene nacije, kao i u druge međunarodne

organizacije; u ovom slučaju, radi se o *unilateralnom aktu Crne Gore i odluci nadležnog tela OUN, odnosno druge međunarodne organizacije*; Crna Gora je 22. juna 2006. godine primljena u OEBS, a 28. juna 2006. godine postala članica UN, što je značajan korak prema njenom opštem međunarodnom priznanju; u ovom trenutku Crna Gora još nije postala članica Savjeta Evrope;

c) morati da se izjasni da li pristupa multilateralnim međunarodnim konvencijama, kao i da zaključuje bilateralne konvencije;⁵

d) morati da odluči o načinu prihvatanja kao svog dosadašnjeg saveznog tj. federalnog zakonodavstva koje je donijela ili naslijedila državna zajednica Srbija i Crna Gora⁶; na ovaj zahtjev Crna Gora je već reagovala u danu svog osamostaljenja: 3. juna 2006. godine u Skupštini je usvojena Deklaracija o osamostaljenju Republike Crne Gore u čijoj se jednoj odredbi prihvata ranije pravo državne zajednice, pod uslovom da nije u suprotnosti sa zakonima i drugim propisima Republike Crne Gore;

e) morati privremeno, a potom trajno da prilagođava svoj unutrašnji pravni poredak novonastaloj državno-pravnoj situaciji osamostaljenja.

Navedena redakcija st. 5 čl. 60. Ustavne povelje, ostavlja otvorenim pitanje **momenta osamostaljenja**, tj. da li se kao momenat osamostaljenja određuje dan donošenja odluke o istupanju ili, pak, priznanje države od strane drugih država. Iako se ne može govoriti o jedinstvenoj praksi u svjetskim razmerama, postoji praksa vezana za disolucije nekadašnje SFRJ koja može biti prihvaćena kao bitan argument. Prema nalazima tzv. Badinterove komisije⁷, kao dani osamostaljenja ranijih republika, članica jugoslovenske federacije uzimani su datumi donošenja odluka o osamostaljenju (za Sloveniju i Hrvatsku 8. X 1991. godine; za Makedoniju 17. XI 1991. godine i za Bosnu i Hercegovinu 6. III 1992. godine). Na osnovu toga, trebalo bi kao dan osamostaljenja Crne Gore uzeti **3. jun 2006. godine, kao dan donošenja odluke o istupanju iz državne zajednice poslije održanog referenduma koji je sproveden u smislu zakona i čiji su rezultati u skladu sa zakonom**. Poslije tog momenta, Crna Gora u odnosu na Srbiju (takođe i u odnosu na sve ostale države) postala je strana država, sa svim posljedicama koje otuda proističu.

Posebne posljedice osamostaljenja, uređene su u čl. 60. st. 4, određene su za slučaj da Republika Crna Gora odluči da istupi iz državne zajednice, što je ovdje u pitanju.

⁵ Pristupanje multilateralnim konvencijama uređeno je Bečkom konvencijom o sukcesiji država u odnosu na ugovore iz 1978. godine. Bivša SFRJ je ratifikovala ovu Konvenciju donošenjem Zakona o ratifikaciji Bečke konvencije o sukcesiji država u odnosu na ugovore, još 1980. godine („Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori“, br. 1/1980), ali ova Konvencija još nije stupila na snagu.

⁶ Kad je riječ o nasljeđivanju federalnog zakonodavstva, u pitanju je zakonodavstvo bivše državne zajednice Srbija i Crna Gora, Savezne Republike Jugoslavije i bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, koje je još na snazi.

⁷ Up. *International Conference on the Former Yugoslavia, Arbitration Commission No 11*, u knjizi: *Prestanak SFRJ pravne posledice*, op.cit., str. 51.

Za takav slučaj uređena je samo posljedica osamostaljenja koja se tiče *međunarodnih dokumenata*: „U slučaju istupanja države Crne Gore iz državne zajednice Srbija i Crna Gora, međunarodni dokumenti koji se odnose na Saveznu Republiku Jugoslaviju, posebno Rezolucija 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, odnosili bi se i u celosti važili za državu Srbiju, kao sledbenika.“ Ovakva formulacija znači da se Srbija pojavljuje kao država sljedbenica dokumenata koje su u odnosu na državnu zajednicu unilateralno donijele međunarodne organizacije, što je konkretizovano pozivanjem na Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti UN. Ova formulacija **ne važi** za međunarodne ugovore. No, prema st. 5 člana 60. Ustavne povelje, međunarodnopravni subjektivitet državne zajednice ionako nasljeđuje Republika Srbija, u momentu kad Republika Crna Gora iskoristi pravo da istupi iz državne zajednice. Drugim rečima, Srbija zadržava *kontinuitet* međunarodnopravnog subjektiviteta državne zajednice Srbija i Crna Gora, dok osamostaljenjem Crne Gore, nastupa *diskontinuitet* Crne Gore u odnosu na državnu zajednicu Srbija i Crna Gora.

Kao i u slučaju svake druge državne promjene na određenoj državnoj teritoriji, osnovne pravne posljedice diskontinuiteta, mogu se svesti na sledeće:

1. Sticanje državne teritorije: samostalna i suverena država Crna Gora, iako ostaje na istovjetnoj teritoriji na kojoj je bila dok je bila država članica državne zajednice i ranije federacije, stiče tu teritoriju kao suverena država, dakle država koja uspostavlja svoj originarni suverenitet, ne izvodeći taj suverenitet iz prethodnog suvereniteta državne zajednice, već iz volje svojih građana, tj. iz referenduma o osamostaljenju i odluke o istupanju iz državne zajednice.

2. Stanovništvo Republike Crne Gore, koje potpada pod novi, originarni crnogorski suverenitet, suočava se sa pitanjem državljanstva; stanovnici Crne Gore koji su do dana osamostaljenja imali državljanstvo Crne Gore i državne zajednice, i dalje zadržavaju crnogorsko državljanstvo, bez ikakvih promjena (ovo je uobičajena posljedica disolucije federacija), dok stanovništvo koje nema državljanstvo Republike Crne Gore, bez obzira da li ima državljanstvo Srbije ili neke strane države, ne stiče automatski crnogorsko državljanstvo, već dolazi u novu poziciju koja se u uporednom pravu, a takođe i u pravima država nastalih poslije disolucije SFRJ, rješava tako što u pogledu sticanja državljanstva nove suverene države, po pravilu favorizuju lica koja imaju prebivalište na teritoriji te države, u odnosu na ostale strance. Takođe, uobičajeno da se određenim kategorijama lica daje mogućnost sticanja višestrukog državljanstva ili optiranja za određeno državljanstvo. To se izražava kroz jedan značajan međunarodni standard koji je svojevremeno formulisao Evropski pokret u Srbiji:

(1) lica koja su državljani države prethodnice (ovdje državne zajednice, odnosno SRJ) su zaštićena lica;

(2) ova lica treba da imaju pravo na državljanstvo one države u kojoj imaju prebivalište, odnosno pravo opcije za državljanstvo neke druge države ili pravo da imaju oba državljanstva;

- (3) izbor državljanstva ne smije povlačiti obavezu iseljavanja niti gubitak statusa zaštićenog lica;
- (4) sukcesija ne smije da izazove pojavu apatridnosti, tj. lica bez državljanstva.

3. Pravni poredak osamostaljene države jeste unutrašnja stvar te države: ona može naglo ili postepeno mijenjati svoj poredak. U slučaju Crne Gore treba očekivati postepene i ne burne promjene, zašto što je ona bila članica državne zajednice koja je imala veoma male zakonodavne nadležnosti, pa je crnogorski unutrašnji pravni poredak već u dobroj mjeri izgrađen, kao da je već duže bio pravni poredak samostalne i suverene države. Valja, međutim, napomenuti da su u vrijeme osamostaljenja Crne Gore, kao dio pravnog poretka državne zajednice, bili na snazi neki značajni federalni izvori prava, kao na primer: Povelja o ljudskim i manjinskim pravima državne zajednice (poznata i kao „Mala povelja“), Zakon o autorskim pravima i pravima industrijske svojine, Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o osnovnim svojinsko-pravnim odnosima. Ovi zakoni i dalje važe u Republici Srbiji bez potrebe da bude donesen poseban akt o njihovom daljem važenju, zato što je Srbija po čl. 60 Ustavne povelje državne zajednice pravna sljedbenica bivše državne zajednice. Da bi, međutim, važili u Crnoj Gori, potreban je izričit akt o njihovom daljem važenju, koji je Skupština Crne Gore već donijela u formi Deklaracije na dan svog osamostaljenja 3. juna 2006. godine, pa ovi, kao i drugi zakoni koji su bili na snazi u trenutku osamostaljenja, a činili su dio pravnog poretka državne zajednice, produžuju svoj pravni život kao da su izvori prava Republike Crne Gore, pod uslovom da nijesu u suprotnosti sa Ustavom, zakonima i drugim propisima Republike Crne Gore.

Akti koji bi trebalo da imaju prvenstvo poslije osamostaljenja jesu:

- **Akt o preuzimanju ranijeg saveznog zakonodavstva** (najvažniji među njima jeste svakako Povelja o ljudskim i manjinskim pravima državne zajednice); taj akt je, kao što je rečeno već donesen u formi Deklaracije; ranije zakonodavstvo je preuzeto generalnom formulom, uz ograničenje da se neće primjenjivati one odredbe koje su u suprotnosti sa republičkim zakonodavstvom Crne Gore (kao što je učinjeno u Sloveniji). Drugi model je mogao biti poimenično nabranje (kao što je djelimično bilo učinjeno u Hrvatskoj);

- **Donošenje akta koji slijedi poslije odluke o osamostaljenju, u vidu deklaracije ili povelje**, koji ima za cilj da odredi karakter države (npr. republikansko državno uređenje), prihvatanje demokratije i vladavine prava; izražavanje namjere pristupanja UN i prihvatanja svih njenih dokumenata, pristupanje Savjetu Evrope i prihvatanje Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i drugih konvencija; izjavu o prihvatanju svih multilateralnih ugovora koje su potpisale i ratifikovale sve države prethodnice Crne Gore; izjavu o razvijanju dobrih odnosa sa susjednim državama; odricanje od teritorijalnih pretenzija prema susjedima i sl.

- **Donošenje novog Ustava ili promjena postojećeg**; ako se radi o promjeni, treba

istaći elemente suverenosti u pogledu državnog aparata (uključiti odbranu i inostrane poslove i sl), u pogledu teritorije (izričito prihvatanje sadašnje teritorije Crne Gore) itd.

4. Međunarodni ugovori su važno pitanje sukcesije. Ovdje se misli na međudržavne ugovore, a ne na privatne ugovore zaključene između fizičkih i pravnih lica, koji su, usled promjene državnog suvereniteta postali ugovori sa inostranim elementom. Na ove posljednje primenjuju se pravila međunarodnog privatnog prava. U međunarodnom pravu i praksi pravi se razlika između multilateralnih i bilateralnih ugovora. Pitanje je uređeno Bečkom konvencijom o sukcesiji država u odnosu na ugovore iz 1978. godine, koja još nije stupila na snagu, ali postoji saglasnost da se rješenja iz te Konvencije primenjuju kao običajna pravila međunarodnog prava. Bitna pravila su sadržana u čl. 34 i 35 ove Konvencije. Suština čl. 34 jeste da multilateralni ugovor koji je bio na snazi za čitavu teritoriju države prethodnice (u ovom slučaju državne zajednice, odnosno SRJ), ostaje na snazi u odnosu na svaku državu nastalu poslije date države prethodnice (što znači da ostaje na snazi u Crnoj Gori). Za bilateralne ugovore, u čl. 24 ustanovljen je diskontinuitet: „Dvostrani ugovor koji je na dan sukcesije bio na snazi u pogledu teritorije na koju se odnosi sukcesija države, smatra se da je na snazi između države koja je stekla nezavisnost i druge države ugovornice, ako su se one o tome izrično sporazumjele (dakle da ugovor važi i u slučaju sukcesije, što je rijetka ugovorna klauzula u bilateralnim ugovorima), ili ako se, na osnovu ponašanja navedenih država, može smatrati da su se o tome sporazumjele.

Iskustva poslije disolucije SFRJ pokazuju da se novonastale suverene države u vidu generalne formule davale izjavu da ostaju pri svim multilateralnim i bilateralnim ugovorima koje su zaključile sve države prethodnice. Tako, kao međunarodni ugovori koje su zaključile države prethodnice, navode se ne samo ugovori koje je zaključila bivša SFRJ, već i Kraljevina Jugoslavija, Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca, država Srba, Hrvata i Slovenija i Kraljevina Srbija.⁸ U slučaju Crne Gore, ovom spisku treba dodati još i ugovore koje je zaključila SRJ i državna zajednica Srbija i Crna Gora.

5. Pristupanje međunarodnim organizacijama se, u slučaju osamostaljenja Crne Gore, na osnovu čl. 60 Ustavne povelje državne zajednice, tretira kao pitanje diskontinuiteta, tj. Crna Gora je podnijela zahteve za prijem u te organizacije, a kao prioritetne u UN, Savjet Evrope i OEBS. U vrijeme okončanja ovog izveštaja, Srbija i Crna Gora kao suverene i samostalne države još pregovaraju o članstvu u Međunarodnom monetarnom fondu (MMF). Još jednom valja podvući da pristupanje međunarodnim organizacijama znači istovremeno prihvatanje svih akata te organizacije bilo međunarodnih ugovora, bilo unilateralnih akata organizacije i to najmanje onih koje su bile prihvatile sve države koje prethode novouspostavljenoj suverenoj državi.

⁸ Sve ove države prethodnice zaključivale su veoma značajne ugovore. Sve države nastale na području bivše SFRJ su prihvatale i ugovore koje je zaključila Kraljevina Srbija (ili samo neke od njih), mahom zato što je među tim ugovorima i jedan značajan trgovinski sporazum sa SAD.

6. Imovina države prethodnice, ako se radi o javnim dobrima, javnim dugovima i državnoj arhivi, prelazi na sukcesorske države. Pitanje podjele imovine će biti olakšano u odnosu na ranije sukcesije, jer je već zaključen, potpisan i od većine ratifikovan Sporazum o sukcesiji država nastalih na području bivše SFRJ⁹. Principi koji su u njemu utvrđeni, kao i sama rešenja, treba prihvatiti u Crnoj Gori, tj. Crna Gora kao samostalna suverena država treba da pristupi ovom sporazumu koji ima značaj multilateralnog međunarodnog ugovora. Sporazum je ratifikovan od strane bivše SRJ i ta ratifikacija obavezuje Srbiju. U ovom trenutku Sporazum o sukcesiji još ne važi između Srbije i Crne Gore, jer tom sporazumu Crna Gora još uvek nije pristupila kao samostalna suverena država.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Polazeći iz ustavno podijeljene nadležnosti federacije i republika u vezi sa osamostaljenjem jedno od **bitnih pravnih pitanja** u Republici Sloveniji (RS) bilo je pitanje saveznih zakona i nadležnosti saveznih organa i organizacija. Pošto svo potrebno republičko zakonodavstvo nije bilo spremno, a da bi se, ipak, poštovali postulati pravne države, Republika Slovenija je na dan osamostaljenja donijela Osnovnu ustavnu povelju (Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, Uradni list RS, 1/91-I), sa kojom je zbog nepostojanja novog ustava morala utvrditi i neke ustavne institucije i prava: da je RS samostalna i nezavisna država, da je Ustav SFRJ prestao da važi za Republiku Sloveniju, da preuzima sva prava i dužnosti, koja su bila Ustavom iz 1974. godine prenesena na savezne organe, utvrdila je međunarodne granice, garantovala je prava čovjeka i osnovnih sloboda svima na teritoriji RS, bez razlike na nacionalnu pripadnost, bez diskriminacije i u skladu sa međunarodnim sporazumima, garantovala je sva prava italijanskoj i mađarskoj manjini, utvrđena važećim ustavom i međunarodnim ugovorima.

Za implementaciju osamostaljenja možda je bio još bitniji Ustavni zakon za provedbu osnovne ustavne listine (Uradni list RS, št. 1/91-I) koji je istovremeno bio donijet u Skupštini RS, a omogućio je *de iure* i *de facto* osamostaljenje. Između ostalog ovaj zakon je odredio da na teritoriji RS važe svi

međunarodni sporazumi, koje je sklopila SFRJ, a odnose se na Republiku Sloveniju (dakle ne svi sporazumi, nego samo oni gde je RS očekivala da uđe u status stranke pojedinog ugovora jer su se neki međunarodni ugovori odnosili samo na konkretne investicije ili pitanja (na primer granična pitanja u drugim republikama i slično). (Kao zanimljivost može se napomenuti da je RS još 1999 godine upotrebljavala oko 50 saveznih zakona, a i danas, poslije ukjučenja u EU ima nekih saveznih propisa koji se još upotrebljavaju.) Pored toga, ovim zakonom sve nadležnosti saveznih organa su prenijete na republičke organe, a svim zaposlenima u savezним organima na teritoriji RS je omogućeno da nastave sa radom kao zaposleni u republičkim organima bez dodatnih uslova. Međutim, određice se rok do kada moraju da ispune uslove za rad u republičkim upravnim organima.

Zajedno sa osnovnom ustavnom listinom i ustavnim zakonom skupština RS donijela je i sljedeće zakone, koji su bili najnužniji za uspostavljanje države: o državljanstvu, o strancima, o putnim ispravama, o kontroli državne granice, o registraciji motornih vozila, o inostranim poslovima, o carinskoj službi, o kreditnim odnosima sa inostranstvom, o deviznom poslovanju, o Banci Slovenije, o bankama i štedionicama, o stečaju i likvidaciji, o cijenama. Svi navedeni zakoni objavljeni su u istom službenom listu (Uradni list RS, št. 1/91-I).

⁹ U prilogu ovog dokumenta dat je tekst Sporazuma o sukcesiji država nastalih na području bivše SFRJ

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Za razliku od situacije u Srbiji i Crnoj Gori, nakon raspada Čehoslovačke, dvije države nasljednice su imale iste kompetencije po međunarodnom javnom pravu. Sukcesija je formulirana ustavnim aktom o razdvajanju Čehoslovačke. Značajne su odredbe vezane za prenos pravnog poretka sa savezne države na dvije republike i proces njegovog preuzimanja.

Određbe su sljedeće:

1. Stvaranje nezavisne Slovačke republike i kontinuitet državnih organa

-31.12.1992. Čehoslovačka je ukinuta, a njene nasljednice su Češka Republika i Slovačka Republika. Prenos državnih ovlaštenja izvršen je na obje države nasljednice.

-31.12.1992. ukinuti su zakonodavni i izvršni organi Čehoslovačke, oružane snage, policija i organizacije koje zavise od budžeta savezne države

-prenos saveznih ovlaštenja na države članice (Vrhovnu računovodstvenu kancelariju, Ustavni sud, Vrhovni sud, tužioce)

-raspuštanje savezne skupštine i prenos ovlaštenja na nacionalne skupštine

-zabrana upotrebe državne zastave i državnih simbola Čehoslovačke

2. Stvaranje nezavisne Slovačke republike i uslovi vezani za prihvatanje pravnog poretka

Ustavni akt (br. 542/1993) ne obuhvata specijalne odredbe o klauzuli derogacije/ implicitne derogacije lex posteriori derogat priori ali je u Slovačkom uslovu prihvaćeno upravo to rješenje lex posteriori derogat priori/

Od 1.1.1993. na teritoriji Slovačke republike (prema članu 152 novog Slovačkog ustava) ostali su da važe ustavni zakoni i zakoni koji nisu u suprotnosti sa Ustavom Slovačke republike. Njih je moguće dopuniti putem akata nadležnih organa ili oni mogu biti ukinuti odlukom Ustavnog.

Što se tiče **teritorije** obje nove republike, one su ostale iste kako su definisane, ali su granice definitivno precizirane kroz međunarodni sporazum dvije republike. Važno je postojanje međunarodne komisije za razdvajanje Čehoslovačke, kako je definisano

sporazumom između republika; njen cilj bio je da se definišu granice na terenu do detalja.

Stanovništvo obje republike je određeno državljanstvom obje republike prema teritorijalnom principu, ali sa različitim propisima u Slovačkoj (mogućnost dvostrukog državljanstva) i u Češkoj (neophodnost izbora jednog od dva moguća državljanstva).

Imovina federacije je podijeljena na bazi posebnog saveznog pravnog akta koji je dopunjen kroz nekoliko međunarodnih sporazuma. Prema ovom Ustavnom aktu (br 541/1992) vezano za podjelu državne imovine Čehoslovačke između Slovačke i Češke, regulisano je:

1. Rješenje o tome kako podijeliti zajedničku saveznu imovinu

- sredstva i imovina

- državna finansijska sredstva i dugovi

- devizna aktiva i pasiva, uključujući države reserve ostala imovinska prava i obaveze

2. Princip podjele sredstava po teritorijalnom principu

-ostala imovina po principu udjela građana (2:1)

- stvaranje odbora za raspodjelu državne imovine.

Izuzetak su predstavljali princip funkcionalnosti i princip sjedišta (centrale državnog preduzeća i posebnih organizacija - državne TV stanice, državne avio-kompanije, itd.).

Sukcesija vezano za međunarodne sporazume i međunarodne organizacije riješena je prema konceptu ustavnog akta o razdvajanju federacije. Ovaj koncept je bio zasnovan na principu da obje države predstavljaju nasljednice dezintegrisane federacije. Stoga nije bilo neophodno podnositi zahtjev za prijem u međunarodne organizacije, kao što je slučaj sa Crnom Gorom.

Vezano za međunarodne sporazume zaključene između dezintegrisane države, važan je akt slovačkog Parlamenta od 12. decembra 1992. godine, kojim se kaže da Slovačka prihvata sve obaveze iz sporazuma koje je potpisala Čehoslovačke, kao jedna od država nasljednica Čehoslovačke.

3

METODOLOGIJA RJEŠAVANJA TRANZITORNIH PITANJA

3. METODOLOGIJA RJEŠAVANJA TRANZITORNIH PITANJA

Da bi se pravni položaj osjetljivih društvenih grupa uredio na civilizovan pravni način, treba primijeniti kombinaciju unilateralnih pravnih rešenja (zakoni i podzakonski akti Crne Gore kao suverene države); rješenja koja proističu iz međunarodnih akata o ljudskim pravima (naročito iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda), kao i bilateralnih ugovora koje, u smislu čl. 60 Ustavne povelje državne zajednice, treba da zaključče Srbija i Crna Gora kao samostalne, suverene i međunarodno priznate države, da bi se rješila određena sporna pitanja.

a) **Unilateralno uređivanje pravnih odnosa**

Crna Gora je u najvećem dijelu državnih oblasti formirala sopstveni pravni poredak. Zakonodavna ovlašćenja nekadašnje Savezne Republike Jugoslavije bila su relativno uska, a Crna Gora ih poslije 2000. godine, usled neustavnog postupka promjene saveznog Ustava od strane Miloševićevog režima, nije ni priznavala. Ustavna povelja je zakonodavne kompetencije državne zajednice sasvim suzila. Dakle, većina pravnih pitanja koja se tiču osjetljivih društvenih grupa su pravno uređena. Razumije se, pravni problemi u okviru svih tih grupa nastaju onda kada, usljed državne promjene dođe do promjene državljanstva, a promjena državljanstva izazove otežanje pravnog položaja određenog lica ili grupe. Tada je potrebno da se zakonskim i podzakonskim aktima nadležnih oorgana Crne Gore formulišu odredbe koje imaju tranzitorni (prelazni) karakter, tj. koje predstavljaju reakciju države na otežan položaj date grupe ili pojedinca.

Prilikom formulisanja i primjene tranzitornih pravila naročito je potrebno imati u vidu sljedeće pravne principe:

(1) Stečena prava se moraju poštovati. Pojam stečenih prava ni u Srbiji ni u Crnoj Gori nije definisan pozitivnopravno, a o tome pojmu u nauci ne postoji saglasnost. Ipak, postoje tri dominantne grupe shvatanja: (a) stečenim pravom se smatra samo ono koje je pribavljeno voljom titulara (najčešće ugovorom); (b) stečeno pravo postoji tek kad je pravna situacija okončana, tj. kad su već nastupile sve pravne činjenice koje su, po zakonu, neophodne za punovažno sticanje prava i (c) treće shvatanje predstavlja kombinaciju prva dva, tj. potrebno je i da je pravo pribavljeno voljom titulara i da je pravna situacija okončana.¹⁰ Sporno je područje u kome se ova prava stiču i štite to je područje privatnog prava koje nije dovoljno definisano. U novije vrijeme se tu prihvata način na koji je Evropski sud za ljudska prava definisao pojam „*civil rights and obligations*” u smislu čl. 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, a to znači znatno šire nego što se kod nas tumači pojam građanskih prava i obaveza.

(2) Prilikom uređenja tranzitornih odnosa valja poštovati ljudska prava, i to prema standardima iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i prakse Komisije i Evropskog suda u primeni ove Konvencije.

(3) Prilikom tumačenja zakona i drugih izvora prava, u slučaju sukoba različitih interesa, prednost treba dati interesima osjetljivih društvenih grupa.

(4) Privremena stanja moraju biti vremenski ograničena, tj. mora se urediti prelazni režim, uključujući i njegovo trajanje. Sa druge strane, za državne organe treba, u okviru prelaznog režima ustanoviti stroge rokove za donošenje akata, okončavanje odgovarajućih postupaka i sl.

b) Međunarodni ugovori

Na pitanja koja nisu uređena (pravne praznine) i na zaključenje ugovora sa Srbijom treba primijeniti opšte pravne principe i principe koji potiču iz međunarodnog ugovornog prava.

C) Bilateralni ugovori sa Srbijom

Ustav Srbije iz 1990. godine koji je i danas na snazi, ima elemente ustava jedne samostalne države. Takođe, u tom Ustavu je sadržana klauzula o zaštiti interesa

¹⁰ Umesto svih, Vodinić, V.V, *Građansko pravo uvodne teme*, Beograd, 1991str. 94 i O Connell, D.P, *The Law on State Succession*, Cambridge, 1956, p. 81,82

Srbije (čl. 135 st. 2), koja ovlašćuje republičkog zakonodavca da unilateralnim metodama zaštititi interese Republike. Prije održavanja referenduma u Crnoj Gori i donošenja odluke o osamostaljenju Crne Gore nije bilo znakova da se Srbija priprema za budući status samostalne i suverene države. Međutim, odmah po održanom referendumu predsjednik Republike Srbije je posjetio Crnu Goru, a posle izvjesnog kratkog oklijevanja i drugi državni organi Srbije su otpočeli sa pripremama za Srbiju kao samostalnu državu, a učinjeni su i važni koraci u odnosu na Crnu Goru. Kao što je rečeno, Srbija je priznala Crnu Goru kao samostalnu suverenu državu i donijela je odluku da sa njom uspostavi diplomatske odnose. Takođe, Ministarstvo inostranih poslova Srbije je preuzelo zastupanje interesa Republike Crne Gore do uspostavljanja diplomatskih predstavništava Crne Gore u određenim državama. Najvažnije reakcije Republike Srbije kao samostalne države na novu situaciju jesu sledeće:

(1) Ozvaničenje novog imena i identiteta Republike Srbije u međunarodnim odnosima. Iako Republika Srbija nastavlja međunarodnopravni subjektivitet bivše državne zajednice, ona je simbolično obznanila svoje novo ime i državni identitet isticanjem zastave Srbije najpre u UN, a potom i u drugim međunarodnim organizacijama. Istovremeno, ona je obavijestila o svojoj novoj himni i drugim državnim simbolima.

(2) Kao pravna sljedbenica državne zajednice, Republika Srbija je preko svoje Vlade donijela određene akte. Prvi takav akt jeste Odluka o obavezama državnih organa Republike Srbije u ostvarivanju nadležnosti Republike Srbije kao sljedbenika državne zajednice SCG¹¹, potom Uredba o položaju pojedinih institucija bivše SCG¹², te Uredba o finansiranju nadležnosti koje su prešle na Republiku Srbiju s bivše SCG¹³.

(3) Povodom državne promjene, Vlada Republike Srbije je reagovala i na pitanje državljanstva. Naime, 27. juna 2006. godine Vlada je donijela Deklaraciju o sticanju državljanstva kojom se omogućava pokretanje i vođenje upravnog postupka pred nadležnim organom, radi sticanja državljanstva Republike Srbije za sve državljane Republike Crne Gore koji imaju stalno prebivalište na teritoriji Republike Srbije.

(4) Otpočeli su bilateralni pregovori na nivou pojedinih ministarstava. Tako su, nakon uspostavljanja diplomatskih odnosa, otpočeli razgovori ministara inostranih poslova dveju država radi dogovora o obavljanju određenih poslova u nekim diplomatskim predstavništvima u trećim državama. Takođe, vode se pregovori između ministara finansija u članstvu u MMF i o dugovanjima toj

¹¹ „Sl. glasnik RS” br. 48/2006 od 5. VI 2006.

¹² „Sl. glasnik RS“ br. 49/2006 od 9. VI 2006.

¹³ „Sl. glasnik RS“ br. 49/2006 od 9. VI 2006.

instituciji. U pripremi su razgovori drugih resornih ministarstava oko priprema bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju, državljanstvu i slično. Ministarstvo prosvjete i sporta Republike Srbije jednostrano je odlučilo da se studenti iz Crne Gore tretiraju isto kao i studenti iz Srbije.

U bliskoj budućnosti je potrebno: (1) proširiti oblasti za bilateralne pregovore, naročito radi zaštite osjetljivih građana i društvenih grupa; (2) preduzeti pripreme radi zaključenja bilateralnih sporazuma na svim područjima gdje je to potrebno, uzimajući kao model sporazume zaključene između Češke i Slovačke, poslije disolucije Čehoslovačke.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Fundamentalna karakteristika Slovačke i Češke prakse vezano za dezintegraciju savezne republike bila je (1) ustavni okvir za dezintegraciju, (2) obostrani interes da se riješe svi odnosi između republika tokom dezintegracije zajedničke države, (3) preferiranje zaključivanja bilateralnih sporazuma i (4) pokušaj da se sačuvaju sva postojeća prava građana i time da se zaštite i ranjive grupe u vrijeme prelaznog perioda, kao i u periodu nakon dezintegracije.

Što se tiče dezintegracije Čehoslovačke, tri savezna ustavna akta, dva ustava obje republike i preko 20 akata usvojeno je u Slovačkoj između 1992. i 1993. godine. Pretpostavka dobre uzajamne saradnje bio je osnovni Sporazum o dobrosusjedskim, prijateljskim odnosima i saradnji od 23. novembra 1992. godine. Na osnovu ovog Sporazuma potpisivani su drugi ugovori i sporazumi, bilo na nivou vlada dviju država ili njihovih relevantnih ministarstava (preko 130 ugovora i sporazuma u periodu 1992-1997).

Ovi pravni instrumenti odnosili su se uglavnom na: ustavnu prirodu, kompleksnost i pravnu sigurnost građana, dinamiku i sistem korak po korak, izgradnju institucija i njihovu trenutnu funkcionalnost, pitanje valute, carinsku uniju, međunarodne aspekte, učlanjenje u EU.

4

POSljedICE OSAMOSTALJENJA CRNE GORE NA OSJETLJIVE DRUŠTVENE GRUPE I ODNOS

4. POSljedICE OSAMOSTALJENJA CRNE GORE NA OSJETLJIVE DRUŠTVENE GRUPE I ODNOS

Strateška konsultativna grupa je prije održavanja referenduma u Crnoj Gori evidentirala niz oblasti u kojima se mogu pojaviti potencijalne ugrožene ili osjetljive grupe, nakon osamostaljenja Crne Gore. Konstatovano je da takve osjetljive grupe postoje i u Crnoj Gori i u Srbiji. U ovom izveštaju nisu fokusirane osjetljive društvene grupe same po sebi, već one koje postaju osjetljive zbog nastupjele državne promjene, tj. državne sukcesije. Prilikom izbora kriterijuma “osjetljivosti” (pojačane društvene osjetljivosti) građana, Grupa je zauzela stav da ti kriterijumi treba da budu određeni:

- (1) s obzirom na novi pravni status građana, koji proističe iz promjenjenog ili neizvjesnog državljanstva;
- (2) s obzirom na novi socijalni status građana, koji takođe proističe ili iz promjenjenog ili iz neizvjesnog statusa državljanstva i
- (3) s obzirom na sadašnji i očekivani budući ukupni ekonomski status, kao i pojedinačni ekonomski status građana, koji nije nužno ili nije predominantno vezan za državljanski status.

Na osnovu ovako određenih kriterijuma, pitanje državljanstva će biti razmotreno kao prethodno pitanje za grupe koje potpadaju pod kriterijume označene naprijed u tač. (1) i (2), dok će pitanje četiri slobode (sloboda kretanja roba, ljudi, kapitala i usluga), kao ono koje predominantno utiče na ekonomski opšti i pojedinačni status biti razmotreno kao prethodno pitanje za grupe koje potpadaju pod kriterijum napred označen u tač. (3).

Prilikom izlaganja o svakoj osjetljivoj društvenoj grupaciji, ukazaće se na metodologiju rješavanja problema tj. da li se pitanje može riješiti unilateralno (od strane Republike Crne Gore putem njene legislative) ili bilateralno (međudržavnim

sporazumom Crne Gore i Srbije) ili, pak multilateralno, tj. pristupanjem Crne Gore određenim multilateralnim međunarodnim sporazumima ili kroz kombinaciju nekih od gore navedenih opcija.

4.1. PRAVNI STATUS GRAĐANA

Iz dosadašnjih iskustava povodom disolucije bivše SFRJ, kao i iz znanja o odnosima u državnoj zajednici proističe da je osnovna promjena koja utiče na lični status pojedinaca ili njihovih grupa vezana za promjene koje nastaju u domenu **državljanstva**. Činjenica da je određeno lice, umesto domaćeg državljanina postalo stranac, može bitno da utiče na njegov pravni položaj. Otuda se državljanstvo može definisati kao odlučujući činilac budućeg pravnog, ali i socijalnog statusa svih potencijalno osjetljivih društvenih grupa. Promjena državljanstva utiče ili može uticati na brojne aspekte pravnog položaja pojedinca. Tako, na primjer, od toga da li je jedno lice **domaći državljanin** ili **stranac** zavise brojna pitanja njegovog položaja.

Samo **domaći državljanin** ima ili može da vrši sljedeća prava:

- aktivno, odnosno pasivno biračko pravo;
- bezuslovno sticanje prava svojine na nepokretnostima;
- bezuslovno pravo nastanjivanja na teritoriji domaće države;
- pravo na besplatno školovanje u državnim školama;
- bezuslovno pravo upisa na univerzitete i druge visoke škole;
- bezuslovno pravo na zapošljavanje i prava koja proističu iz statusa zaposlenog;
- prava na socijalna primanja za slučaj nezaposlenosti;
- pravo na vršenje određenih funkcija koje su vezane za domaćeg državljanstvo (svojstvo sudije, državnog tužioca odnosno njegovog zamjenika, sticanje svojstva advokata i članstvo u domaćoj advokatskoj komori; i sl.);
- bezuslovno pravo na pristup sudu (bez plaćanja aktorske kaucije i sl.);
- pravo na korišćenje domaćih javnih isprava, bez naknadne ovjere ili autorizacije;
- pravo na služenje vojnog roka i na sticanje svojstva oficira;
- sticanje svojstva raseljenog lica;
- i tako dalje.

Strani državljanin ili ne uživa neka od ovih prava uopšte (na primer: aktivno odnosno pasivno biračko pravo; pravo na služenje vojnog roka i na sticanje svojstva oficira; pravo na sticanje određenih funkcija) ili ih uživa samo uslovno (na osnovu konstitutivne odluke nadležnog državnog organa na primjer: pravo nastanjivanja na teritoriji date države, ili, pak pod uslovom reciprociteta; na primjer: sticanje prava svojine na nepokretnosti).

4.1.1. Državljanstvo

Zatečeno stanje

Prema ranijem pravnom poretku državne zajednice, svaki državljanin republika Srbije i Crne Gore koji je imao državljanstvo bilo koje od tih republika, istovremeno je bio i državljanin državne zajednice, što znači da je u svakoj od tih republika bio **domaći državljanin** (dakle državljanin Srbije je bio domaći državljanin u Crnoj Gori i obrnuto). Ova situacija se promijenila nakon osamostaljenja Crne Gore i sticanja svojstva samostalne države od strane Srbije. Naprijed je naglašeno da se u momentu sukcesije neke kategorije ranijih domaćih državljanina koji postaju stranci privileguju. To su, po pravilu, oni državljani države prethodnice koji imaju prebivalište na teritoriji novonastale države, ali i obrnuto, državljani novonastale države, koji zadržavaju prebivalište na teritoriji države u odnosu na koju je osamostaljenje izvršeno. Drukčije rečeno, državljanin Srbije koji ima prebivalište na teritoriji Crne Gore treba da ima bolji položaj od ostalih stranaca, i obrnuto državljanin Crne Gore koji u Srbiji ima prebivalište, takođe treba da bude u boljoj poziciji u odnosu na druge strance.

Pitanje državljanstva u Crnoj Gori za građane Crne Gore nije u proteklom periodu bilo postavljano kao problematično, iako se ovo pitanje prelama kroz mnoga druga pitanja, kao što su zapošljavanje, raseljena i izbjegla lica, zdravstvo itd. Vlada Republike Crne Gore je usvojila Deklaraciju, kojom se garantuju sva prava građanima Srbije, kao što ih imaju i građani Crne Gore, osim prava glasa. Sporno je, međutim, upkos ovoj Deklaraciji da li u Crnoj Gori državljani Republike Srbije mogu biti sudije odnosno državni tužioci i, uopšte, da li mogu biti postavljeni na funkcije koje podrazumevaju domaće državljanstvo. Takođe, kao što je naprijed rečeno, Vlada Srbije je usvojila Deklaraciju o postupku sticanja državljanstva Republike Srbije od strane državljanina Crne Gore sa stalnim prebivalištem u Srbiji.

Međutim, ove dvije deklaracije nijesu dovoljan pravni osnov za rješavanje pitanja državljanstva čak ni u tranzitornom periodu. Naime, deklaracijama se ne mogu mijenjati zakoni o državljanstvu. Promjena pravila o državljanstvu moguća je na dva načina:

- (1) zaključenjem bilateralnog sporazuma između Srbije i Crne Gore o uslovima za privilegovani sticanje državljanstva građana jedne države koji imaju prebivalište u drugoj i o dvostrukom državljanstvu¹⁴ ili
- (2) izmjenama i dopunama postojećeg zakona. Ipak, i pored toga, osjeća se potreba za većim garancijama koje bi trebalo utvrditi kroz nova zakonodavna rješenja.

¹⁴ Za zaključenje bilateralnog ugovora kao dobar model bi mogao da posluži sporazum između SRJ i BiH o priznavanju dvostrukog državljanstva. Ratifikovani sporazum je objavljen u „Sl. listu SRJ“ br. 2/2001.

Danas su u Srbiji odnosno u Crnoj Gori na snazi sledeći zakoni: Zakon o državljanstvu Republike Srbije¹⁵ i Zakon o crnogorskom državljanstvu¹⁶. Pored njih na snazi su prateći propisi u vidu uredbi ili pravilnika o vođenju evidencije. Prijedlog novog zakona o državljanstvu Republike Crne Gore se nalazi u skupštinskoj proceduri.

Model sticanja dvojnog državljanstva prema brojnim dobrim poznavateljima ove materije bilo da su bliski Vladinim krugovima, ili dolaze iz redova nezavisnih stručnjaka, otvara više spornih pitanja, nego što rješava već postojeća. Naime, široko postavljeno ostvarivanje dvojnog državljanstva nije često u uporednoj praksi, a još manje je dalo neka konkretno dobra rješenja. Uporedni primjeri Makedonije, a posebno Slovenije ukazuju da je ovo pitanje veoma restriktivno posmatrano.

Preporuke

Radi uređenja uzajamnog privilegovanog državljanstva, najprije je za preporuku zaključenje bilateralnog sporazuma, najbolje po ugledu na onaj zaključen između SRJ i BiH. Valja, takođe, konsultovati zakonska rešenja nastala u državama na području bivše SFRJ¹⁷. Ovom prilikom se skreće pažnja na rješenja iz makedonskog

¹⁵ "Sl. glasnik RS" br. 135/2004

¹⁶ "Sl. list RCG" br. 41/1999

¹⁷ Prilikom disolucije bivše SFRJ pitanje sticanja državljanstva bilo je rješavano uglavnom na sličan način:

- U Sloveniji (čl. 39 i 40 tada važećeg zakona o državljanstvu, „Uradni list RS“ br. 1/91-I) razlikovao je dvije kategorije lica. U prvu grupu su spadala lica koja su imala savezno državljanstvo SFRJ i istovremeno slovenačko republičko državljanstvo. Svim ovim licima je, u momentu osamostaljenja, *ex lege* bilo priznato državljanstvo nove Republike Slovenije. U drugu grupu spadali su državljani SFRJ koji nijesu imali slovenačko republičko državljanstvo, ali su imali stalno boravište na teritoriji Slovenije na dan 23. XII 1990 (dan održavanja referenduma o nezavisnosti i samostalnosti Slovenije). Ova lica nijesu mogla steći slovenačko državljanstvo automatski, ali su ga sticala ako su u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu Zakona o državljanstvu podnijela zahtjev nadležnom organu. Lica koja nijesu imala republičko slovenačko državljanstvo niti stalno boravište, tretirana su kao svi ostali stranci, tj. mogu sticati državljanstvo Slovenije pod istim uslovima kao strani državljani.

- U Makedoniji (čl. 26 Zakona o državljanstvu, „Sl. vestnik na RM“ br. 67/1992) bilo je predviđeno slično rešenje kao u Sloveniji, ali ipak dosta strože: lica koja su imala državljanstvo SFRJ, ali ne i makedonsko republičko državljanstvo, mogla su steći makedonsko državljanstvo ako su imala boravak u Makedoniji najmanje 15 godina i ako su imala sredstva za život. Dakle, nije bilo dovoljno da na dan referenduma imaju stalno boravište u toj zemlji.

- U Hrvatskoj, zakonsko rešenje je nešto složenije. Prvu kategoriju čine lica koja su imala državljanstvo SFRJ i hrvatsko republičko državljanstvo. Ova lica, isto kao u Sloveniji i u Makedoniji, automatski, *ex lege* stiču državljanstvo Republike Hrvatske kao suverene države. U drugu grupu spadaju lica koja su pripadnici hrvatskog naroda (etnički princip), iako nemaju hrvatsko republičko državljanstvo, ali imaju prijavljeno prebivalište na teritoriji Republike Hrvatske, ako podnesu pismenu izjavu nadležnom organu (videti čl. 30 Zakona o državljanstvu, „Narodne novine RH“ br. 53/1991). Sva ostala lica, uključujući i državljane bivših republika bivše SFRJ, mogla su sticati republičko državljanstvo kao svi ostali stranci.

zakona, koje je, u praksi država nastalih na području SFRJ, najrestrinktivnije. Dvostruko državljanstvo je redovna posljedica sukcesije država. Međutim, ono može imati i neke nepoželjne efekte koji proističu iz činjenice da je lice sa dvostrukim državljanstvom u svakoj od država čiji je državljanin **domaći državljanin** te stoga to lice može imati i dvostruke obaveze. Najčešće se pominje obaveza dvostrukog služenja vojnog roka u državama koje poznaju opštu vojnu obavezu. Takođe, dvostruko državljanstvo otvara pitanje dvostruke lojalnosti, naročito ako u jednoj državi živi brojčano velika manjina iz druge države. Dakle, privilegovano državljanstvo jedne države za državljane druge koji imaju prebivalište u prvoj je prirodna civilizacijska posljedica sukcesije država. To je, takođe, i dvostruko (višestruko) državljanstvo. Ali kod oba instituta treba naći pravu mjeru zaštite ugroženih lica i zaštite interesa države koja bi se mogla naći u situaciji da u njoj živi više stranaca nego domaćih državljana. To važi i za Srbiju i za Crnu Goru u ovom slučaju državne sukcesije.

Pravo za brzo i efikasno sticanje crnogorskog državljanstva za ona lica, koji imaju uslove za to državljanstvo bi, osim normativnog garantovanja, trebalo da bude i lako ostvarljivo u praksi. Nekad neefikasnost državnih službi može ugroziti neka od prava i sloboda, koja su vezana za sticanje državljanstva. Napor za stvaranje brzog i efikasnog djelovanja državnih službi treba da bude vidljiv svim zainteresovanim licima.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

U okviru dezintegracije Čehoslovačke, Slovačka je usvojila akt broj 40/1993, a Češka akt broj 40/1993. Po slovačkom konceptu, državljaninom Slovačke postao je građanin koji je bio slovački državljanin 31. decembra 1992. godine ili državljanin Čehoslovačke koji nije bio slovački državljanin 31. decembra 1992, ali je izabrao slovačko državljanstvo. Ova mogućnost je ograničena na prelazni period od 12 mjeseci i dozvolila je dvostruko državljanstvo Slovačke i Češke. Ali u Češkoj nije usvojen sličan akt i stoga je češki državljanin, ako je želio da bude državljanin Slovačke morao da se odrekne češkog državljanstva. To je bio

slučaj do 1999. godine, jer je od tada omogućeno češkim državljanima da imaju dvostruko državljanstvo.

Akt broj 40/1993. je dva puta mijenjan i reguliše sve aspekte sticanja i gubitka državljanstva, uključujući nadležnosti državnih organa (Ministarstva unutrašnjih poslova, regionalnih kancelarija).

Po osnovu ovog akta potpisan je sporazum 1994. godine, po kojem obje države razmjenjuju evidenciju državljana koji su stekli državljanstvo druge zemlje, čak i retroaktivno.

U prilikama odnosa Crne Gore i Srbije, široko postavljeno ostvarivanje prava na dvojno državljanstvo moglo bi se zloupotrebjavati za mogućnost imanja dvojnog prebivališta, što sa aspekta ostvarivanja prava i obaveza građana izaziva velike probleme i mogućnost zloupotreba. Svaki građanin mora imati prebivalište isključivo u samo jednoj zemlji. Pitanje dvojnog državljanstva treba sagledati i u

svijetlu obaveza država u međunarodnoj pravnoj pomoći. Ovo prije svega iz tog razloga, što bi zakonodavstvo Crne Gore i Srbije moglo biti različito, čak i ako postoje obaveze prihvatanja međunarodnih standarda.

Takođe, tendenciju smanjenja uloge državljanstva u svakodnevnom životu građanina treba njegovati u novom zakonodavstvu. Na primjer: pravo glasa na lokalnom nivou bi trebalo garantovati svim onim licima, koje duže borave u toj lokalnoj zajednici, iako nemaju crnogorsko državljanstvo. U tom smislu bi trebalo proučiti najbolju evropsku legislativu i praksu iz oblasti ostvarivanja prava glasa na lokalnom nivou i inkorporisati ih u crnogorsko zakonodavstvo o lokalnim izborima. Razlog više za ovakvo opredjeljenje je da, ukoliko postoji obaveza za neka lica, kao npr. plaćanje poreza lokalnoj samoupravi, trebalo bi da postoje i prava odlučivanja.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

U RS stranci nijesu imali pravo izbora, a i prema zakonu o lokalnim izborima iz 2005 (Ur. list RS, št.100/2005) to pravo imaju samo državljani država EU sa stalnim boravištem u Sloveniji, dok svi drugi stranci sa stalnim boravištem imaju samo pravo birati, ali ne i pravo biti birani.

4.1.2. Porodični odnosi

Zatečeno stanje

Pravo stranaca na brak. Osamostaljenje Crne Gore nema nikakvog uticaja na brak. Prema brojnim izvorima ljudskih prava (npr. čl. 16 Univerzalne deklaracije o pravima čoveka) na zaključenje braka ne smije uticati državljanstvo. Ipak, neke države ograničavaju ovo pravo u cilju izbegavanja fiktivnih brakova koji se zaključuju ne radi stvaranja bračne zajednice, već radi sticanja državljanstva. Crna Gora ne bi ničim trebalo da ograničava pravo na brak stranaca. Već zaključen brak ostaje na snazi, ako usled sukcesije jedan od bračnih drugova ili oba promijene državljanstvo.

Pravo stranaca na usvojenje. Po vladajućem teorijskom stavu, vrhovni princip u slučaju usvojenja treba da bude interes djeteta. Zato pravo na usvojenje ne treba da bude vezano za državljanstvo usvojenika i usvojilaca, premda ima država koje zabranjuju da stranci usvoje dijete koje je domaći državljanin.¹⁸ Već zasnovano usvojenje ostaje na snazi ako, usljed sukcesije, usvojenik ili usvojilac ili oboje promijene državljanstvo.

Odnosi roditelja i djece. Eventualna promjena državljanstva roditelja (jednog ili oba, ili djeteta, ili jednog od više djece), ne smije da utiče na vršenje roditeljskog

¹⁸Up. Panov, u Prestanak SFRJ pravne posledice, str. 133 i 141

prava i uopšte na odnos roditelja i djece. Međutim, ako do razvoda braka ili drugog uzroka zbog kojeg se dijete povjerava jednom od roditelja na čuvanje i vaspitavanje, dolazi u okviru jedne države, radi se o domaćem pravnom problemu. Ako iz te jedne države, usljed sukcesije, nastanu dvije, pored ostalih problema vezanih za dodjelu djeteta jednom roditelju, javljaju se i problemi priznanja i izvršenja strane sudske ili upravne odluke. Ova pitanja se smatraju težim pravnim pitanjima iz oblasti međunarodnog privatnog prava.

Starateljstvo. Praktično pitanje uticaja državne promjene na starateljstvo postavlja se:

- u odnosu na maloljetnu djecu bez roditeljskog staranja, koja nijesu usvojena i koja nijesu smještena u ustanove, već se nalaze ili kod hraniteljskih porodica ili kod staralaca: da li promjena državljanstva djeteta, i/ili hranitelja, odnosno staratelja utiče na nastali odnos: u načelu odgovor treba da glasi da se jednom zasnovan odnos nastavlja, ali se može postaviti pitanje priznanja odluke nadležnog organa, ako se npr. hraniteljska porodica nalazi u jednoj zemlji, a zbog državljanstva se odluke donose u drugoj; pitanje se rješava primjenom pravila međunarodnog privatnog prava;

- u odnosu na punoljetna lica koja nijesu u stanju da se sama o sebi staraju, a nalaze se ne u ustanovi nego u starateljskoj porodici. Treba primijeniti ista rešenja kao u prethodnom slučaju.

U budućnosti se može postaviti pitanje da li staralac maloljetnika ili punoljetnog lica može biti stranac? Na pitanje se odgovara u zavisnosti od toga da li se srodnik postavlja za staraoca (tada je državljanstvo bez značaja) ili se za staraoca postavlja neko drugo lice (ima zemalja koje u ovakvom slučaju dopuštaju da staralac bude samo domaći državljanin).¹⁹

Preporuke

Promjena državnog statusa ne zahtjeva bitne promjene porodičnog zakonodavstva Republike Crne Gore, a ni Srbije, pod uslovom da se obezbijedi privilegovano sticanje državljanstva, ako zbog državne promjene, dođe do različitog državljanstva roditelja odnosno usvojlaca i deteta. No, kao što je naprijed

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

U vrijeme dezintegracije Čehoslovačke pravni propisi porodičnog prava bili su sadržani u Zakonu o porodici (br.94/1963) i u Zakonu o starateljstvu (br. 50/1973). Pravni odnosi treće državljana treće zemlje u građanskim odnosima dovoljno su bili regulisani Aktom o međunarodnom privatnom i proceduralnom pravu (br. 97/1963) i u kombinaciji sa pravnim propisima vezano za državljanstvo (omogućavanje dvostrukog državljanstva), nije bilo potrebe da se mijenjaju ovi akti jer nisu ugrožavali interese građana nakon raspada Čehoslovačke. Međutim, postojala je potreba da se riješi funkcionisanje državnih institucija koje djeluju u sudskim procesima vezano za porodične sporove, kao i funkcionisanje Matične službe u primjeni porodičnog zakona između dvije države.

¹⁹ Up. Panov, nav. delo, str. 133 i 141

rečeno, ovo pitanje treba riješiti ili zaključenjem bilateralnog sporazuma o državljanstvu ili promjenom zakona o državljanstvu. Predmeti promjene državljanstva zbog porodičnog statusa treba da budu rješavani hitno i treba im dati prioritet u odnosu na rješavanje predmeta o državljanstvu zbog drugih razloga.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

U oblasti porodičnih odnosa Slovenija nije donijela neki posebni propis zbog osamostaljenja, ali je u praksi bilo problema sa porodicama u kojima su roditelji bili državljani različitih država. U tim slučajevima nekada djeca nijesu mogla ostvarivati pravo na dječiji dodatak koji je bio vezan na državljanstvo.

4.1.3. Izbjeglice i raseljena lica

Zatečeno stanje

Interno raseljena lica i izbjeglice prepoznati su kao posebna grupa lica na čija bi se prava i interese razdvajanje Srbije i Crne Gore moglo nepovoljno odraziti. Radi se o značajnoj grupaciji po pitanju veličine s obzirom na to da najnovije brojke pokazuju da se radi o 8.474 izbjeglica i o 18.047 interno raseljenih lica, što čini ukupno 26.531 lica ili 4.28% crnogorske populacije.²⁰ Za obje grupe karakteristična je nezaposlenost²¹ i pomanjkanje pristupa osnovnim uslugama, što je opet u vezi sa međusobno povezanim pravnim i materijalnim faktorima, dijelom uslovljenim specifičnim crnogorskim kontekstom, a dijelom kompleksnim odnosima između UNMIK-a na Kosovu i srpskih vlasti.

Vlada Republike Crne Gore je, inače, nakon sjednice održane 20.juna 2006. saopštila da će se pitanje izbjeglica i raseljenih lica rješavati nakon usvajanja zakona o državljanstvu, zakona o azilu i zakona o strancima. Do tada će sve biti isto, kao i do sada u vezi sa pravima i statusom ovih lica.

Interno raseljena lica. Radi se o licima koja su nakon okončanja sukoba na teritoriji Kosova napustila svoje domove i doselila se na područje Crne Gore, odnosno Srbije. Osamostaljivanjem Crne Gore, oni među njima koji su svoje prebivalište našli na teritoriji Crne Gore, izgubiće svoj status interno raseljenih lica i postaće lica u statusu izbjeglica (važeća "Uredba o zbrinjavanju raseljenih lica (Sl.list RCG 37/92) poznaje samo termin "raseljena lica"). U okviru ovog broja lica valja razlikovati dvije podgrupe:

²⁰ Republika Crna Gora, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, *Nacionalna strategija za trajno rješavanje problema izbjeglica i interno raseljenih lica u Crnoj Gori*, Podgorica, 2005, p.

²¹ International Committee of the Red Cross, *The Situation of Internationally Displaced Persons in Serbia and Montenegro. Issues Paper*, Belgrade, 2005.

- a) interno raseljena lica koja su državljani Republike Srbije, i kao takvi nakon osamostaljenja Crne Gore dobijaju status izbjeglica sa stranim državljanstvom,
- b) interno raseljena lica koja prebivaju na teritoriji Crne Gore bez ikakvih ličnih dokumenata. Najčešće se radi o pripadnicima romske nacionalne zajednice. U principu, oni bi takođe trebalo da dobiju status izbjeglica (bez državljanstva) nakon osamostavljanja Crne Gore. Ipak, u njihovom slučaju problem državljanstva je sadržan u jednom širem pojmu, a to je »pravno nepostojanje« zbog neposjedovanja ličnih identifikacionih dokumenata. Iako crnogorska vlast i razne međunarodne agencije u velikoj mjeri pokušavaju da obezbijede razne vrste pomoći "pravno nepostojećim" subjektima, takvo stanje neizvjesnosti onemogućava bilo kakvo strateško planiranje i stabilnu društvenu integraciju ovih subjekata. Problem neposjedovanja ličnih dokumenata je prilično kompleksan po svom porijeklu s obzirom na to da je on povezan sa razbijanjem administrativne strukture na Kosovu i raseljavanjem populacije po teritoriji Kosova i van nje. Potpuno ili djelimično neposjedovanje dokumenata može biti uzrokovano uništenjem ili premještanjem administrativne arhive ili poteškoćama na koje su osjetljive grupe nailazile prilikom pokušaja da dođu do relevantnih kancelarija. U drugim slučajevima posebne grupe lica, i to najšeće romske nacionalnosti, bile su u mogućnosti čak i prije 1999. da organizuju relativno stabilan život bez formalnih kontakata sa državnom administracijom, zarađujući od sive ekonomije i bez pristupa sistemu obrazovanja. Razbijanje kosovskog društva u ovom drugom slučaju je naprosto skrenulo pažnju na situaciju koja je ranije bila relativno nezapažena.

Izbjeglice. Radi se o licima koja su izbjegla sa područja bivših republika SFRJ u toku ili nakon prestanka ratnih sukoba i koja su svoj status izbjeglica ostvarila na području Crne Gore. U okviru ovog broja lica valja razlikovati dvije podgrupe:

- a) izbjeglice koje su u međuvremenu promijenili svoj status i postali državljani SCG. Oni od njih koji su se nastanili na teritoriji Crne Gore, ali sa stečenim državljanstvom Republike Srbije, nakon osamostaljenja postaću strani državljani.
- b) izbjeglice koje su zadržali svoj status i nisu primili državljanstvo SCG, nakon osamostaljenja Crne Gore neće trpjeti negativne posljedice.

Povećanje ove grupacije izbjeglica (i smanjenje grupacije interno raseljenih lica) nakon nezavisnosti ukazuje na to da će pravni status ove grupacije, kao i pravni status stranaca u cjelini, imati najpraktičniju važnost. U tom smislu, nekoliko međunarodnih dokumenata posebno se osvrće na prepreku koja je nastala iz postojanja poreza na zapošljavanje nerezidenata. Ovaj porez, koji iznosi 2.5 eura dnevno, nameće značajan teret na one izbjeglice koji žele da imaju pristup crnogorskom tržištu radne snage.²²

²² *International Committee of the Red Cross, cit.; ECRE Country Report 2003, Serbia and Montenegro*, London, 2004; U.S. Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices - Serbia and Montenegro*, 2004, Washington 2005.

Preporuke

Da bi se poboljšao status izbjeglica i interno raseljenih lica u Crnoj Gori, nekoliko aktivnosti različitog političkog kalibra bi se moglo uzeti u obzir. Naravno, s obzirom na to da je većina izbjeglica/interno raseljenih lica vezana za Srbiju a mnogo manje za druge susjedne zemlje pravni status takvni grupa u velikoj mjeri zavisi od političkih odluka koje se tiču zakona o dobijanju državljanstva i statusu srpskih građana u nezavisnoj Crnoj Gori. Svakako, postojanje tako konzistentne grupe interno raseljenih lica i izbjeglica, kao i neizvjesnih perspektiva koje se tiču budućnosti Kosova, nameću vizionarske politike koje bi djelimično mogle da odstupaju od uobičajenih pravnih režima kod dobijanja državljanstava i emigracije. Oblici «slabijeg» državljanstva bi stoga mogle da se uzmu u obzir, kako bi se makar i najmanji dio grupe izbjeglica/interno raseljenih lica asimilirao u crnogorsko društvo. Takva “slabost” bi mogla biti u formi ograničenih političkih prava izvjestan broj godina ili mogućnost oduzimanja državljanstva u slučaju krivičnog prestupa ili otkrivanja lažnih iskaza o ličnom identitetu i osnovnim informacijama. Isto bi moglo da važi i za dobijanje stalnog mjesta boravka.

Pravila o dobijanju državljanstva/stalnog mjesta boravka u prelaznom periodu bi se mogla čak planirati kao «faktor pritiska» za integraciju marginalnih grupa, pri čemu bi se kao zahtjev za pojednostavljeno dobijanje državljanstva/prebivališta tražio neki oblik aktivne integracije, kao što je školovanje djece. Fleksibilnost i “tranzicioni režimi” za obezbjeđivanje statusa rezidenta velikim grupama inostranih lica čine sastavni dio tekućeg iskustva mnogih zapadnih zemalja koje se susrijeću sa masivnim prisustvom ilegalnih emigranata koji već dugo vremena de facto žive na njihovoj teritoriji (vidjeti Italiju i Španiju). Takva legalizacija prethodno ilegalnih emigranata učinjena je sa nekoliko izuzetaka u odnosu na opšta pravila emigracionog zakona i uz podršku kompleksne birokratske strukture, koja je morala da se nosi sa masovnim praktičnim problemima (kao na primjer slučajevima neizvjesnog identiteta) od kojih se neki ne razlikuju iako se radi o različitim brojkama od onih sa kojima se srijeće Crna Gora. Različite najbolje prakse i praktična rješenja se stoga mogu lako idntifikovati na ovom polju.

Postojanje minimalnog stepena pravne stabilnosti, poput državljanstva ili stalnog mjesta boravka je preduslov za bilo koji naredni pravni korak namijenjen zaštiti rasnih ili etničkih manjina, koji su trenutno u zasjenku opštih pravnih slabosti položaja interno raseljenih lica (posebno ako su “nepostojeći”u pitanju) ili izbjeglica. Politike ove vrste bile bi najefikasnije ukoliko bi bile objedinjene bilateralnim ili multilateralnim ugovorima sa Srbijom, UNMIK, Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom, usmjerene na rješavanje specifičnih problema o statusu izbjeglica ili lica bez određenog identiteta.

U skladu sa preporukama međunarodnih subjekata, veliku pažnju trebalo bi posvetiti primjeni poreza na zapošljavanje nerezidenata na interno raseljena lica i

izbjeglice, kako bi se vidjelo da li bi blaži režim mogao biti uveden za ove kategorije, takođe uzimajući u obzir činjenicu da se radi o stabilnim grupama koje nijesu povezane sa problemom ekonomske migracije koji po svom porijeklu potiče od uvođenja poreza.

4.1.4. Lični podaci

Zatečeno stanje

Lične podatke, odnosno podatke koji se odnose na pojedinca lično, po pravilu prikupljaju i na drugi način obrađuju organi državne vlasti, odnosno oni koji su snabdjeveni javnim ovlašćenjima, ali i druga pravna i fizička lica (banke, trgovine, privatne ustanove i sl.). Transfer ili razmjena ovih podataka između dva ili više obrađivača (rukovaoca) zbirkama ličnih podataka vrši se po jedinstvenom pravnom režimu na teritoriji SCG. Nakon osamostaljivanja Crne Gore, ovaj jedinstveni pravni režim će nestati, te će se pojaviti potreba za novom pravnom regulativom sa ciljem zaštite interesa lica na koje se lični podaci odnose, kao i državnih organa i organizacija snabdjevenih javnim ovlašćenjima, odnosno drugih pravnih i fizičkih lica.

Posebni praktični problemi zaštite ličnih podataka u kontekstu nepostojanja jedinstvenog pravnog režima mogu se pojaviti nakon osamostaljivanja Crne Gore u domenu razmjene, odnosno prekograničnog protoka podataka o ličnosti. Ostaje tako pitanje šta će se desiti ako policijski ili pravosudni organi u Crnoj Gori zatraže od policije u Srbiji podatke o počiniocu krivičnog djela na teritoriji te države, a osumnjičeni je državljanin Srbije. Ili, kako će postupiti zdravstvena ustanova u Srbiji ako joj medicinske podatke o pacijentu, državljaninu Srbije koji je doživio nezgodu na crnogorskom primorju, zatraži bolnica u Crnoj Gori. Mnogo drugih sličnih slučajeva moguće je lako zamisliti u praksi djelovanja organa javne vlasti ili drugih lica koja obrađuju podatke o ličnosti kako u Srbiji, tako i u Crnoj Gori

Moguće je razlikovati dva dijela pravnog režima u oblasti prekograničnog transfera ličnih podataka:

U oblasti djelovanja organa javne vlasti

U okviru jedinstvenog pravnog režima SCG podaci o mnogim građanima prikupljali su se, i na drugi način obrađivali od strane organa javne vlasti, kako na nivou državne zajednice, tako i na nivou republika Srbije i Crne Gore. Ti podaci sadržani su u zbirkama ličnih podataka kojima rukuju npr. vojni i policijski organi, pravosuđe, poreske službe, matični uredi, školske i zdravstvene ustanove i sl. Pravno gledano, nakon osamostaljenja Crne Gore neće jedinstven pravni režim u

ovoj oblasti, a samim tim nestaće i mogućnost nesmetane razmjene podataka o ličnosti između pojedinca na koga se podaci odnose i organa javne vlasti, kao i između dva ili više organa javne vlasti.

U drugim oblastima prikupljanja i dalje obrade podataka o ličnosti

U pogledu prikupljanja i drugih radnji obrade podataka o ličnosti van djelatnosti organa javne vlasti, npr. u bankarskom sektoru ili u drugim sektorima pružanja usluga (trgovački lanci, privatne škole i bolnice, osiguravajuća društva i sl.), nestanak jedinstvenog pravnog režima transfera ličnih podataka usloviće usvajanje pravila o prekograničnom prometu ličnih podataka, među koje na prvo mjesto dolazi pravilo o jednakom ili višem nivou zaštite ličnih podataka.

Preporuke

Osamostaljena Crna Gora može da riješi problem transfera ličnih podataka sa Srbijom usvajanjem novog zakonodavstva koje bi bilo u skladu prije svega sa direktivama Evropske Unije u ovoj oblasti. U principu usvajanjem najviših evropskih standarda o zaštiti ličnih podataka Crna Gora bi sama mogla riješiti pitanje prekograničnog transfera podataka o ličnosti, ne samo sa Srbijom, već i sa drugim zemljama.

Crna Gora može takođe da predloži Srbiji zaključivanje bilateralnog sporazuma o prekograničnom transferu podataka o ličnosti uz obavezno poštovanje osnovnih pravila prekograničnog transfera. U tom smislu, od posebne pomoći mogu da budu standardne ugovorne klauzule EU o transferu podataka o ličnosti u treće zemlje.

U pogledu bilateralnog dogovora sa Srbijom u vezi sa transferom ličnih podataka čiju obradu vrše organi javne vlasti, uspjeh aktivnosti na ovom polju zavisi i od političke volje vlade u Beogradu.

Sve države nastale raspadom bivše SFRJ morale su osjetiti težinu rješavanja pitanja prekograničnog transfera podataka o ličnosti. Slična pitanja morale su rješavati i države nastale na području bivšeg SSSR, kao i Češka i Slovačka.

Ovdje su od posebne važnosti dvije grupe pravnih dokumenata.

1. Standardi Savjeta Evrope:

Prva grupa pravila definisana je tekstom Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti pojedinaca u vezi sa automatskom obradom podataka o ličnosti iz 1981. Druga grupa pravila odnosi se na dva posebna slučaja zaštite podataka o ličnosti i to prevashodno u vezi sa zaštitom pojedinca prilikom tajnog prisluškivanja, odnosno presretanja komunikacije, a prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, kao i u vezi sa prikupljanjem i drugim radnjama obrade medicinskih podataka o ličnosti, a prema Direktivi Komiteta ministara SE R(97)5 u vezi sa zaštitom medicinskih podataka.

Pošto su domaći pravni propisi u ove dve oblasti daleko ispod evropskih standarda, potrebno je izvršiti njihovo usklađivanje sa standardima SE.

2. Standardi Evropske unije:

Dva su osnovna razloga zbog kojih je potrebno izvršiti usklađivanje domaćeg prava sa standardima zaštite podataka o ličnosti Evropske unije:

a) Prema samopreuzetim obavezama Republike Crne Gore, potrebno je izvršiti harmonizaciju domaćeg prava sa pravom Evropske unije, a u cilju nesmetanog približavanja punopravnom članstvu EU. Ako se ova obaveza najviših organa vlasti bliže analizira sa stanovišta zaštite podataka o ličnosti, proizilazi da je Crna Gora dužna svoje nacionalno zakonodavstvo da uskladi sa čitavim nizom propisa EU, a posebno sa pravilima sadržanim u sledećim dokumentima:

- EU Directive 95/46/EC, propis o zaštiti pojedinca u vezi sa obradom podataka o ličnosti i slobodnim protokom tih podataka, koji predstavlja temeljni dokument prava o zaštiti ličnih podataka u pravnom sistemu Evropske unije;

- EU Directive 2002/58/EC, propis o obradi podataka o ličnosti i zaštiti privatnosti u sektoru elektronskih komunikacija (Direktiva o privatnosti i elektronskim komunikacijama);

- Regulation (EC) No 45/2001, propis o zaštiti pojedinca u vezi sa obradom podataka o ličnosti od strane organa EU i slobodnim protokom tih podataka;

- EU Directive 97/66/EC, propis o zaštiti pojedinaca u vezi sa obradom podataka o ličnosti i zaštitom privatnosti u oblasti telekomunikacija;

- The Europol Convention 1995, propis koji se dijelom odnosi na pravila o upotrebi podataka o ličnosti u sektoru policije;

b) Prema pravilima EU Direktive 95/46/EC, države članice ovlašćene su da vrše prenos podataka o ličnosti u zemlju koja nije članica EU samo ako je ta zemlja osigurala adekvatan nivo zaštite podataka o ličnosti, mjereno prema standardima EU. Ako ovaj uslov nije ispunjen u nacionalnom zakonodavstvu treće zemlje, država članica je ovlašćena da izvrši prenos podataka u tu zemlju ako postoje garancije druge vrste u vezi sa zaštitom podataka o ličnosti.

U pravu EU već su donijete odluke koje se odnose na definisanje ugovornih klauzula kojima se na direktan način garantuje adekvatna zaštita podataka o ličnosti prilikom njihovog prijenosa iz zemlje članice EU u treće zemlje. U tom smislu, Evropska Komisija upućuje strane ugovornice na tipične aspekte zaštite podataka o ličnosti, kao što su ograničenja koja se vezuju za svrhu obrade i upotrebe podataka, kvalitet podataka i zahtev za proporcionalnošću, transparentnost, sigurnost i povjerljivost obrade, prava lica na koje se odnosi podatak i sl. U saglasnosti sa navedenim pravilima, Crna Gora je u odnosu na transfer podataka o ličnosti dužna da poštuje kriterijum adekvatnosti, ili da uzme u obzir sledeća dokumenta EU:

- 2002/16/EC: Commission Decision of 27 December 2001, Odluka Evropske komisije o standardnim ugovornim klauzulama u vezi sa transferom podataka o ličnosti obrađivaču u treće zemlje;

- 2001/497/EC: Commission Decision of 15 June 2001, Odluka Evropske komisije o standardnim ugovornim klauzulama u vezi sa transferom podataka o ličnosti u treće zemlje.

4.1.5. Otvaranje dosijea

Zatečeno stanje

I u Republici Crnoj Gori i u Republici Srbiji svojevremeno su donijete uredbe o otvaranju dosijea službi državne bezbednosti. Uredba Republike Srbije (u stvari Uredba o skidanju oznake poverljivosti sa dosijea vođenih o građanima Republike Srbije u službi državne bezbjednosti²³, koja je potom preimenovana u Uredbu o stavljanju na uvid određenih dosijea vođenih o građanima Republike Srbije u Službi državne bezbednosti)²⁴ stavljena je van snage odlukom Ustavnog suda Republike Srbije, budući da se po Ustavu Republike Srbije materija zaštite podatka o ličnosti uređuje zakonom (a ne podzakonskim aktima). Nije izvjesno da li će, i kada, Republika Srbija zakonom urediti tzv. otvaranje dosijea političke policije, što bi bilo u skladu sa preporukom Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope koja „pozdravlja stavljanje dosijea tajnih službi na uvid javnosti u nekim bivšim komunističkim totalitarnim zemljama. Ona poziva sve dotične zemlje da zainteresovanim licima, na njihov zahtjev, omoguće uvid u dosijee koji su o njima vodile negdašnje tajne službe” (stav 9. Rezolucije 1096 od 27.6.1996. godine o mjerama za razgradnju nasljeđa bivših komunističkih totalitarnih sistema).

Citirane uredbe Republike Srbije pravo u pogledu dosijea priznavale su samo **građanima Srbije**, ne i drugima, bez obzira na to što su i drugi bili žrtve političke policije i što žrtva nema državnu pripadnost. Ako se budućim zakonom Republike Srbije dosijei učine dostupnim takođe samo licima koja imaju državljanstvo Republike Srbije, tada će takvim rešenjem biti ugrožena prava i interesi svih onih građana Republike Crne Gore o kojima postoje dosijei u Republici Srbiji. S jedne strane, oni neće biti u stanju da ostvare pravo na uvid, a time ni osnovnu svrhu radi koje se otvaraju dosijei. S druge strane, za ostvarivanje različitih drugih prava, povezanih sa vremenom autoritarnih režima u bivšoj jedinstvenoj državi, neophodan je pristup dosijeima. Dosijei sadrže, naime, brojne podatke i dokaze, bez čijeg korišćenja neće biti moguće ni vršenje tih drugih prava, između ostaloga prava na rehabilitaciju, a sledstveno tome i prava na vraćanje ili obeštećivanje za imovinu oduzetu konfiskacijom kao sporednom kaznom.

Preporuka

Bilateralni sporazum predstavlja mogući način rešenja.

²³ »Službeni glasnik Republike Srbije«, br. 30/2001,

²⁴ »Službeni glasnik Republike Srbije«, br. 31, 2001

4.1.6. Pravna pomoć između sudova

Zatečeno stanje

Pitanje pravne pomoći između sudova u Srbiji u Crnoj Gori, kao pitanje **unutrašnje** pravne pomoći, uređeno je zakonima o parničnom i o krivičnom postupku u obje republike. Usljed državne promjene, unutrašnja pravna pomoć između sudova preobrazila se u **međunarodnu pravnu pomoć**. Sama pravna pomoć se najčešće sastoji u: izvođenju dokaza (saslušavanju svjedoka ili vještaka) pred sudom strane države; pribavljanju spisa od suda ili drugog državnog organa strane države za potrebe sudskog postupka u državi koja traži pružanje pravne pomoći, u zaštiti svjedoka ili žrtava krivičnog dela, u obezbjeđenju prisustva okrivljenog suđenju, itd. Ova je, pak, izuzev ako je pojednostavljena zaključenjem bilateralnih ili multilateralnih ugovora, veoma komplikovana i može ugroziti položaj građana pred sudovima objiju država, **jer će taj postupak produžiti i poskupiti**, u odnosu na unutrašnju pravnu pomoć. Naime, ako se sprovodi po unutrašnjim zakonima, a bez olakšica, međunarodna pravna pomoć se traži diplomatskim putem, a njen rezultat se uglavnom dostavlja zainteresovanim subjektima takođe diplomatskim putem. Pravna pomoć se pruža po procesnim pravilima zamoljene države. U slučaju Srbije i Crne Gore ta procesna pravila su gotovo istovjetna. Problem se, dakle, sastoji u produžavanju i poskupljenju postupka usled diplomatskog posredovanja između države koja moli za pravnu pomoć i zamoljene države.

Preporuke

Najbolji način da se produženje i poskupljenje postupka međunarodne pravne pomoći izbjegne, jeste zaključenje bilateralnog sporazuma koji će predvidjeti direktan saobraćaj između sudova objiju država, bez posredovanja diplomatskim kanalima i bez posredovanja od strane ministarstava pravde.²⁵

²⁵ Državna zajednica SCG, kao njene države prethodnice (SRJ, SFRJ, FNRJ, Kraljevina Jugoslavija, Kneževina Srbija i Kraljevina Crna Gora) zaključile su preko 35 bilateralnih sporazuma o međunarodnoj pravnoj pomoći sa evropskim i vanevropskim državama. Detaljne podatke, up. u knjizi *V. Todorović*, Međunarodni ugovori, Beograd, 1999–2005, tomovi I i II. Takođe, bivša federacija i njene države prethodnice bile su potpisnice i brojnih multilateralnih konvencija o pravnoj pomoći. Ovdje se navode sve multilateralne konvencije koje za predmet imaju pravnu pomoć i srodne oblasti, bez obzira da li su stupile na snagu i da li ih je državna zajednica SCG i njene države prethodnice potpisala i ratifikovala ili ne. O tome koje su potpisane i ratifikovane od strane svih jugoslovenskih država prethodnica, vidjeti u Međunarodnim ugovorima, kao dodatku uz “Službene listove” SCG, SRJ, SFRJ I FNRJ. Crna Gora kao samostalna i suverena država treba da odluči o tome kojima će od njih pristupiti, a ako se radi o konvencijama koje su potpisane i ratifikovane od strane neke od država prethodnica, da da jednostranu izjavu da se važenje date konvencije produžava na teritoriji Crne Gore, sada kao samostalne i suverene države. Multilateralne konvencije koje za predmet imaju pravnu pomoć jesu: Konvencija o olakšanju međunarodnog pristupa sudovima, Hag, 1980; Konvencija o građanskom postupku, Hag, 1954; Konvencija o građanskom sudskom postupku, Hag 1905; Konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava, Hag 1961; Konvencija o izdavanju izvoda iz matičnih knjiga na više jezika, Beč, 1976, Konvencija o izdavanju

4.1.7. Međusobno priznanje javnih isprava

Zatečeno stanje

Do osamostaljenja Crne Gore, sve isprave koje su izdali državni organi ili organizacije kojima je povjereno vršenje javnih ovlaštenja (svjedočanstva, diplome, uvjerenja, izvodi iz matičnih knjiga, sudske presude i rješenja, itd.) bile su, zahvaljujući tzv. federalnoj klauzuli iz Ustavne povelje državne zajednice SCG **domaće javne isprave**. Budući domaće, one nijesu podlegale nikavom postupku priznanja (nostrifikacije) niti postupku ekvivalencije. Međutim, u načelu, javne isprave izdate od organa ili organizacija strane države jesu strane javne isprave i kao takve, podliježu postupku priznavanja, sem ako se države drugačije ne sporazumiju bilateralnim ili pak, multilateralnim sporazumima. Za određivanje trenutka od kojeg se jedna isprava više ne smatra domaćom nego stranom, relevantno je vrijeme osamostaljenja određene države. Prema ovom kriterijumu, 3. jun 2006. godine, kao dan osamostaljenja Crne Gore, treba uzeti kao odlučujući datum.

nekih izvoda iz matičnih knjiga namijenjenih inostranstvu, Pariz 1956; Evropska konvencija o obavještenjima o stranom pravu, London 1968; Konvencija o ostvarivanju alimentacionih zahteva u inostranstvu, Njujork, 1956; Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, Hag, 1980; Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj starosti za sklapanje braka i o registrovanju brakova, Njujork, 1973; Konvencija o jednoobraznom zakonu o obliku međunarodnog testamenta, Vašington, 1973; Konvencija o sukobu zakona u pogledu oblika testamentarnih odredaba, Hag, 1961; Konvencija o zakonu koji se primjenjuje na saobraćajne nezgode, Hag, 1971; Evropska konvencija o nadzoru uslovno osuđenih ili uslovno oslobođenih lica, Strasbur, 1981; Evropska konvencija o međunarodnim posljedicama oduzimanja prava na vožnju motornog vozila, 1976; Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima, Tokio, 1963; Konvencija o suzbijanju nezakonite otmice vazduhoplova, Hag, 1970; Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbjednosti civilnih vazduhoplova, Montreal, 1988; Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, Beč, 1988; Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih dela protiv lica pod međunarodnom zaštitom, Njujork, 1973; Konvencija o privilegijama i imunitetima UN, Njujork, 1974; Konvencija o specijalnim misijama, Njujork, 1969; Bečka konvencija o diplomatskim odnosima, Beč, 1961; Bečka konvencija o konzularnim odnosima, Beč, 1963; Bečka konvencija o predstavljanju država u njihovim odnosima sa organizacijama univerzalnog karaktera, Beč, 1975; Bečka konvencija o ugovornom pravu, Beč, 1969; Bečka konvencija o sukcesiji država u odnosu na ugovore, Beč, 1978; Konvencija o priznanju i izvršenju inostranih arbitražnih odluka, Njujork, 1958; Evropska konvencija o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži, Ženeva, 1961, Protokol o arbitražnim klauzulama, Ženeva, 1923; Konvencija o izvršenju inostranih arbitražnih odluka, Ženeva, 1927; Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima, Strazbur 1958; Evropska konvencija o ekstradiciji, Pariz, 1957; Evropska konvencija o prijenosu postupka u krivičnim stvarima, Strazbur, 1972; Evropska konvencija o transferu osuđenih lica, Strazbur, 1983; Evropska konvencija o međunarodnoj važnosti krivičnih presuda, Hag, 1970; Evropski sporazum o dostavljanju molbi za pravnu pomoć, Strazbur, 1977; Konvencija o dostavljanju akata u inostranstvu u građanskim i trgovačkim stvarima, Hag, 1970; Konvencija o priznanju i izvršenju stranih sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, Hag, 1971; Bečka konvencija o sukcesiji država u odnosu na državnu imovinu, arhive i dugove, Beč, 1983. Što se tiče bilateralnog ugovora o pravnoj pomoći između Srbije i Crne Gore, za dobru preporuku jeste Ugovor o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima zaključen između tadašnje SRJ i Republike Hrvatske od 15. IX 1997. godine.

Odstupanja, ipak treba predvidjeti. Dakle, kad su u pitanju sudske presude i rješenja: **ona koja su postala pravnosnažna prije 3. juna 2006. godine smatraju se u obje države (Srbiji i Crnoj Gori) kao domaće presude odnosno rješenja, a ona koja su postala pravnosnažna poslije tog momenta, smatraju se inostranim u obje države, te podliježu postupku priznanja, kao uslovu za prinudno izvršenje. U obje države, pravila o priznanju i izvršenju stranih sudskih odluka su ista i uređena su Zakonom o međunarodnom privatnom pravu koji je jugoslovenski zakon.** Isto treba da važi i za upravne akte koje donose upravni organi, izuzev što je za njih dovoljno da su postali konačni prije 3. juna 2006.godine, da bi se smatrali domaćim aktima. Otvoreno je pitanje da li drugi akti (naročito uvjerenja državnih organa, kao na primjer izvodi iz matičnih knjiga i drugih javnih knjiga) treba da podliježu postupku međunarodne legalizacije, po ranijem saveznom zakonu o legalizaciji javnih isprava.

Kad su u pitanju svjedočanstva i diplome, kao i stečene ocjene, ovjereni semestri i sl, trebalo bi odstupiti od 3. juna 2006. godine kao od odlučujućeg datuma, zato što je do državnog osamostaljenja došlo u **toku već započete školske godine**, te svjedočanstva i diplome stečene u školskoj 2005/20006. godini **valja priznati kao domaće bez ikakvog formalnog postupka nostrifikacije ili ekvivalencije.** To je moguće učiniti unilateralno zakonima Crne Gore i Srbije, a najbolji metod bi bio zaključenje posebnih bilateralnih sporazuma.

Preporuke

Radi uređenja statusa sudskih odluka, kao i odluka upravnih organa, potrebno je u zaključiti bilateralni sporazum o pravnoj pomoći (vidjeti prethodnu tačku) i u njega unijeti pojednostavljeni postupak uzajamnog priznanja sudskih i upravnih odluka. U isti sporazum treba unijeti klauzulu da se priznaju uvjerenja bez međunarodne legalizacije isprava. Potrebno je ubrzati osnivanje javnobelježničke djelatnosti (notara) u obje države, jer se javnobelježničkim ovjerama olakšava prekogranični promet isprava. Priznanje svjedočanstava, položenih ispita, ovjerenih semestara, kao i diploma stečenih poslije osamostaljenja, a u toku tekuće školske godine ili u dužem vremenskom periodu može se rešiti unilateralno, izmjenama i dopunama odgovarajućih zakona koji regulišu razne stepene i vrste obrazovanja.

4.1.8. Rehabilitacija

Zatečeno stanje

Republika Crna Gora nije donela zakon o rehabilitaciji lica koja su u autoritarnim režimima bile žrtve političke represije sprovedene pravnim putem uz kršenje ljudskih prava, ali Republika Srbija jeste (Zakon o rehabilitaciji, "Službeni glasnik RS", br. 33/2006). Rehabilitaciju od suda može tražiti bilo samo to lice, bilo svako

zainteresovano lice, ako je žrtva lišena života, slobode ili drugih prava iz političkih ili ideoloških motiva. Kada se lice sudski rehabilituje poništenjem osude, stavljaju se van snage i sve druge posljedice osuđenja, uključujući i konfiskaciju izrečenu kao sporedna kazna. Takođe, takvom licu se vraća imovina i daje naknada pretrpljene štete, što će, kako zakon određuje, biti uređeno posebnim zakonom.

Rizici

Ovaj Zakon ugrožava prava i interese državljana Crne Gore, jer pravo na rehabilitaciju, a sljedstveno tome i druga prava uslovljena rehabilitacijom, priznaje jedino onim licima „koja su bez sudske ili administrativne odluke ili sudskom ili administrativnom odlukom lišena, iz političkih ili ideoloških razloga, života, slobode ili nekih drugih prava od 6. aprila 1941. godine do dana stupanja na snagu ovog zakona, a imala su prebivalište na teritoriji republike Srbije“ (član 1). time se vrši neopravdana diskriminacija, jer se bez razumnog opravdanog razloga pravi razlika između žrtava političke represije jedne te iste vlasti u zavisnosti od svojevremnog mjesta prebivališta.

Preporuka

Problem bi se mogao riješiti posebnim bilateralnim sporazumom ili u okviru bilateralnog sporazuma o pravnoj pomoći.

4.2. SOCIJALNI ODNOSI

Uvod

Kao i za pitanja pravnog statusa, za socijalne odnose i socijalni položaj pojedinca od presudnog značaja jeste posljedica državne promjene koja se izražava kroz eventualnu promjenu državljanstva. Pored državljanstva, međutim, tu imaju značaja i druga svojstva građanina ili pojedinih socijalnih grupa, prije svega vezana za fondove zdravstvenog ili penzionog osiguranja.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Oblast penzija je regulisana bilateralnim sporazumom zaključenim 29. oktobra 1993. godine (dopunjenim takozvanim upravnim izvršnim sporazumom koji je zaključen 28. januara 1994.), a ova dva sporazuma dopunjena su izvršnim sporazumima između relevantnih ministarstava iz 1995. godine (51/D). Ovaj sporazum je regulisao odnose između obje institucije u oblasti penzija, zdravstvenog osiguranja, socijalne pomoći i usluga socijalnog staranja (sporazum je potpisan u procesu transformacije sistema socijalne zaštite).

Sporazum definiše principe jednakosti građana obje države i omogućava davanje socijalne pomoći bez obzira na boravište građana u jednoj ili drugoj državi. Primjena pravnih akata je ograničena na teritoriju države gdje preduzeće radi (uz određene izuzetke). Sporazum reguliše pitanja vezano za nastanak potraživanja, uzajamno priznavanje godina radnog staža provedenih na teritoriji druge države, proces obračuna penzija za rođake koji nasljeđuju umrlog penzionera (koje plaća

država koja je isplaćivala penziju i umrlom), ali i pitanja vezano za sukob potraživanja. Njih garantuje država gdje je građanin imao poslednje prebivalište.

U slučaju **zdravstvenog osiguranja**, doprinosi su regulisani zakonom države gdje je lice osigurano. Sporazum definiše uzajamno priznavanje vremenskog perioda koji je potreban da bi se izdali dodaci, a dječije dodatke isplaćuje država gdje primalac ima stalno prebivalište. Ista procedura se primjenjuje i kod troškova sahrane.

Državni socijalni dodaci i dodaci za socijalnu njegu su garantovani i isplaćuju se po zakonu države gdje građanin ima stalno prebivalište.

Obje države su se obavezale da pruže uzajamnu pomoć u oblasti socijalne zaštite u mjeri u kojoj bi to učinile da se radi o njihovim državljanima. Socijalna zaštita vojnika i drugih pripadnika oružanih snaga predstavlja posebni dio sporazuma i zasnovana je na istim principima i reciprocitetu.

4.2.1. Penzije

Zatečeno stanje

Pravo na penziju jeste jedno od osnovnih stečenih prava. Materija prava na penziju se reguliše odredbama zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, koji je u Crnoj Gori usvojen 2003. godine uz izmjene iz 2004. godine²⁶; Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju u Srbiji je usvojen 2003. Godine²⁷.

U Srbiji se **krug obavezno osiguranih lica** odnosi na zaposlene (u privatnom i javnom sektoru, uključujući izabrana i postavljena lica funkcionere), samozaposlene i poljoprivrednike. Zakonom se predviđa i poseban pravni režim za određene kategorije: službena lica u vršenju unutrašnjih poslova i pripadnici BIA, zaposleni u MIP koji rade na poslovima na kojima se staž računa sa uvećanim trajanjem (čl. 42) za ove kategorije se iznos penzije uvećava za 20%.

²⁶ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Službeni list CG br. 54/03, izmene 39/04 i 79/04.

²⁷ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, Službeni glasnik Srbije br. 24/2003.

U Crnoj Gori je isti krug lica koji su osiguranici (zaposleni, lica koja obavljaju samostalnu djelatnost i poljoprivrednici), uz novinu da se kategorijom zaposlenih obuhvataju i lica koja obavljaju privremene i povremene poslove, kao i članovi odbora direktora i upravnih odbora, ako nisu osigurani po drugom osnovu (čl.9 Zakona). I ovdje se predviđa da se staž može steći po uvećanoj stopi doprinosa za poslove koji se obavljaju u teškim i opasnim uslovima i po tom osnovu se snižava starosna granica (čl. 18).

U Evropskoj uniji ne postoje standardi vezani za pitanje penzija, ali postoje različita nacionalna rješenja koja se odnose na ostvarivanje ovog prava. No, ovo pravo je sastavni dio prava na socijalnu sigurnost koje se proklamuje kao jedno od originalnih 19 socijalnih prava (danas 31) u okviru Evropske socijalne povelje Savjeta Evrope.²⁸

Prema trenutnim podacima kojima raspolaže Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore, u Crnoj Gori ima 1.569 penzionera koji su na penziju ostvarili u Crnoj Gori, a imaju prebivalište u Srbiji. Broj penzionera koji su pravo na penziju ostvarili u Srbiji, a imaju prebivalište u Crnoj Gori je 3.000. Crna Gora je uz to preuzela 3.065 vojnih penzionera čije su penzije isplaćivane iz budžeta državne zajednice.

Rizici

U uslovima sticanja samostalnosti Crne Gore pitanje penzija se otvara za one koji pravo na starosnu penziju stiču nakon 3. juna 2006. godine, kao dana sticanja samostalnosti Republike Crne Gore, posebno ako su dio svog radnog staža i staža osiguranja imali kumulativno u Srbiji i u Crnoj Gori; problem nastaje i sa tzv. vojnim penzijama i sa penzijama zaposlenih u institucijama državne zajednice, kao i sa penzionerima bivše SRJ.

S obzirom da postojećim definisanjem obuhvata osiguranih lica nisu obuhvaćena lica koja u ovom momentu rade u institucijama državne zajednice SCG moguće je da se pojavi problem oko priznavanja njihovog radnog staža i staža osiguranja. Uredba Republike Srbije o položaju pojedinih institucija bivše SCG²⁹ predviđala je da službu u institucijama Srbije na koje je prenesena nadležnost organa bivše državne zajednice, nastavljaju lica koja su imala prebivalište na teritoriji Republike Srbije najmanje tri godine prije osamostaljenja Crne Gore (3. juna 2006.), bez obzira na njihovo državljanstvo. Za taj rad primaju 60% zarade koju su primali u vrijeme postojanja državne zajednice. Pitanja ostalih lica na koja se ova Uredba ne odnosi, vjerovatno neće biti riješena unilateralnim aktima Republike Srbije, pa to

²⁸ Evropska socijalna povelja je usvojena 1961. godine, ali su Dodatnim protokolom iz 1988. godine usvojeni amandmani na njen tekst. Danas se na snazi nalazi izmjenjena Povelja koja je usvojena 1996. godine. Specifičnost ovog međunarodnog instrumenta je u tome što države koje žele da je ratifikuju imaju obavezu da prihvate 16 od 31 novog socijalnog prava, odnosno 6 od 9 osnovnih odredbi po sopstvenom izboru.

²⁹ "Sl. glasnik RS", br. 49/2006

ostaje Crnoj Gori kad su u pitanju njeni državljani, ili ostaje za bilateralni sporazum. Takođe, sva preostala pitanja se mogu rešiti jednostranim aktom Crne Gore, odnosno Srbije tako što bi se odredilo da se državljanima Crne Gore, odnosno Srbije na radu u institucijama SCG priznaje taj radni staž i da se on dodaje radnom stažu provedenom u Srbiji, odnosno Crnoj Gori.

Posebno pitanje postoji u odnosu na vojne penzije, koje se može riješiti kao i u odnosu na vojnu imovinu. Posebno pitanje jesu uživaoci penzija bivše SFRJ i SRJ predlog je da sporazumom između Srbije i CG bude prihvaćena obaveza obje strane da za svoje rezidente nastavi sa isplaćivanjem ovih penzija.

Poseban problem predstavlja nedostupnost informacija o zaposlenima (iako postoje obaveza ovakve evidencije na osnovu Zakona o evidencijama u oblasti rada i zapošljavanja).

Preporuke

Za rješavanje ovih pitanja neophodan je dogovor između fondova PIO Srbije i Crne Gore, odnosno nadležnih organa dvije države. Takav dogovor, iako je više puta iniciran, od 2003. godine nije postignut i u toku funkcionisanja državne zajednice, iako su još tada bili uočljivi određeni problemi.

Čini se da pravo na invalidsku i porodičnu penziju ne predstavlja problem u uslovima samostalnosti Crne Gore, jer u velikom broju slučajeva nije vezano za godine osiguranja (nije neophodna kumulacija kao kod starosne penzije). Za slučajeve koji zahtijevaju sabiranje radnog staža i staža osiguranja, posebno u uslovima invalidskih penzija, neophodno je da bilateralan sporazum kojim bi se riješilo pitanje prava na penziju između Srbije i Crne Gore odgovori i na to pitanje.

S obzirom na već postojeće iskustvo sa bilateralnim sporazumima o socijalnom osiguranju **predlaže se zaključivanje Sporazuma o socijalnom osiguranju između Crne Gore i Srbije.**

Ovakvim sporazumima³⁰ se uređuju: prava iz zdravstvenog osiguranja, prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, prava za slučaj nezaposlenosti, prava na dječiji dodatak i administrativnopravna pomoć. Na taj način, ugrađujući iskustva sporazuma o socijalnom osiguranju sa državama nastalim na prostoru bivše SFRJ, kao i potrebe za sklapanjem ovakvog sporazuma između Crne Gore i Srbije³¹, koje su evidentirane i tokom postojanja državne zajednice SiCG, moguće je riješiti pitanja penzija, zdravstva i zapošljavanja.

³⁰ Jugoslavija je zaključila Sporazume o socijalnom osiguranju sa Austrijom, Belgijom, Bugarskom, Čehoslovačkom (primjenjuje se sa Češkom i Slovačkom), Fransuskom, Italijom, Luksemburgom, Mađarskom, Holandijom, Norveškom, Njemačkom, Poljskom, Švedskom, Velikom Britanijom, Danskom, Egiptom, Libijom, Rumunijom i Panamom. SCG je zaključila Sporazume o socijalnom osiguranju sa Makedonijom (2002), Hrvatskom (2003) i BiH (2004)

³¹ Postojeći zakoni o PIO i u Srbiji i u Crnoj Gori upućuju na potrebu donošenja bilateralnog sporazuma te vrste tj. Sporazuma o socijalno osiguranju između Srbije i Crne Gore.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Zbog osamostaljenja Slovenije postavilo se pitanje penzija određenih grupa koje nisu imale status osiguranika u RS. Zato je pravo na penziju boraca, vojnih invalida, članova porodica palih boraca i vojnih penzionera sa stalnim boravištem u RS, Slovenija ustavnim zakonom (član 18) garantovala u obimu i pod uslovima koji su važili do 25.06.1991. godine. To znači da je RS upotrijebila princip stečenih prava i kasnije nije mogla promijeniti pojedine uslove jer bi to predstavljalo zabranjenu retroaktiv-

nost pravnih normi. U vezi penzija treba napomenuti da je RS sklopila međunarodni sporazum o pitanjima socijalne zaštite samo sa Republikom Hrvatskom, a pregovori sa BIH i Republikom Makedonijom još uvijek traju. Pošto RS nije raspolagala adekvatnim evidencijama za umirovljene oficire i druge pripadnike JNA, Izvršno vijeće je svojom uredbom odredilo visine penzije kao akontacije, a tek nakon dvije godine donešen je zakon koji je ove akontacije definisao kao trajno rešenje.

4.2.2. Zapošljavanje

Zatečeno stanje

Pitanje zapošljavanja tretirano na nivou zapošljavanja *državnih službenika* regulišu Zakon o državnim službenicima i namještenicima u Crnoj Gori i Zakon o radnim odnosima u državnim organima u Srbiji. Zakon o državnim službenicima i namještenicima u članu 6 propisuje da u državnom organu može da zasnuje odnos lice koje je državljanin Crne Gore.³² Može se reći da je važeća odredba o zapošljavanju u državnim organima i pitanjima državljanstva postavljena, kao da je već u pitanju samostalna država.

Za razliku od Crne Gore, Zakon o radnim odnosima u državnim organima, koji je u primjeni u Srbiji, u članu 6. propisuje da je za prijem u radni odnos u državni organ potrebno državljanstvo SFRJ. Ovo rješenje na prvi pogled ostavlja šire mogućnosti za zapošljavanje u državnim organima kad je u pitanju državljanstvo kao uslov, ali se svakako može očekivati da će odredba biti promijenjena pošto je već došlo do sukcesije država.

Zakon o sudovima Crne Gore, predviđa u članu 31 kao uslov za izbor *sudije*, državljanstvo Crne Gore ili SRJ. Može se očekivati da se i ovaj uslov promijeni. Treba istaći takodje da je nakon izbora sudska funkcija stalna. No, ako nestane jedan od zakonom propisanih uslova za sticanje sudijske funkcije, može doći do razrješenja sudije sa dužnosti. U svakom slučaju, za sudije i druge funkcionere koji

³² Ova odredba ne ostavlja nikakve dileme u interpretiranju, ali zbog eventualnog problema, koji može nastati u praksi valja citirati i odredbu Zakona o državnim službenicima, koji je bio u primjeni u Crnoj Gori do oktobra 2004. godine. Naime, ovaj Zakon je u članu 4. propisivao da zaposleni u državnom organu mora biti državljanin SFRJ.

će u budućnosti, kao uslov za postavljenje, morati da imaju domaće državljanstvo, mora se ostaviti prelazni rok radi sticanja crnogorskog državljanstva. Ovo, *mutatis mutandis*, važi i za Srbiju i njene propise.

Od svih profesija koje se nazivaju *licencirane*, odnosno za čije djelovanje treba biti član profesionalne komore najinteresantnije je ostvarivanje prava rada advokata u objema državama. Zakonom o advokaturi i službi pravne pomoći Crne Gore se za upis u spisak advokata traži državljanstvo SFRJ. To je predviđeno u članu 11. Takođe se članom 13. predviđa postupanje advokata, koji su upisani u spiskove Komora Srbije ili Autonomnih pokrajina, pred sudovima u Crnoj Gori. U praksi se često dešavalo da advokati iz Srbije zastupaju fizička ili pravna lica pred sudovima u Crnoj Gori. Mora se ovdje razlikovati: (1) pravo na upis advokata u advokatsku komoru domaće države (Crne Gore ili Srbije), kao i ispunjenje uslova za sticanje svojstva advokata koji se tiču državljanstva i (2) Pravo na zastupanje pred sudovima. Svojstvo označeno u tač. (1) može se priznati samo **domaćim državljanima ili licima sa višestrukim državljanstvom, od kojih je bar jedno domaće**. Međutim, pravo na zastupanje pred sudovima jedne države označeno u tač. (2) treba priznati i strancima, jer je takvo pravo već postalo međunarodni pravni standard.

Posao i zapošljavanje na slobodnom tržištu rada u *privatnom sektoru* je i pravno i faktički uslovljeno potrebama poslodavaca. Svi problemi vezani za *rad na "crno"* nijesu u vezi sa pitanjem državnog statusa, te samim tim i nijesu interesanti za ovaj projekat.

Rizici

U crnogorskom slučaju se problem zapošljavanja i rada u državnim organima hipotetički može uočiti u slučaju da neko od već zapošljenih u državnim organima, koji to pravo ostvaruje dugi niz godina, a nema crnogorsko državljanstvo. U tom slučaju treba poći od polazišta da se stečena prava ne mogu izgubiti, već da se mora pronaći način da se ta prava uspostave kroz sistem nezavisne države. To bi, prije svega, trebalo da ima za rezultat mogućnost rješavanja kroz dvije opcije:

- dvojnog državljanstva,
- brzog sticanja crnogorskog državljanstva bez dugih birokratskih procedura.

I za jednu i za drugu opciju rješavanja problema trebalo bi ostaviti i odrediti razuman rok kao tranzicioni period.

Crna Gora bi ovaj problem mogla, prije svega, da započne rješavati *unilateralno*, tj. kroz dopunu propisa ili donošenje novih, a paralelno bi trebalo voditi pregovore sa Srbijom, kako bi se ovaj problem rješavao i *bilateralno*, na principu reciprociteta i jednakih pravnih rješenja.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Ekonomska saradnja i slobodno kretanje radnika između Slovačke i Češke nakon raspada Čehoslovačke riješeni su bilateralnim sporazumom od 29. oktobra 1992. godine (3/D).

Osnovni princip ovog sporazuma je da uzajamno zapošljavanje građana jedne države potpisnice je regulisano pravnim aktima države gdje se nalazi sjedište poslodavca. Uzajamno zapošljavanje ne zahtijeva izdavanje dozvola za rad (potrebna je samo registracija radnika). Građani koji su zaposleni imaju pravo boravka u državi za vrijeme trajanja radnog angažmana.

Ovaj sporazum reguliše i oporezivanje plata, uslove za obezbjeđivanje finansijskih resursa tokom nezaposlenosti, uključivanje

vremenskog perioda trajanja raposlenja, doprinos za zapošljavanje, sve u skladu sa zakonom države gdje se nalazi sjedište poslodavca.

Istovremeno je dogovoreno da finansijski učinci koji nastaju iz uzajamnog zapošljavanja i ostale koristi budu realizovani putem posebnog sporazuma o plaćanju (u valuti koja je konvertibilna u državi gdje se nalazi sjedište poslodavca).

Ovaj ugovor je okvirnog karaktera i dopunjen je administrativnim sporazumom između relevantnih ministarstava (31. marta 1993. godine), koji je dopunjen 1995. godine. Ovaj administrativni sporazum regulisao je praktična pitanja zapošljavanja građana.

Moguće je da se poseban problem može stvoriti oko licenciranja *mornara i pomorskih trgovačkih oficira na radu u stranim kompanijama*. Ovo stoga što je do sada kao zemlja porijekla ovih profesija bila prepoznata SRJ, te bi Crna Gora morala hitno da pronađe *međunarodno-pravno rješenje*, kako ovi ljudi ne bi trpjeli posljedice gubljenja ili suspenzije svojih radnih prava, po osnovu prestanka pripadnosti jednoj državi, a do učlanjenja Crne Gore u ovaj međunarodni sistem.

Preporuke

Oblast nezaposlenosti se u budućim odnosima dvije suverene države može regulisati standardnim bilateralnim sporazumom o socijalnom osiguranju, no takav sporazum, u principu, ne obuhvata neka pitanja na koja valja obratiti posebnu pažnju.

Nakon osamostaljenja Crna Gora posebnu pažnju treba da pokloni očuvanju stečenih prava, prije svega zapošljenih u državnoj upravi. Postoji mogućnost da

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

U oblasti zapošljavanja RS je nudila ustavnim zakonom zapošljenje svim zaposlenim u saveznom organima na teritoriji RS koji su mogli nastaviti sa radom kao zaposleni u republičkim organima bez dodatnih uslova. Kasnije je donijet zakon koji je odredio uslove za rad u državnoj administraciji. Pitanje sudskih vještaka nije se pojavilo jer sudovi su već ranije mogli da angažuju strane fizičke ili pravne osobe za vještačenje u konkretno slučaju.

neko od državnih službenika ili namještenika, ko duže vremena radi u državnim organima, i pored dugotrajnog prebivalista u Crnoj Gori, nema crnogorsko državljanstvo. U ovom slučaju bi se trebao ostaviti tranzicioni period za efikasno rješavanje ovih slučajeva, polazeći od činjenice da se ne može ići ispod nivoa stečenih prava.

Kroz izmjenu zakonodavstva, a Zakon o advokaturi je u primjeni, trebalo bi omogućiti pravo građanima Crne Gore da angažuju ili nastave sa korišćenjem usluga advokata iz Srbije, kao i inostranih advokata uopšte. Pri tome se od inostranog advokata mora tražiti da dobro vlada jezikom koji je u službenoj upotrebi u sudu ili drugom državnom organu u Crnoj Gori u kome preduzima radnje, u ime i za račun stranke. Ovo prije svega, što je sa aspekta efikasnog ostvarivanja ljudskih prava nezamislivo da se nakon stvaranja nezavisne države onemogući ili prekine pravo na efikasnu odbranu ili zastupanje građanima koji su angažovali ili iz određenog opravdanog razloga žele da ih zastupa advokat iz Srbije. Dugotrajna praksa bi trebalo biti nastavljena i kao garancija kvalitetnog sistema vladavine prava. Ovo bi se trebalo riješiti prije svega *bilateralno*, ali ukoliko Srbija iz nekih razloga to ne prihvati, Crna Gora bi trebala to da riješi *unilateralnom* odlukom.

Crna Gora bi, zbog potrebe efikasnog funkcionisanja pravosuđa, trebala *unilateralno* riješiti potrebu korišćenja usluga *sudskih vještaka* iz Srbije, jer se dešava da se oni, nekad zbog nedostatka ili potrebe supervizijskog nalaza, nekad zbog nedostajućih institucija u Crnoj Gori, angažuju iz redova sudskih vještaka iz Srbije. Ovo bi značilo da vještaci iz Srbije mogu postupati pred sudovima iz Crne Gore brzo i efikasno, s tim što bi se vodilo računa o načinu oporezivanja njihovih prihoda koje zarađuju u Crnoj Gori. Postoji mogućnost i *bilateralnog* regulisanja ovog pitanja. Važnost rješavanja ovog pitanja ima dimenziju osnovnih ljudskih prava, jer je to ključalno za pravo na fer i pravično suđenje u razumnom roku.

Posebnu pažnju treba posvetiti omogućavanju nesmetanog rada predstavnicima ostalih licenciranih profesija, kao što su *ljekari, piloti, službenici kontrole letjenja inženjeri, farmaceuti itd*, za koje je licence izdavala neka institucija na saveznom nivou odnosno na nivou državne zajednice. Svi oni treba da i dalje uživaju stečena prava, a Crna Gora bi trebala da *unilateralno* regiliše dobijanje i kontrolu ovih licenci u svojoj jurisdikciji po međunarodnim standardima. *Bilaterelano* rješenje, podrazumijeva uzajamno priznavanje licenci između dvije suverene države.

4.2.3. Zdravstvo

Zatečeno stanje

Sistem zdravstvene zaštite u Crnoj Gori obezbjeđuje zdravstvenu zaštitu na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou sa ciljem očuvanja i unaprjeđenja

zdravlja građana, suzbijanja bolesti i povreda, ranom otkrivanju bolesti, pravovremenom liječenju i rehabilitaciji.³³ Zdravstvena zaštita građana u Crnoj Gori obavlja se u 30 javnih zdravstvenih ustanova, kao i 246 privatnih zdravstvenih ustanova. Najveći broj zdravstvenih potreba zadovoljava se u javnim zdravstvenim ustanovama i to posebno na nivou primarne i sekundarne zdravstvene zaštite. Ukupan broj godišnje liječenih pacijenata u bolnicama Crne Gore iznosi oko 70.000 pacijenata. Od tog broja na liječenje u druge ustanove izvan Crne Gore upućuje se oko 3400. Od ukupnog broja liječenih samo 5% pacijenata nastavlja liječenje izvan Crne Gore, uglavnom u Srbiji, dok se broj liječenih pacijenata na inostranim klinikama kreće do 70 slučajeva godišnje.

Ostvarivanje zdravstvene zaštite državljanja Crne Gore u Srbiji radi nastavka liječenja ili dijagnostičkih pretraga, ostvaruje se na osnovu uputa nadležnih komisija Fonda za zdravstveno osiguranje, po postupku utvrđenom Pravilnikom. Najčešće usluge koje se ostvaruju su: transplatacije (jetre, bubrega, srca i sl.); oblasti dječje kardiohirurgije; radioterapije (brahiterapija), specifične neurohirurške operacije (zadnja loža); usluge iz ortopedske hirurgije kičme, ili drugih specifičnih koštanih bolesti. Sve troškove za liječenje, kontrolu, ili dijagnostičke usluge se finansiraju iz sredstava Fonda za zdravstveno osiguranje, što je pravo utvrđeno zakonom.³⁴ Ukupan iznos troškova za liječenje građana Crne Gore u zdravstvenim ustanovama u 2005 godini iznosio je 3,3 mil €. Fond za zdravstveno osiguranje ima ugovore o liječenju osiguranika sa sljedećim zdravstvenim ustanovama u Srbiji: VMA, Kliničkim centrom Srbije, Institutom za onkologiju i radiologiju, Institutom za majku i dete, Dečjom klinikom Tiršova, Institutom za KVB Dedinje i specijalnom bolnicom Banjica. Ugovori su zaključeni na neodređeno vrijeme, a uslovi ugovora se mijenjaju uz saglasnost strana potpisnica. Pored navedenih ustanova, osiguranici Fonda mogu ostvarivati pravo na liječenje i u druge zdravstvene ustanove, ukoliko konzilijum ljekara i komisije Fonda ocijene potrebu za takvim liječenjem. Cijene zdravstvenih usluga koje pružaju zdravstvene ustanove u Srbiji su iste kao i cijene za građane Srbije. Cijene sadrže medicinski dio u koji je uključena naknada za medicinske intervencije, lijekove ili implantante (kod hirurških intervencija), kao i pansionski dio za naknadu smještaja. Cijene lijekova i ugradnog materijala su cijene koje su tržišne, ali su pod kontrolom države i ne mogu biti uvećavane. S obzirom da se najveći broj pacijenata upućuje zbog komplikovanih operativnih zahvata, to je koštanje najveće u dijelu ugrađenog materijala, ili lijekova koji se apliciraju za terapiju. Za taj iznos se cijene zdravstvenih usluga, koje se obračunavaju za pojedine kategorije inostranih pacijenata po većim iznosima, ne uvećavaju za troškove lijekova ili ugrađenog materijala koji se zaračunavaju u stvarnom iznosu koštanja.

³³ Zakon o zdravstvenoj zaštiti član 1 (Sl.list RCG br 39/04)

³⁴ Zakon o zdravstvenom osiguranju, član 16 (Sl. List. RCG br). 39/04

Reforme zdravstvenog sistema koje su započete imaju za cilj unaprjeđenje zdravstvene zaštite na najprihvatljiviji i ravnopravan način. Pristup unaprjeđenja efikasnosti i dostupnosti zdravstvene zaštite, započet je reformom primarne zdravstvene zaštite koja treba da rješava najveći dio zdravstvenih potreba stanovništva. Unaprjeđenje naučno tehnološkog razvoja i podizanje kvaliteta usluga predstavljaju takođe strateške ciljeve reforme kojima će se obezbijediti veći obuhvat i uspješno liječenje pacijenata. Uvođenje savremenih hirurških (kardiohirurgija) omogućilo je manji stepen zavisnosti sistema zdravstva od drugih centara izvan Crne Gore. Novim investicionim ciklusom osavremeniće se postojeća oprema za sveobuhvatnu dijagnostiku i potpuni tretman oboljelih. Time će se omogućiti da najveći broj zdravstvenih potreba građani ostvaruju u zdravstvenim ustanovama sistema zdravstva Crne Gore. Za mali broj specifičnih dijagnostičkih i terapijskih usluga ubuduće će se koristiti usluge centara u kojima se uspješno rješavaju takvi specifični zahtjevi.

S obzirom na činjenicu da jedan broj građana Crne Gore, koji su istovremeno nosioci prava iz obaveznog osiguranja privremeno boravi u Srbiji, a među njima je najbrojnija populacija studenata, i dijelom lica starijih od 65 godina, uglavnom iz porodičnih razloga, to je neophodno riješiti pitanje nesmetanog korišćenja njihovog prava na zdravstvenu zaštitu.³⁵ Ustav Republike Crne Gore članom 57 jamči pravo svima na zaštitu zdravlja, a stavom 2 istog člana garantuje se pravo djeci, trudnicama i starim licima na zdravstvenu zaštitu. Konvencije UN o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta, Evropska konvencija o ljudskim pravima, međunarodni pravilnici Svjetske zdravstvene organizacije, su dokumenta kojima se garantuje pravo na zdravstvenu zaštitu posebno vulnerabilnih kategorija, među kojima su djeca, majke u vezi sa materinstvom i stara lica.³⁶ Posebna brigada za zdravstveno i socijalno ugrožene i osjetljive kategorije stanovništva utvrđena je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti,³⁷ kao i za slučajeve liječenja od zaraznih bolesti i hitnih stanja.

³⁵ Izmjenjena Evropska Socijalna Povelja, član 13 stav 1:

Da bi obezbijedile efikasno ostvarivanje prava na socijalnu i medicinsku pomoć, strane ugovornice se obavezuju da:

Obezbijede da svaka osoba koja nema adekvatna sredstva i koja je onesposobljena da obezbijedi takva sredstva sopstvenim naporima ili iz drugih izvora, naročito povlastice iz shema socijalnog osiguranja, dobije adekvatnu pomoć i u slučaju bolesti, pomoć koja joj je neophodna.

³⁶ Univerzalna konvencija o ljudskim pravima UN, član 25;

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima UN;

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima;

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda SE.

³⁷ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, član 2, Sl, list RCG br. 39/04

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Nakon raspada Čehoslovačke vrlo važna oblast zdravstvene zaštite građana Slovačke i Češke regulisana je sporazumom od 29. oktobra 1992. godine (zaključen je 2 mjeseca prije dezintegracije). Ovaj sporazum je zasnovan na principu reciprociteta, a zdravstvena zaštita se pruža osiguraniku druge države na njegov zahtjev ako je to neophodno u slučaju iznenadne bolesti ili nezgode, ili na zahtjev specijaliste ljekarske ustanove jedne države kojom se traži obezbjeđivanje posebnog medicinskog tretmana.

Zdravstvena zaštita se obezbjeđuje nakon

prethodnog odobrenja zdravstvenog osiguranja druge države, ukoliko se ne radi o nezgodi ili o iznenadnoj bolesti. Svi nastali troškovi se uzajamno naplaćuju. Ovaj sporazum reguliše proceduru pružanja posebnih medicinskih usluga, medicinskog transporta, vakcinacije i vršenja spašavanja sa zemlje ili iz vazduha.

U slučaju bilo kakvih poteškoća, pružanje zdravstvenih usluga regulisano je zakonom zemlje gdje se pruža ljekarski tretman. Sporazum, ovako sročeni, važio je do 1998 godine, a ova oblast je i sada regulisana međunarodnim sporazumom.

Preporuke

Zakonom o zdravstvenom osiguranju³⁸ predviđeno je da državljani zemalja sa kojima je zaključen međunarodni ugovor o socijalnom osiguranju ostvaruju zdravstvenu zaštitu u obimu koji je utvrđen tim ugovorom. Nakon osamostaljenja Crne Gore ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu građana Crne Gore stavlja u poseban položaj vulnerabilne kategorije stanovništva i to studente i stara lica koji su državljani Crne Gore, a privremeno borave u Srbiji. Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima³⁹ i Protokolom broj 4⁴⁰ utvrđeno je da građani imaju ista prava i tretman u pogledu ostvarivanja zaštite zdravlja. Dosadašnja praksa i etički principi koji postoje u medicinskoj struci, ukazuju da ove kategorije stanovništva u principu ne mogu biti ugrožene. Nakon 21. maja, nijednom državljaninu Crne Gore koji je u Srbiji nije uskraćena medicinska pomoć, a da je o tome zvanično informisan nadležni organ. Potrebe za bolničkim liječenjem i u slučaju ovih kategorija će se regulisati prema utvrđenim procedurama za upućivanje na bolničko liječenje, ili za slučaj hitnih stanja. Ne očekuju se izmjene već potpisanih ugovora o liječenju između zdravstvenih ustanova Srbije i Fonda za zdravstveno osiguranje, jer su isti zaključeni na osnovu tržišnih, odnosno ugovorenih kriterijuma uz obostranu korist.

Pored navedenih kategorija posebna vulnerabilnost je izražena kod kategorije interno raseljenih lica koja su nakon nezavisnosti dobila status izbjeglih lica. U ovom slučaju, a na osnovu člana 13 Zakona o zdravstvenoj zaštiti, tačka 14

³⁸ Zakon o zdravstvenom osiguranju, član 9, Sl. list RCG 39/04.

³⁹ Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima član 12

⁴⁰ Protokol broj 4 kojim se obezbjeđuju izvjesna prava i slobode koja nijesu uključena u Konvenciju i Prvi protokol, član 2 tačka 3

Republika Crna Gora preuzima obavezu finansiranja njihove zdravstvene zaštite iz Budžeta.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

RS je u vrijeme osamostaljenja imala poseban zakon o zdravstvenoj zaštiti stranaca (Ur. list SRS, št. 28/71) koji je u upotrebi i danas, a strancima garantuje nužnu medicinsku pomoć bez uslova. Godine 1992 donesen je nov zakon o zdravstvenom osiguranju i zakon o zdravstvenoj delatnosti. Novim zakonima uređuje se status osiguranika i njihova prava, pa se pitanje državljanstva više nije ispostavljalo, jer su svi stanovnici RS obavezno zdravstveno osigurani, a razlika je jedino u pravima koje mogu da koriste. Pitanja cijena zdravstvenih usluga u međunarodnim odnosima RS je uredila međunarodnim ugovorom sa Republikom Hrvatskom kojim je rešila i pitanja međusobnih odnosa fondova zdravstvenog osiguranja.

Na osnovu iznijetog može se zaključiti da nema osnova za uskraćivanje prava na korišćenje zdravstvene zaštite državljana Crne Gore u Srbiji. Jedini rizik koji postoji je da se političkim odlukama izvrši pritisak na zdravstvene ustanove potpisnice ugovora, uprkos zakonom dozvoljene autonomije koju te ustanove imaju.⁴¹

Polazeći od međunarodnih dokumenata, zakonom utvrđenih obaveza i dosadašnje profesionalne saradnje između zdravstvenih ustanova u Srbiji i Crnoj Gori preporuka je da se u skladu sa principima i načelima zaštite zdravlja i jednakog tretmana državljana Crne Gore i državljana

Srbije zaključi bilateralni sporazum kojim će se potvrditi primjena nacionalne zdravstvene legislative u obje države.

4.2.4. Obrazovanje

Zatečeno stanje

Oblast obrazovanja i naučno-istraživačke djelatnosti su potpuno u nadležnosti pojedinih država, što je nasljeđe još iz bivše SFRJ. Navedene oblasti uređene su u RCG novim zakonskim rješenjima po svim stepenima obrazovanja i oblasti djelatnosti. Sva zakonska regulativa donešena je, uz podršku ili stručnu ekspertizu, evropskih programa za podršku ovom procesu, odnosno relevantnih eksperata Savjeta Evrope i čini ove oblasti kompatibilnim evropskom obrazovnom i istraživačkom prostoru. Implementacija donešene legislative odvija se u skladu sa utvrđenim strateškim dokumentima za ove oblasti u RCG. Zakon o visokom obrazovanju⁴² i Zakon o naučno-istraživačkoj djelatnosti u Republici Crnoj Gori⁴³

⁴¹ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Sl. glasnik RS 18/02

⁴² "Sl.list RCG", br. 60/03

⁴³ "Sl.list RCG", br. 71/05

uređuju ove oblasti u skladu sa donešenim strateškim dokumentima na nivou EU tj. Lisabonske Konvencije o priznavanju diploma i stranih kvalifikacija, Bolonjske Deklaracije i Lisabonske strategije. U skladu sa uslovima propisanim zakonima koji regulišu oblast obrazovanja u Crnoj Gori, obrazovanje je dostupno svim licima bez obzira na rasu, pol, bračno stanje, boju, jezik, vjeru, političko ili drugo ubjeđenje, nacionalno ili drugo porijeklo, pripadnost nacionalnoj zajednici, imovinski status, invalidnost.

Saglasno važećim zakonskim i podzakonskim aktima i u Crnoj Gori i u Srbiji status studenata iz jedne Republike, a po osnovu upisa i plaćanja školarine kao i korištenja smještaja i ishrane u studentskim domovima, izjednačen je sa statusom domicilnih studenata u drugoj Republici.

I pored ovako utvrđenih zakonskih rješenja Vlada Srbije je 21. marta 2006. izdala Saopštenje da je donijela Odluku o upisu na univerzitet u Srbiji u školskoj 2006/07 godinu u kojoj se između ostalog utvrđuje: **da se pripadnici srpske nacionalnosti iz susjednih zemalja upisuju pod istim uslovima kao i državljani Srbije.** Ova odluka se može smatrati aktom pozitivne diskriminacije nacionalnih manjina određenog etničkog porijekla u susjednim državama. Inače, van slučajeva pozitivne diskriminacije, različito tretiranje studenata, s obzirom na državljanstvo, a po osnovu nacionalne (etničke) pripadnosti bilo bi suprotno članu 14 Evropske Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, članu 21 Povelje osnovnih prava EU (2000/c, 364/01), kao i Direktivi Savjeta 2004/43/EC članovima 2 i 8. Naime, u skladu sa članom 16 Ustavne povelje državne zajednice SiCG ratifikovani međunarodni ugovori o ljudskim pravima kao i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava imaju primat nad domaćim zakonodavstvom. **Ova odluka izmjenjena je tumačenjem Ministarstva prosvete i sporta, koje je potvrdila Vlada Republike Srbije da studenti iz Crne Gore imaju pravo studiranja na državnim univerzitetima i višim školama u Srbiji, pod istim uslovima kao državljani Srbije, tako da se može smatrati da, makar u narednoj školskoj godini ni do kakve diskriminacije ovog tipa neće doći.**

Podaci Ministarstva prosvjete i nauke Crne Gore o upisu studenata iz Crne Gore koji su završili srednje obrazovanje, za period 2000-2005. godine (6 školskih godina), ukazuju da se u Crnoj Gori upisao 21 641 učenik, u Srbiji oko 4.085, dok se oko 2.200 učenika upisalo na fakultete u BiH i drugim zemljama. Prema raspoloživim podacima, može se očekivati da u 2006/07 školskoj godini u Srbiji bude oko 800 zatečenih budžetskih studenata koji su državljani Crne Gore ili imaju stalno prebivalište u Crnoj Gori. Ostali studenti plaćaju školarinu (samofinansirajući studenti) u istom iznosu kao i domicilni studenti. Studenti, državljani Srbije koji studiraju u Crnoj Gori, imaju ista prava po osnovu studiranja u Crnoj Gori, kao i domicilni studenti, a njihov broj je oko 300 (budžetski i samofinansirajući).

Na osnovu izloženog, u narednom periodu se ne očekuje posebno težak problem u

odnosima Crne Gore i Srbije u ovoj oblasti, s obzirom na intenzivan razvoj visokoobrazovnog sistema u Crnoj Gori, a naročito s obzirom na broj stipendija koje Crnoj Gori nude strane vlade i inostrani fondovi za ovu namjenu.

Državni organi Crne Gore i visokoobrazovne ustanove u Crnoj Gori su već objavili da će poštovati stečena prava studenata koji su državljani Srbije, a koji studiraju u Crnoj Gori. Njihov status, ni po kojem osnovu, ne treba biti promijenjen osamostaljivanjem Crne Gore.

Stečenih prava studenata, državljana Crne Gore koji studiraju u Srbiji, a koja im se garantuju članovima 123 i 124 Zakona o visokom obrazovanju u Srbiji⁴⁴, ne bi trebalo biti ugrožena po osnovu finansiranja, u periodu predviđenom članovima 123 i 124 Zakona, a nakon osamostaljivanja Crne Gore.

Prava iz oblasti studentskog standarda u Crnoj Gori su lična i neprenosiva. To znači da student javne ustanove ima pravo na:

- 1) smještaj i ishranu u domu;
- 2) studentski kredit;
- 3) stipendiju za najbolje studente;
- 4) participaciju prevoza u prigradskom i međugradskom saobraćaju za studente koji se finansiraju iz budžeta Republike;
- 5) usavršavanje;
- 6) zdravstvenu zaštitu.

Kriterijume, način, uslove i visinu naknade za ostvarivanje prava iz stava 1 ovog člana, za studente koji studiraju u Crnoj Gori, propisuje Ministarstvo. Stavovi 1, 4, 5 i 6 odnose se i na studente iz Srbije.

Crna Gora bi nakon što je stekla nezavisnost, položaj studenata koji nemaju crnogorsko državljanstvo, mogla prije svega, da započne rješavati *unilateralno*, tj. kroz dopunu propisa ili donošenje novih, a paralelno bi trebalo voditi pregovore sa Srbijom, kako bi se ovaj problem rješavao i *bilateralno*, na principu reciprociteta i jednakih pravnih rješenja.

Srbija i Crna Gora su potpisnice Lisabonske konvencije o priznavanju diploma i stranih kvalifikacija. Dokumentat je ratifikovan i deponovan kod Savjeta Evrope i UNESCO-a, i stupio na snagu 1. maja 2005. godine. S ciljem implementacije Lisabonske konvencije Crna Gora je osnovala sopstveni ENIC centar pri Ministarstvu prosvjete i nauke. U Srbiji je takođe osnovan ENIC centar u Ministarstvu prosvete i sporta. Razvoj ENIC centra u Crnoj Gori, odvija se uz podršku TEMPUS programa EU, odnosno partnerskim institucijama, kao što su Ministarstvo za visoko školstvo, nauku i tehnologiju Republike Slovenije i

⁴⁴ "Službeni glasnik RS", br. 76/25

ENIC/NARIC Holandije. Planirano je da se ovim projektom zakonski regulišu nadležnosti i zadaci ENIC centra, kako je to učinjeno i u ostalim zemljama i da se donese legislativa u vezi sa priznavanjem diploma i stranih kvalifikacija, kako bi se moglo krenuti sa implementacijom direktiva EU.

Diplome sa javnom važnošću svih nivoa obrazovanja u Srbiji i Crnoj Gori nijesu prolazile proces priznavanja. Osamostaljivanjem Crne Gore ne očekuju se bitne teškoće u ovom domenu u Crnoj Gori, jer će ENIC Crne Gore do kraja ove godine biti potpuno osposobljen za rad.

U Crnoj Gori je već urađen Nacionalni kvalifikacioni okvir (NQF) za downiverzitetsko obrazovanje, saglasno Evropskom kvalifikacionom okviru (EQF). U Crnoj Gori je u pripremi izrada NQF za visoko obrazovanje, a uspostavljen je kontakt i dobijena saglasnost od Njemačke rektorske konferencije i nadležne institucije u Latviji za partnerstvo u izradi ovog dokumenta.

Rizici

Rizik može biti da se školarina za strance (a u tom slučaju uglavnom će strani studenti u Srbiji biti iz Crne Gore) ne utvrdi u iznosu ekonomske cijene školarine za pojedine studijske programe, već u nekoliko puta većem iznosu. U tom slučaju treba ponuditi studentima nastavak studiranja u Crnoj Gori, ili u nekoj drugoj državi gdje je iznos školarine mnogo manji, gdje su povoljniji uslovi studiranja, a sistem kvaliteta obrazovnog procesa veći.

U domenu priznavanja diploma i profesionalnih kvalifikacija ili dijela obrazovanja s ciljem nastavka školovanja, ne može biti rizika uzrokovanog od strane nadležnih organa države Crne Gore ili njenih visokoobrazovnih institucija, ali ako se to desi od strane nadležnih organa države Srbije ili njenih visokoobrazovnih institucija, ovo bi usporilo proces mobilnosti studenata i akademskog osoblja, kao i protok radne snage. Problem bi se mogao uspješno riješiti dobrom saradnjom resornih ministarstava, odnosno njihovih ENIC centara, a uz podršku evropske "Bologna follow-up grupe".

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

U Republici Sloveniji se problem obrazovanja svodio, manje više, na pitanje nostrifikacije diploma jer su sve diplome stečene poslije 26. 6. 1991. godine tretirane kao inostrane. Studenti u drugim republikama SFRJ nisu imali problema sa finansiranjem studija, kao ni studenti iz drugih republika u Sloveniji. Ali na kraju studija mogao se pojaviti problem priznavanja diplome.

Preporuke

Vlada RCG bi trebalo da predloži Vladi Srbije izradu zajedničkog Akcionog plana (alternativno: Memoranduma o razumijevanju) za prevazilaženje promjene statusa studenata državljana Crne Gore koji studiraju u Srbiji. Akcioni plan bi trebalo da sadrži međusobne obaveze po osnovu finansiranja studenata saglasno važećoj legislativi u objema državama, novim okolnostima, kao i period primjene predviđenih rješenja.

Paralelno tome potrebno je uraditi bilateralni(e) sporazum(e) u oblasti obrazovanja i naučno-istraživačkih djelatnosti.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Oblast obrazovanja građana obje republike nakon raspada Čehoslovačke darežljivo je regulisana sporazumom od 29. oktobra 1992 (7/C). Sporazum je sadržao prelazni period (obrazovanje je započeto na svim nivoima dobilo je mogućnost da se završi po nepromijenjenim uslovima, uključujući mogućnost upotrebe sopstvenog jezika), dalji nastavak studija nije bio ograničen državljanstvom, već dugoročnim ili stalnim prebivalištem, i obje strane su se obavezale da će omogućiti obrazovanje državljanima druge zemlje pod istim uslovima kao i za svoje državljanke, uz poštovanje međunarodnih standarda. Kako bi se ispoštovale razlike u nastavnom programu iz jezika i književnosti, uveden je trogodišnji prelazni period, a sporazum je dopunjavan posebnim protokolima jednom godišnje.

Još jedan sporazum (10/C) regulisao je uzajamno priznanje dokumenata vezano za obrazovanje i dokumenata o akademskim diplomama i zvanjima koje su izdate u Slovačkoj i Češkoj. Sporazum o nostrifikaciji dokumenata i diploma predstavlja buduće rješenje (nova vrsta razmjene dokumenata) uz mogućnost dopune ovog sporazuma.

U bilateralnom sporazumu u oblasti obrazovanja potrebno je ponuditi rješenje o jednakoj važnosti diploma, svih stepena obrazovanja, a koje su javno priznate u pojedinim državama. Trebalo bi uspostaviti čvršću saradnju nadležnih institucija u Srbiji i Crnoj Gori, s ciljem izrade jednakih pravnih rješenja.

Bilateralnim sporazumom treba utvrditi međusobne godišnje kvote za upis studenata, i to:

- kvota na bazi reciprociteta i
- kvota po posebnom zahtjevu pojedine države, koja će se finansirati iz sopstvenih budžetskih sredstava države koja šalje studenta, a ne iz budžeta države domaćina.

Posebnu pažnju treba posvetiti bilateralnim sporazumima između univerziteta u Crnoj Gori i univerziteta u Srbiji, s ciljem razmjene studenata, mladih istraživača i profesora, kao i uvažavanja dostignutog nivoa obrazovanja s ciljem nastavka

školovanja i omogućavanja mobilnosti studenata.

Važeća regulativa u Crnoj Gori ne može ugroziti angažovanje akademskog osoblja, sa univerziteta iz Srbije, na visokoobrazovne ustanove u Crnoj Gori.

4.2.5. Posebni vidovi socijalne zaštite starih lica i lica sa posebnim potrebama

Zatečeno stanje

Ni u Crnoj Gori ni u Srbiji pitanje zaštite **starih lica** nije u zakonodavstvu riješeno na sistematičan način. Osnovna dva pitanja se ovdje postavljaju kao relevantna: (1) pravo na smještaj u specijalizovanoj ustanovi (domu za stare) na teret fondova zdravstvenog osiguranja, kao dio prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu i (2) posebna medicinska njega starih lica, povezana sa svakodnevnom brigom o njima. Oba slučaja podrazumijevaju smještaj lica u odgovarajuće ustanove. Crna Gora je deficitarna u pogledu ustanova takve vrste, a i one koje postoje u Srbiji, a finansiraju se iz budžeta ili (i) na teret samih starih lica su nedovoljnih kapaciteta da prime sve zainteresovane. Jedan relativno uspješan model rješavanja oba pitanja sproveden je u Republici Sloveniji. Najkraće rečeno iz državnih fondova se finansira smještaj starih lica koja su domaći državljani, dok stranci moraju da plate za svoj smještaj. Da bi se ovom problemu izuzetno osjetljive društvene grupe ozbiljno pristupilo, potrebno je utvrditi precizan broj lica koja bi bila zainteresovana za jedan od dva vida posebne nege; broj lica koja su zdravstveno osigurana, a zainteresovana su za jedan od dva vida nege; broj starih lica iz Crne Gore koja su smještena u ustanove u Srbiji. Tada bi se moglo pristupiti, najprije planiranju smještajnih kapaciteta, njihovoj izgradnji i zakonskom uređenju dijela troškova koje bi snosili zdravstveni fondovi, odnosno sama lica u pitanju.

Kad su u pitanju lica sa **posebnim potrebama** ovde se na prvom mjestu imaju u vidu ona lica koja se zbog određenih težih tjelesnih ili duševnih problema moraju smještati u specijalizovane ustanove. I pored postojanja određenog broja institucija, jasno je da neke specijalizovane institucije nedostaju Crnoj Gori. Naročito je važno podvući da su sva lica koja su krivično optužena, a kod kojih je utvrđeno mentalno oboljenje, smještena u specijalizovanim ustanovama u Srbiji.

Preporuke

U ovoj oblasti treba reagovati na dva načina: najprije donošenjem sopstvenog zakonodavstva Crne Gore izgradnjom institucija za njegu i staranje o starim licima, uz njihovo uključivanje u sistem zdravstvenog i socijalnog osiguranja, odnosno bilateralno, tj. zaključenjem sporazuma sa Republikom Srbijom kad su u pitanju navedene kategorije lica sa posebnim potrebama.

4.3. EKONOMSKA PRAVA I EKONOMSKI ODNOSI

Pitanje ostvarivanja četiri osnovne slobode - kretanja radnika, kapitala, usluga i roba, definisano je u potpunosti Sporazumom o osnivanju Evropske zajednice.⁴⁵ To zapravo znači da je jedan od uslova za članstvo u EU (proklamovani spoljnopolitički cilj kako Srbije, tako i Crne Gore) umanjivanje značaja granica između država u smislu slobodne trgovine robama i slobodnog protoka ljudi, kapitala i usluga. Međutim, prije pristupanja EU (što ne može biti prije 2013. godine niti za Crnu Goru niti Srbiju)⁴⁶ potrebno je:

- uključivanje u multilateralni sporazum o slobodnoj trgovini (unapredjeni CEFTA)
- zaključenje bilateralnog sporazuma između Crne Gore i Srbije o slobodnoj trgovini, izbegavanju dvostrukog oporezivanja, eventualnom zajedničkom carinskom području i sl.
- i na kraju stupanje u EU.

Stoga, ostvarivanje četiri osnovne slobode predstavlja svakako najvažnije pitanje budućih odnosa dviju suverenih država.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Što se tiče klasifikacije četiri osnovne slobode koje čine zajedničko tržište Evropske unije (slobodan protok roba, lica, usluga i kapitala), dezintegracija i dalji koraci obje države bili su usmjereni na sprovođenje tih sloboda. Sve mjere obje vlade vodile su ka ispunjenju kriterijuma iz Maastrichta, ali ne zbog njihove takve klasifikacije u okviru sporazuma iz Maastrichta, već zato što su praktični uslovi života to zahtijevali. Preduzete su mjere na bilateralnom nivu na sledeći način:

- slobodan protok roba Sporazum o osnivanju carinske unije i prateći ugovori o implementaciji i ugovori o porijeklu dobara, ugovori u oblasti saobraćaja itd.
- slobodni protok lica ukidanje viznih zahtjeva i ugovor o uzajamnom zapošljavanju državljana

i ugovori u oblasti socijalne zaštite, obrazovanja, itd.

-slobodni protok kapitala sporazumi u oblasti platnog sistema, akt o razmjeni sa inostranstvom

-slobodni protok usluga Sporazum o osnivanju carinske unije i ugovori u oblasti oporezivanja, platnog sistema, trgovaca, itd.

Velika većina ovih sporazuma potpisana je od oktobra 1992. do 1995 godine, a kasnije su mijenjani i dopunjavani. Zakonski akti koji regulišu četiri osnovne slobode su u obje republike usvojeni fazno, vezano za približavanje njihovih pravnih sistema sa pravnim poretkom EU, u okviru pristupanja Evropskoj uniji, tako da ih nije baš moguće procijeniti samo kao rezultat dezintegracije Čehoslovačke.

⁴⁵ Ugovor o osnivanju EEC je usvojen 1957. godine, i njime je predviđeno stvaranje jedinstvenog tržišta za države članice EU. Trenutno na snazi jeste Ugovor o EC kako je izmenjen usvajanjem Ugovora iz Nice (2003. godina).

⁴⁶ Ocjena je subjektivna, ali zasnovana na objektivnim pokazateljima a to je da ni u novoj budžetskoj perspektivi 2007-2013 nisu predviđeni fondovi za dalja proširenja Unije, niti da postoje institucionalni mehanizmi u strukturi organa Unije koji bi omogućili rad sa više od 27 članova (Bugarska i Rumunija), kao i da se trenutno u državama članicama EU vode rasprave o pitanju budućeg proširenja.

4.3.1. Slobodno kretanje ljudi

Zatečeno stanje

Na sjednici Vlade Republike Crne Gore održanoj 20.6.2006. godine odlučeno je da će građani Srbije putovati u Crnu Goru, kao i do sada, što znači bez pasoša i viza. Što se tiče putovanja stranih državljanja u Crnu Goru, ostaje i dalje na snazi bezvizni režim za građane država za koje to i do sada važno. Za građane onih država za koje je potrebna viza, vize će se izdavati na graničnim prelazima, po veoma jednostavnoj proceduri.

Boravišne i radne dozvole stranim državljanima u Crnoj Gori će kao i do sada izdavati nadležni organ Ministarstva unutrašnjih poslova. Stranim građanima koji se nalaze u misiji u Crnoj Gori potrebna dokumenta će izdavati Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Preporuka

Potrebno bi bilo riješiti bilateralnim sporazumom, tranzitno korišćenje aerodroma u Beogradu, onim stranim državljanima, koji putuju iz zemalja za koje je potrebna viza, za ulazak bilo u Srbiju ili Crnu Goru, kada je krajnja destinacija Crna Gora. Ovo prije svega zbog toga što je tim stranim državljanima zbog nepostojanja konzularno-diplomatskih predstavništava Crne Gore u njihovim zemljama, veoma teško da izvade vizu za ulazak u Crnu Goru, a dobijanje te vize na graničnom prelazu u Crnoj Gori bi im bilo lako ostvarljivo.

4.3.2. Slobodno kretanje roba

Zatečeno stanje

Slobodno kretanje roba između Srbije i Crne Gore u okviru državne zajednice Srbija i Crna Gora definisano je posebnim uredbama⁴⁷ o postupku sa robom u međusobnom prometu kao i o procedurama carinjenja, praćenja i evidentiranja robe domaćeg i stranog porekla. U oblasti carinskog postupka funkcioniše poseban Sporazum o carinskoj saradnji i uzajamnoj pomoći⁴⁸, utvrđen od strana Vlada Crne Gore i Srbije.

⁴⁷ Uredba o postupku sa robom u prometu sa Republikom Crnom Gorom (Sl. Glasnik RS br. 45/2003); Uredba u postupku sa robom i putnicima na granici između Crne Gore i Srbije (Sl. list RCG br. 26 od 19. aprila 2003. godine)

⁴⁸ Sporazum između Uprave carina Srbije i Uprave carina Crne Gore o carinskoj saradnji i uzajamnoj pomoći (6.maj 2003.godine).

Inače, Vlada Crne Gore priprema dokument (Sporazum) koji će ponuditi kao osnovu za pregovore za zadržavanje postojećeg stanja za nesmetano kretanje ljudi, protok roba, usluga i kapitala između Crne Gore i Srbije.

Prijedlog ovog Sporazuma predviđa:

- da se sloboda kretanja i nastanjivanja ljudi zadržava u skladu sa postojećim zakonskim rješenjima u vezi ulaska i nastanjivanja, odnosno prijave i odjave prebivališta. Predlaže se obavezna saradnja nadležnih organa strana ugovornica da saraduju i redovno razmjenjuju podatke o prijavi i odjavi prebivališta;

- da se promet roba realizuje saglasno važećoj Uredbi o postupku sa robom i putnicima na granici između Crne Gore i Srbije ("Sl. list RCG". br. 26/03 i 54/05), dakle bez plaćanja carina na robu sa domaćim statusom. Moguća izmjena je jedino, zamjena izjave o porijeklu robe - EURom 1, dakle podizane nivoa dokumenata na međunarodni nivo, što je u duhu budućeg Jedinstvenog sporazuma o slobodnoj trgovini čiji će potpisnici biti samostalno RCG i RS;

- načelno se uređuju pitanja protoka usluga definisanjem da će strane ugovornice obezbijediti na svojoj teritoriji davaocima usluga sa teritorije druge države isti tretman koji obezbjeđuje davaocima usluga na svojoj teritoriji;

- po pitanju protoka kapitala predlaže se da Strane ugovornice, obezbijede na svojoj teritoriji ulagačima sa teritorije druge države isti tretman koji obezbjeđuje ulagačima na svojoj teritoriji, saglasno važećim promisima koji uređuju oblas protoka kapitala;

- predviđeno je zadržavanje postojećeg sistema carinskih i kontrolnih punktova radi sprovođenja postupka sa robom i putnicima na granici.

Preporuke

Kao mogući prelazni model do definisanja novih trgovinskih odnosa između Crne Gore i Srbije najjednostavnije je donošenje odluke o produženju važenja Uredbe o postupku sa robama na granici Crne Gore i Srbije, odnosno o zadržavanju postojećeg stanja o nesmetanom kretanju ljudi i protoku robe, usluga i kapitala. To je moguće učiniti sa dvije unilateralne, ali usaglašene odluke dvije vlade, što podrazumijeva bilateralnu saradnju u njihovoj pripremi i donošenju. Takođe, ovim uredbama se na relativno jednostavan način može obuhvatiti tranzitorni aspekt sloboda kretanja ljudi, kapitala i usluga.

Međutim, suštinsko rešenje za slobodnu trgovinu jeste **sporazum o slobodnoj trgovini (FTA) između Srbije i Crne Gore**. Za razliku od postojećih sporazuma koji postoje u regionu Jugoistočne Evrope⁴⁹, ovaj sporazum bi mogao uspostaviti preferencijalniji tretman za ugovorne strane prije svega zbog posebnih interesa i veza između Srbije i Crne Gore. Model koji bi mogao biti prihvaćen jeste model sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (jer reguliše ne samo četiri osnovne slobode, već i neophodne prateće elemente za ostvarivanje ovih sloboda.⁵⁰

⁴⁹ Vidjeti Sporazum o slobodnoj trgovini SRJ sa Bosnom i Hercegovinom.

⁵⁰ Vidjeti nacrt Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU i SCG

Cilj sporazuma - uobičajeno FTA stvara zonu slobodne trgovine između ugovornih strana u prelaznom periodu. Ostaje stvar dogovora da li je moguća i veća integracija, odnosno stvaranje slobodnog tržišta između Srbije i Crne Gore u periodu do članstva EU. Time bi ugovorne strane definisale veći stepen povezanosti (čak i od onog koji danas postoji u njihovim međusobnim odnosima).

Obuhvat proizvoda - FTA bi morao da se odnosi i na sve industrijske i na poljoprivredne proizvode, za koje bi postupno bile ukinute carine, kao i sve druge vrste ograničenja (količinska i tehnička). To bi zahtijevalo i prihvatanje uskladenih standarda, kao i uvođenje dijagonalne kumulacije porijekla roba.

Ostale slobode - FTA reguliše slobode kretanja usluga i kapitala, koje se postupno liberalizuju, ali se ne odnosi na slobodu kretanja radnika. Sporazum između Srbije i Crne Gore bi mogao da oslobodi kretanje radnika u potpunosti, što bi značilo nacionalni tretman radnika u obje države. To bi moglo da podrazumijeva i međusobno priznavanje diploma, licenciranje i sve prateće aktivnosti, kao i prava (kao npr. pravo na penziju), koja moraju postati predmet bilateralnog dogovora.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Jedna od osnovnih sloboda i uspjeha zajedničkog tržišta je slobodan protok roba. Pretpostavka za Slobodan protok roba je ukidanje svih tarifnih (naknada i dažbina) i netarifnih barijera (uvozne kvote, administrativne barijere).

To je bio slučaj sa raspadom Čehoslovačke, kada je carinska unija Slovačke i Češke uspostavljena (sporazum broj 199/1993.) i on je ostao na snazi, nakon nekih izmjena, sve do pristupanja Slovačke Evropskoj uniji. Mehanizmi zasnovani na potpisivanju sporazuma u stvaranju carinske unije predstavljaju fleksibilne mehanizme zasnovane na principu uzajamne saradnje obje strane carinske

unije. Praktično, carinska unija je podrazumijevala Slobodan protok roba i usluga (bez carina) i zajedničku carinsku politiku prema drugim zemljama. Sporazum se sastojao od osam odjeljaka, koji sadrže detaljnije elemente dokumenta: Ciljevi i principi, Slobodan protok roba, Poljoprivreda, Konkurencija, Ostale ekonomske odredbe i harmonizacija pravnih akata, trgovinska politika, usluge, organi carinske unije, opšte i završne odredbe.

Slobodan protok lica između Slovačke i Češke u okviru carinske unije bio je moguć sve do pristupanja obje zemlje Evropskoj uniji.

4.3.3. Svojina na nepokretnostima

Zatečeno stanje

Stečena prava. Pravo svojine je stečeno pravo, pa sva prava svojine stečena prije 3. juna 2006. godine, bez obzira na naknadne promjene državljanstva ili prebivališta vlasnika, ostaju ista. Ovo pravo je zajemčeno u čl. 1 Protokola 1 uz Evropsku

konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Buduće sticanje prava svojine. Pravo svojine u Crnoj Gori se stiče putem pravnog posla, nasljeđivanjem ili zakonom. Sva fizička i pravna lica u Crnoj Gori mogu imati pravo svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima. Stranac u Crnoj Gori stiče pravo svojine pod uslovima reciprociteta-uzajamnosti, pri čemu za strana lica postoji par izuzetaka u pogledu zabrane sticanja prava svojine (zabrana sticanja nepokretnih kulturnih dobara i zabrana sticanja zemljišta od strane lica bez državljanstva).

U Srbiji se ne može steći vlasništvo nad gradskim građevinskim zemljištem kako za domaće državljane, tako i za strance. Ova odredba, ustavna po svojoj prirodi, mora biti izmenjena jer nije u skladu sa standardima koji postoje u EU. Poljoprivredno zemljište može biti predmet svojine stranca i u obe republike se prihvata nacionalni tretman. Stranac takodje može naslijediti nepokretnosti, ali kao osnovni uslov se određuje reciprocitet/uzajamnost.

U Crnoj Gori je u toku izrada Nacrta zakona o osnovama svojinsko-pravnih odnosa Republike Crne Gore, koji će regulisati predmetnu materiju i u odredbe kojeg će biti ugrađeni mehanizmi koji će omogućiti stranim licima sticanje nekretnina u RCG, Ovaj zakon će biti u potpunosti uskladjen sa pravnim propisima Evropske unije koji se odnose na kretanje kapitala, tj. sticanje nekretnina, a planira se da bude usvojen do kraja 2006.godine.

Rizici

Pitanje svojine nad pokretnim stvarima nije predmet koji bi mogao izazvati probleme problem se otvara kod svojine nad nepokretnostima. Prema standardima EU, u odnosu na pravo na sticanje nepokretnosti u državama članicama EU primjenjuje se nacionalni tretman, osim u nekim izuzetnim slučajevima, koji su bili predmet dogovora u toku pristupanja novih članica Unije.⁵¹ Takođe, eventualno povećanje poreza na nepokretnost vlasnika koji je u međuvremenu postao stranac ili koji je, usljed državne promjene stekao stalno prebivalište u inostranstvu, moglo bi se postaviti kao eventualno pitanje diskriminacije ili diranja u stečena prava. Nova pojava bi mogla biti i pojava tzv. dvovlasnika, tj lica čija se nepokretnost nalazi sa obje strane državne granice.

⁵¹ Nepokretnosti na Malti su u potpunosti izuzete iz mogućnosti da budu predmet svojine stranca; takodje, postoje izuzeci i u odnosu na svojinom nad poljoprivrednim zemljištem u Poljskoj, gde je predviđen prelazni rok od 7 godina u kome strana fizička i pravna lica nemaju pravo kupovine ovog zemljišta. Videti sporazume o pristupanju Malte, odn. Poljske.

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVAČKE

Pitanje vlasništva nakon raspada savezne države trebalo je razmatrati na dva načina. Jedan način je podjela imovine zajedničke države (princip raspodjele, praktični koraci i rješavanje mogućih sporova) i drugi način je prihvatanje imovinskih prava građana jedne države na teritoriji druge. Prvo pitanje regulisano je ustavnim aktom br. 541/1992. o podjeli državne imovine Čehoslovačke između Slovačke i Češke i njen prenos na Slovačku i Češku.

U rješavanju imovinskih pitanja nakon raspada zajedničke države, drugo pitanje je vlasništvo fizičkih i pravnih lica na teritoriji novih država. Slovački Ustav u članu 20. garantuje zaštitu svih imovinskih prava na teritoriji Slovačke, bez obzira na nacionalnost ili državljanstvo vlasnika. U periodu nakon raspada Čehoslovačke, građani obje države mogli su raspolagati svojom imovinom bez nekih posebnih ograničenja. Sticanje imovine od strane inostranih lica je predstavljalo poseban

problem. Nakon raspada Čehoslovačke, strancima su smatrani građani drugih zemalja mimo Čehoslovačke i njihov tretman je regulisan aktom o razmjeni sa inostranstvom (br. 528/1990). Nakon 1995. godine, novi zakon o razmjeni sa inostranstvom je usvojen na nivou obje republike i zahtijevao je ovakav tretman i za državljane Češke (koji su smatrani takozvanim strancima u razmjeni sa inostranstvom), ali su postojale mogućnosti za sticanje imovine na drugi način (npr. naslijeđe).

Ovaj sporazum je izmijenjen nakon pristupanja Evropskoj uniji, kada je novi režim sticanja imovine utvrđen u takozvanom prelaznom periodu.

Istovremeno, neophodno je primijetiti da je u vrijeme dezintegracije Čehoslovačke, proces restitucije imovine bio već u toku. On je regulisan saveznim pravnim aktima i obezbjeđivao je jednaka prava na restituciju građanima obje države.

Preporuke

Sticanje prava svojine na nepokretnostima je u obje države ustavna materija, što je posljedica ograničenja sticanja prava svojine koje potiče iz socijalističkog perioda ili iz potpune ili djelimične zabrane sticanja svojine na nepokretnostima u korist stranaca. Kao što se vidi ova derogiranja su danas ukinuta, ali se za sticanje prava svojine u korist stranca još uvek traži reciprocitet. Pitanje je koliko se reciprocitet ispituje u praksi kupoprodaje nepokretnosti. Objе države treba svoja pravila o sticanju prava svojine na nepokretnostima da upodobe standardima koji proističu

ISKUSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE

Slovenija je ustavnim zakonom garantovala svim fizičkim licima bez državljanstva RS i pravnim osobama sa sjedištem van RS uz uslov reciprociteta pravo svojine i druga stvarna prava na nekretninama u obimu koji je postojao u vrijeme donošenja ustavnog zakona (član 16). Do uređenja prava svojine stranaca na nekretninama nije se mogla steći svojina i druga stvarna prava osim na osnovu nasljeđa i uz uslov reciprociteta. Zabrana sticanja svojine stranaca na nekretninama ušla je i u Ustav, koji je donešen krajem 1991. a 1997. godine prvi put je ta odredba promijenjena zbog pravila EU, a kasnije još jednom 2003. godine, kad je ustav usaglašena sa evropskim ugovorima. Republika Slovenija preuzela je i sve nekretnine i druge stvari sa kojima su do dana osamostaljenja upravljali savezni organi i organizacije i JNA.

iz prava EU. To važi i za poreze koji se plaćaju za nepokretnosti. Pravni položaj dvovlasnika najbolje je urediti bilateralnim sporazumom, po ugledu na sporazum zaključen između SFRJ i Italije. Prethodno bi valjalo provjeriti da li ima dvovlasničkih fenomena na granici između Srbije i Crne Gore.

4.3.4. Denacionalizacija

Zatečeno stanje

Za razliku od Republike Crne Gore koja je već donijela zakon o denacionalizaciji⁵² Republici Srbiji tek predstoji da zakonom uredi vraćanje i obeštećivanje za imovinu oduzetu svojevremeno bez razumne naknade. To je izvršeno nacionalizacijom, konfiskacijom, eksproprijacijom, pravnim aktima koji ni po tada važećem poretku nisu bili punovažni, aktima po zakonu o ispitivanju porijekla imovine i dr. Zakon o denacionalizaciji Republika Srbija mora da donese. Prema obaveznom stavu Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, ne postoji, doduše, uvijek obaveza države da sprovede denacionalizaciju (vraćanje oduzete imovine ili obeštećivanje za oduzetu imovinu bez razumne naknade): ta obaveza ne postoji, s jedne strane, ako je država vršila nacionalizaciju, eksproprijaciju, konfiskaciju i druge mere oduzimanja imovine bez razumne naknade prije nego što je potpisala i ratifikovala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (i Prvi protokol uz tu Konvenciju, čiji član 1. garantuje neometano uživanje imovine, svojine i drugih imovinskih prava), a s druge strane, ako je od vremena nacionalizacije, konfiskacije i drugih mjera proteklo toliko vremena da nekadašnji vlasnici nemaju legitimno očekivanje da će denacionalizacija biti sprovedena⁵³. Ali, Republika Srbija je u međuvremenu sama sebi stvorila takvu obavezu denacionalizacije. Naime, prema obaveznom stavu Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, ako država svojim postupcima izazove osnovano, legitimno očekivanje da će denacionalizacija biti sprovedena, tada mora i da je sprovede.⁵⁴ Republika Srbija je stvorila takvo legitimno očekivanje time što je donela: Zakon o privatizaciji⁵⁵, kojim je formirala fond iz koga će biti obeštećivana lica za denacionalizovanu, konfiskovanu i drugačije bez razumne naknade oduzetu imovinu, Zakon o prijavljivanju i evidentiranju oduzete imovine⁵⁶ kojim se određuje građanima rok za prijavljivanje zahtjeva za vraćanje odnosno obeštećivanje za oduzetu imovinu, Zakon o rehabilitaciji⁵⁷, koji je predvideo da će vraćanje i obeštećivanje za konfiskovanu imovinu rehabilitovanim licima biti uređeni posebnim zakonom, i Zakon o vraćanju (restituciji) imovine crkvama i verskim zajednicama⁵⁸ kojim se

⁵² Zakon o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenju, "Službeni list RCG", br. 21/2004

⁵³ Stav ECHR u odluci u slučaju Jasiūnienė protiv Litvanije 41510/98.

⁵⁴ Stav ECHR u slučaju Broniowski protiv Poljske 31443/96 od 22.06.2004. godine

⁵⁵ "Službeni glasnik RS" 38/2001, 18/2003, 45/2005

⁵⁶ "Službeni glasnik RS", br. 45/2005

⁵⁷ "Službeni glasnik RS", br. 33/2006

⁵⁸ "Službeni glasnik RS", br. 46/2006

uređuje vraćanje i obeštećivanje crkava i vjerskih zajednica za oduzetu imovinu. Zato mora da donese zakon o denacionalizaciji.

Rizici

Postoji rizik da se budućim zakonom o vraćanju i obeštećivanju predvidi takav pravni režim koji će ugroziti prava i interese državljana republike Crne Gore, koji su od osamostaljenja Crne Gore postali stranci. Interes Srbije mogao bi eventualno biti da stranim državljanima ne vrati imovinu oduzetu bez razumne naknade, odnosno da im za nju ne da obeštećenje. jer, stranci bi mogli biti najveći potražioca vraćanja odnosno obeštećenja, budući da je najveći broj dobara oduzet bez razumne naknade upravo licima koja su sada stranci odnosno licima čiji su pravni sljedbenici stranci. Riječ je o tome, na primjer, da od zemljišta koje je nacionalizovano bez razumne naknade (koje u Srbiji iznosi oko 700.000 hektara, od toga oko 660.000 u Vojvodini), čak oko 60% (zemljišta u Vojvodini) čini zemljište koje je bilo svojina tzv. Volksdeutscher-a (Donauschwaben), tadašnjih domaćih državljana. Svega oko 1% od nekadašnjih vlasnika ostao je (posle posleratnih progona folksdojčera) i dalje u zemlji i ima srpsko državljanstvo. Ako ne bude postojala spremnost da se vrati sva ta oduzeta imovina ili dâ obeštećenje za nju, predviđjeće se pravni režim koji strancima uopšte ne priznaje pravo na vraćanje odnosno obeštećenje, već samo državljanima Republike Srbije.

Preporuke

U Hrvatskoj je svojevremeno, u fazi pripreme sada važećeg zakona o denacionalizaciji(zakon o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslovenske komunističke vladavine, „narodne novine“ 92/1996, 39/1999, 42/1999, 43/2000, 131/200, 27/2001, 65/2001, 118/2001, 80/2002), takođe planirano da se pravo na vraćanje odnosno obeštećenje prizna samo domaćim državljanima. ali, usljed intervencije Savjeta Evrope i Evropske unije, ovo rješenje nije postalo zakon, što bi mogao biti i najefikasniji put za preporuku da se tako nešto ne ponavlja posle nastanka samostalnih država Crne Gore i Srbije.

4.4. POSEBNE PREPORUKE

4.4.1. Javna promocija prava pripadnika osjetljivih grupa u novim okolnostima

Strateška konsultativna grupa polazi od pretpostavke da će se proces osamostaljenja Crne Gore, ostvarivati po scenariju najpovoljnijem za ostvarivanje bilo stečenih, bilo novouspostavljenih prava kako za građane Crne Gore, tako i za građane Srbije. Ipak, valja ukazati da su pravna rješenja, unilateralne, bilateralne i multilateralne odluke, te volja vladajućih struktura obje suverene države, nedovoljna za zaštitu osjetljivih grupa građana.

Taj proces mora biti praćen snažnom **javnim informativnom kampanjom**, u kojoj će se, na jednostavan i razumljiv način, objasniti građanima koja su od njihovih prava i dalje važeća, odnosno kako da ostvare novouspostavljena prava. U tom smislu bi trebalo hitno osmisliti program u kojem bi učestvovali državni organi, mediji, NVO-i i udruženja građana, koji bi pomogao da se odstrane racionalni i iracionalni strahovi koji prouzrokuju osjetljivost.

Takodje, potrebno je hitno izraditi detaljna uputstva za postupanje u opštim i pojedinačnim slučajevima, za potrebe službenika republičkih i drugih organa koji su direktno uključeni u ostvarivanje prava građana. Tu se, prije svega, misli na šalterske i druge službenike koji su u neposrednom kontaktu sa građanima. Takođe, treba uvesti obavezu organa da na svim vidljivim mjestima istaknu obavještenja i informacije za građane koji se tiču postupka ostvarivanja njihovih prava.

Što se prije i brže krene sa pomenutim programima, to će i opasnosti od stvaranja stanja osjetljivosti biti manje.

5

PRILOZI

**PRILOG: PRINCIPI SPORAZUMA
O SUKCESIJI DRŽAVA BIVŠE SFRJ****5. PRILOG: PRINCIPI SPORAZUMA O SUKCESIJI DRŽAVA
BIVŠE SFRJ*****Organi uspostavljeni Sporazumom***

Glavni organ (ustanovljen članom 4 Sporazuma) jeste Stalni mješoviti komitet koji je sačinjen od visokih predstavnika svake od Države sukcesora, kojima u radu mogu pomagati stručna lica. (Glavni zadatak ovog Komiteta je praćenje efikasnosti primjene Sporazuma i predstavlja forum na kojem se mogu razmatrati pitanja koja nastaju tokom njegove primjene. Komitet može ukoliko bude neophodno, da da odgovarajuće preporuke vladama Država sukcesora. Komitet će ustanoviti svoja sopstvena pravila procedure.

Organi za rješavanje sporova uspostavljeni su mehanizmom predviđenom u čl. 5 Sporazuma.

Razlike koje mogu da nastanu u pogledu tumačenja i primjene Sporazuma, prvenstveno će se rješavati pregovorima između zainteresovanih Država. Ukoliko se te razlike ne mogu riješiti pregovorima u roku od mjesec dana od trenutka prijema prvog takvog saopštenja, zainteresovane Države će, na osnovu pregovora uputiti slučaj na odlučivanje autoritativne ličnosti po njihovom izboru, sa ciljem donošenja bržeg i autoritativnog rešenja koja će se poštovati, a koje može, ako treba, da odredi određene vremenske rokove za preduzimanje akcija; ili uputiti slučaj na rješavanje Stalnom mješovitom komitetu. Razlike koje mogu da nastanu u praksi oko tumačenja termina koji se koriste u Sporazumu ili bilo kom drugom narednom sporazumu koji može da proizađe tokom sprovođenja priloga ovog Sporazuma, mogu se, na predlog bilo koje zainteresovane države, dodatno uputiti na obavezujuće ekspertske rešavanje koje vrši jedan ekspert (koji nije državljanin bilo koje ugovorne strane Sporazuma) koga sporazumno imenuju strane u sporu, ili, u odsustvu dogovora, predsednik Suda za mirenje i arbitražu OEBS-a. Ekspert će utvrditi sva pitanja procedure nakon konsultovanja sa stranama koje traže takvo

stručno rješavanje, ukoliko to smatra potrebnim, sa čvrstom namjerom da obezbedi brzo i delotvorno rešavanje razlika.

Pitanja koja su uređena sporazumom

Navedenim sporazumom uređena su sljedeća pitanja:

- (1) Raspodjela sredstava kod Banke za međunarodna poravnanja (Prilog Sporazumu, koji je sastavni dio sporazuma);
- (2) Pokretna i nepokretna imovina (Prilog A, koji je sastavni dio sporazuma);
- (3) Diplomatska i konzularna imovina (Prilog B, koji je sastavni dio Sporazuma), uključujući tu i Dodatak Priloga B, koji sadrži popis diplomatsko.konzularnih predstavništava koja poidležu sukcesiji);
- (4) Finansijska aktiva i pasiva (Prilog C, koji je sastavni dio Sporazuma);
- (5) Arhive (Prilog D, koji čini sastavni dio Sporazuma);
- (6) Penzije (Prilog E)
- (7) Ostala prava interesi i obaveze (Prilog F, koji čini sastavni dio Sporazuma) i
- (8) Privatna svojina i stečena prava (Prilog G koji je sastavni dio Sporazuma)

Za grupe čiji se položaj razmatra ovdje, od značaja su Penzije i Privatna svojina i stečena prava.

Principi sporazuma koji se odnose na penzije

Svaka Država, preuzima odgovornost za pravno osnovane penzije i njihovu redovnu isplatu koje je finansirala ta Država u svom ranijem svojstvu konstitutivne republike SFRJ, bez obzira na nacionalnost, državljanstvo, boravište ili prebivalište korisnika.

Svaka Država preuzima odgovornost da redovno isplaćuje penzije koje duguje svojim građanima koji su bili civilni ili vojni službenici SFRJ bez obzira gdje imaju boravište ili prebivalište, ako su te penzije bile finansirane iz saveznog budžeta ili drugih saveznih sredstava SFRJ; pod uslovom da, u slučaju lica koje je državljanin više od jedne Države:

(i) ako to lice ima stalno mjesto boravka u jednoj od tih Država, isplatu penzije vrši ta država i

(ii) ako to lice nema stalno mesto boravka ni u jednoj Državi čiji je državljanin to lice, isplatu penzije vrši Država na čijoj je teritoriji to lice imalo boravište na dan 1. juna 1991. godine.

Države će, ako to bude potrebno, zaključiti bilateralne sporazume radi obezbeđenja

isplate penzija, u skladu sa gore navedenim čl. 1. i 2, licima koja se nalaze u Državi različitoj od one koja ne vrši isplatu penzija tih lica, radi transferisanja potrebnih sredstava za obezbeđenje isplate tih penzija, kao i radi isplate penzija srazmjerno uplatama doprinosa. Gdje to bude potrebno, zaključenju takvih definitivnih bilateralnih sporazuma može da prethodi zaključenje privremenih aranžmana radi obezbeđenja isplate penzija. Bilateralni sporazumi zaključeni između bilo koje dvije Države imaće veću snagu od odredaba Priloga E i rješavaće pitanja međusobnih potraživanja između penzijskih fondova tih Država u pogledu isplata penzija koje su vršene prije stupanja na snagu takvih sporazuma.

Principi Sporazuma koji se odnose na stečena prava i na privatnu svojinu

Privatna svojina i stečena prava građana ili drugih pravnih lica SFRJ će biti zaštićena od strane Država sukcesora u skladu sa odredbama Priloga E.

Prava na pokretnu i nepokretnu imovinu koja se nalazi na teritoriji Države sukcesora i na koju su građani ili druga pravna lica SFRJ imali pravo na dan 31.12.1990. godine biće priznata, zaštićena i vraćena u prvobitno stanje od strane te Države u skladu sa utvrđenim standardima i normama međunarodnog prava, i to nezavisno od nacionalnosti, državljanstva, boravišta ili prebivališta takvih lica. Ovim se obuhvataju lica koja su, nakon 31.12.1990. godine stekla državljanstvo ili novo prebivalište ili boravište u Državi različitoj od Države sukcesora. Osobe koje nisu bile u mogućnosti da ostvare takva prava će imati pravo na naknadu u skladu sa građanskim i međunarodnim pravnim normama.

Svaki namjerni prenos prava na pokretnu ili nepokretnu imovinu izvršen poslije 31.12.1990. godine zaključen pod pritiskom ili suprotno podparagrafu (a) ovog člana će biti ništavan.

Svi ugovori zaključeni između građana ili drugih pravnih lica SFRJ počev od 31.12.1990. godine uključujući i one zaključene od strane javnih preduzeća, biće poštovani bez ikakve diskriminacije. Svaka Država sukcesor će obezbjediti izvršavanje obaveza na osnovu takvih ugovora, u slučajevima gde je raspadom SFRJ bilo onemogućeno izvršavanje takvih ugovora.

Države sukcesori će poštovati i štiti prava svih fizičkih i pravnih lica SFRJ u odnosu na intelektualnu svojinu, uključujući patente, zaštitne znakove, autorska prava i druga srodna prava (napr. tantijeme) u skladu sa međunarodnim konvencijama u toj oblasti.

Države sukcesori će preduzeti takve aktivnosti koje mogu biti zahtijevane opštim pravnim principima i na drugi način predviđene da bi se obezbedila efikasna primjena principa koji se navode u Prilogu G kao što je zaključivanje bilateralnih sporazuma i obavještenje svojih sudova i drugih ovlašćenih organa.

Prethodno navedene odredbe ovog Priloga neće poništiti odredbe bilateralnih sporazuma zaključenih po istim pitanjima između Država sukcesora, koji po određenim pitanjima mogu biti konačni između tih Država.

Domaće zakonodavstvo svake od Država sukcesora koje se odnosi na "stanarsko

pravo" ("stanarsko pravo/stanovanjska pravica/stanarsko pravo") će se primjenjivati jednako na lica koja su bila državljani SFRJ i koja su imala takva prava bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što je pol, rasa, boja, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, pripadnost nacionalnim manjinama, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Sva fizička i pravna lica iz svake Države sukcesora će na osnovu reciprociteta, imati ista prava pristupa sudovima, administrativnim većima i tijelima te Države i drugih Država sukcesora s ciljem ostvarivanja zaštite njihovih prava.

Navedene odredbe ovog Priloga nemaju uticaja na bilo kakve garancije u pogledu odsustva diskriminacije u vezi sa privatnom svojinom i stečenim pravima koji postoje u domaćem zakonodavstvu Država sukcesora.

6

**PRILOG:
SPORAZUM O PITANJIMA SUKCESIJE**

ZAKON

("Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 6/2002)

ČLAN 1

Potvrđuje se Sporazum o pitanjima sukcesije, koji je potpisan 29. juna 2001. godine u Beču, u originalu na engleskom jeziku.

ČLAN 2

Tekst Sporazuma u originalu na engleskom jeziku i u prevodu na srpski jezik glasi:

SPORAZUM O PITANJIMA SUKCESIJE

Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Slovenija i Savezna Republika Jugoslavija, koje predstavljaju pet suverenih ravnopravnih država sukcesora bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije,

Svesni potrebe da, u interesu svih Država sukcesora i njihovih građana, kao i u interesu stabilnosti u regionu i dobrih međusobnih odnosa, reše pitanja sukcesije Država koje su se pojavile posle raspada bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije,

Nakon razgovora i pregovora vođenih o bivšoj Jugoslaviji, pod pokroviteljstvom Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji i visokog predstavnika, sa ciljem da utvrde i odrede među njima pravednu raspodelu prava, obaveza, aktive i pasive bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije,

Postupajući u okviru mandata datog Visokom predstavniku Odlukom Konferencije o

primeni mira, koja je održana u Londonu 8-9. decembra 1995. godine, i u svetlu Sporazuma između Država sukcesora i deklaracija koje su usvojili Savet za primenu mira i njegov Upravni odbor,

Imajući u vidu da je Savet bezbednosti u svojoj Rezoluciji 1022 (1995) potvrdio potrebu rešavanja na bazi konsenzusa otvorenih pitanja sukcesije,

Potvrđujući Odluku donetu 10. aprila 2001. godine u vezi sa podelom aktive bivše SFRJ u Banci za međunarodno poravnanje (čiji se tekst daje u dodatku ovog Sporazuma),

Pokazujući svoju spremnost da sarađuju na rešavanju preostalih otvorenih pitanja sukcesije u skladu sa međunarodnim pravom,

Sporazumeli su se o sledećem:

Član 1

Za potrebe ovog Sporazuma, "SFRJ" označava bivšu Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju.

Član 2

Svaka Država sukcesor prihvata princip da u svakom trenutku mora preduzeti neophodne mere da se spreči gubitak, oštećenje ili uništenje državnih arhiva, državne imovine i sredstava SFRJ za koje su u skladu s odredbama ovog Sporazuma, jedna ili više drugih Država sukcesora zainteresovane.

Član 3

U dole navedenim prilogima izloženi su pojmovi pod kojima se rešava predmet svakog od Priloga:

Prilog A: Pokretna i nepokretna imovina;

Prilog B: Diplomatska i konzularna imovina;

Prilog C: Finansijska aktiva i pasiva (osim one koja se daje u Dodatku ovog Sporazuma);

Prilog D: Arhive;

Prilog E: Penzije;

Prilog F: Ostala prava, interesi i obaveze;

Prilog G: Privatna svojina i stečena prava.

Član 4

(1) Ustanovljava se Stalni mešoviti komitet koji je sačinjen od visokih predstavnika svake od Države sukcesora, kojima u radu mogu pomagati stručna lica.

(2) Glavni zadatak ovog Komiteta je praćenje efikasnosti primene ovog Sporazuma i predstavljaće forum na kojem se mogu razmatrati pitanja koja nastaju tokom njegove primene. Komitet može ukoliko bude neophodno, da da odgovarajuće preporuke vladama Država sukcesora.

(3) Prvi formalni sastanak Stalnog mešovitog komiteta će se održati, na inicijativu Vlade Republike Makedonije, u roku od dva meseca od dana stupanja na snagu ovog Sporazuma. Komitet se može neformalno sastati, na privremenoj osnovi, u bilo kom periodu koji odgovara Državama sukcesorima nakon potpisivanja ovog Sporazuma.

(4) Komitet će ustanoviti svoja sopstvena pravila procedure.

Član 5

(1) Razlike koje mogu da nastanu u pogledu tumačenja i primene ovog sporazuma, prvenstveno će se rešavati pregovorima između zainteresovanih Država.

(2) Ukoliko se te razlike ne mogu rešiti pregovorima u roku od mesec dana od trenutka prijema prvog takvog saopštenja, zainteresovane Države će, na osnovu pregovora:

a) uputiti slučaj na odlučivanje autoritativne ličnosti po njihovom izboru, sa ciljem donošenja bržeg i autoritativnog rešenja koja će se poštovati, a koje može, ako treba, da odredi određene vremenske rokove za preduzimanje akcija; ili

b) uputiti slučaj na rešavanje Stalnom mešovitom komitetu osnovanom na osnovu člana 4. ovog Sporazuma.

(3) Razlike koje mogu da nastanu u praksi oko tumačenja termina koji se koriste u ovom Sporazumu ili bilo kom drugom narednom sporazumu koji može da proizađe tokom sprovođenja priloga ovog Sporazuma, mogu se, na predlog bilo koje zainteresovane Države, dodatno uputiti na obavezujuće ekspertske rešavanje koje vrši jedan ekspert (koji nije državljanin bilo koje ugovorne strane ovog Sporazuma) koga sporazumno imenuju strane u sporu, ili, u odsustvu dogovora, predsednik Suda za mirenje i arbitražu OEBS-a. Ekspert će utvrditi sva pitanja procedure nakon konsultovanja sa stranama koje traže takvo stručno rešavanje, ukoliko to smatra potrebnim, sa čvrstom namerom da obezbedi brzo i delotvorno rešavanje razlika.

(4) Postupak koji se predviđa u stavu (3) ovog člana biće striktno ograničen na tumačenja termina korišćenih u sporazumima o kojima je reč, i neće ni pod kojim uslovima dozvoliti ekspertu da određuje praktičnu primenu ovih sporazuma. Navedeni postupak posebno se neće odnositi na:

a) Dodatak Sporazumu;

b) Članove 1, 3. i 4. Priloga B;

c) Članove 4. i 5. (1) Priloga C;

d) Član 6. Priloga D.

(5) Prethodni paragrafi ovog člana neće uticati na prava ili obaveze Strana ugovornica u ovom Sporazumu na osnovu bilo koje odredbe na snazi koja ih obavezuje u pogledu rešavanja sporova.

Član 6

Prilozi uz ovaj Sporazum i Dodaci uz ovaj Sporazum i Priloge čine sastavni deo ovog Sporazuma.

Član 7

Ovaj Sporazum, zajedno sa bilo kojim narednim sporazumima neophodnim za sprovođenje Priloga ovog Sporazuma, konačno rešava pitanje zajedničkih prava i obaveza Država sukcesora u odnosu na pitanja sukcesije koja su obuhvaćena ovim Sporazumom. Činjenica da se ovaj Sporazum ne bavi nekim drugim pitanjima koja se ne odnose na sukcesiju, nije na štetu prava i obaveza Država, strana ugovornica po ovom Sporazumu, u odnosu na takva druga pitanja.

Član 8

Svaka Država sukcesor će na bazi reciprociteta, a u skladu sa svojim unutrašnjim zakonodavstvom, preduzimati neophodne mere da obezbedi sprovođenje odredbi ovog Sporazuma kako bi bile prihvaćene i delotvorne u njenim sudovima, većima i telima, kao i da druge Države sukcesori i njihovi državljani imaju pristupa tim sudovima, većima i telima radi obezbeđenja primene ovog Sporazuma.

Član 9

Sporazum će se sprovoditi u dobroj veri prema Povelji Ujedinjenih Nacija od strane Država sukcesora i u saglasnosti sa međunarodnim pravom.

Član 10

Nije dozvoljeno stavljati rezerve na ovaj Sporazum.

Član 11

- (1) Ovaj Sporazum podleže ratifikaciji.
- (2) Instrumenti ratifikacije deponuju se što je moguće pre kod Depozitara iz člana 13. ovog Sporazuma. Depozitar obaveštava Države sukcesore i Kancelariju visokog predstavnika o datumu deponovanja svakog instrumenta ratifikacije.

Član 12

- (1) Ovaj Sporazum stupa na snagu tridesetog dana nakon deponovanja petog instrumenta ratifikacije. Depozitar će obavestiti Države sukcesore i Kancelariju visokog predstavnika o datumu stupanja na snagu.
- (2) Bez obzira na paragraf (1) ovog člana, član 4 (3) ovog Sporazuma, član 5.

Priloga A, članove 1. i 5-6. Priloga B i član 6. i dodatka Priloga C će se u skladu sa njihovim uslovima privremeno primenjivati nakon datuma potpisivanja ovog Sporazuma.

Član 13

(1) Visoki predstavnik će deponovati jedan originalni primerak ovog Sporazuma kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, koji deluje kao depozitar.

(2) Depozitar će, nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, obezbediti njegovu registraciju u skladu sa članom 102. Povelje Ujedinjenih nacija.

Sačinjeno u Beču, 29. juna 2001. godine u sedam originalnih primeraka na engleskom jeziku, od kojih po jedan zadržava svaka Država sukcesor, jedan Kancelarija Visokog predstavnika, a jedan se deponuje kod Depozitara.

Za Bosnu i Hercegovinu - Zlatko Lagumdžija

Za Republiku Hrvatsku - Tonino Picula

Za Republiku Makedoniju - Nikola Todorčevski

Za Republiku Sloveniju - Dimitrij Rupel

Za Saveznu Republiku Jugoslaviju - Goran Svilanović

PRIOLOG SPORAZUMU O PITANJIMA SUKCESIJE

Sredstva kod BIS-a

1. Pet delegacija, koje su kao ravnopravne Države sukcesori učestvovala u pregovorima o rešavanju pitanja sukcesije koja su nastala posle raspada SFRJ, saglasile su se (u nastavku dogovora koji su prethodno postignuti u ime narodnih banaka Država sukcesora) da se sredstva bivše SFRJ (zlato i druge rezerve i akcije) koje se nalaze kod Banke za međunarodno poravnanje podele između njih u sledećim srazmerama:

Bosna i Hercegovina	13,20%
Hrvatska	28,49%
Makedonija	5,40%
Slovenija	16,39%
Savezna Republika Jugoslavija	36,52%

2. Saglasnost pet Delegacija sa napred navedenom podelom data je na osnovu dogovora postignutih na sastancima održanim 21-23. februara i 9-10. aprila 2001. godine i nema nikakvog uticaja na ono što bi moglo da se dogovori u pogledu podele bilo kojih drugih sredstava.

Brisel, 10. april 2001. Godine.

Prilog A

POKRETNIA I NEPOKRETNIA IMOVINA

Član 1

- (1) U cilju postizanja pravednog rešenja, pokretna i nepokretna državna imovina federacije koja je bila konstituisana kao SFRJ ("državna imovina") prenosi se na Države sukcesore u skladu sa sledećim odredbama članova ovog priloga.
- (2) Ostala imovinska prava i interesi SFRJ regulisani su Prilogom F ovog Sporazuma.
- (3) Privatna svojina i stečena prava građana i ostalih pravnih lica SFRJ regulisana su Prilogom G ovog Sporazuma.

Član 2

- (1) Nepokretna državna imovina koja se nalazila na teritoriji SFRJ prenosi se Državi sukcesoru na čijoj se teritoriji ta imovina nalazila.
- (2) Države sukcesori će na najbolji način nastojati da pomognu jedna drugoj u sprovođenju svojih diplomatskih i konzularnih aktivnosti, obezbeđivanjem odgovarajuće imovine na njihovim odnosnim teritorijama.

Član 3

- (1) Pokretna materijalna državna imovina SFRJ koja se nalazila na teritoriji SFRJ preći će na Državu sukcesora na čijoj se teritoriji ta imovina nalazila na dan kada je ova proglasila svoju nezavisnost.
- (2) Paragraf (1) ovog člana se neće primenjivati na pokretnu materijalnu državnu imovinu od velike važnosti za kulturnu baštinu jedne od Država sukcesora i koja je izvorno sa teritorije te države, kao što su: umetnička dela, rukopisi, knjige i drugi predmeti od umetničkog, istorijskog ili arheološkog interesa za tu državu; i naučne zbirke i značajne zbirke knjiga ili arhiva koji će pripisati toj državi. Takva imovina će biti identifikovana od strane zainteresovane Države sukcesora u što kraćem roku, ali ne kasnije od dve godine od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma.
- (3) Ukoliko je pokretna materijalna imovina države SFRJ (osim vojne imovine), preneti na jednu od Država sukcesora u skladu sa paragrafom (1) ovog člana, bila izneta bez dozvole sa teritorije na kojoj se nalazila od strane neke druge Države sukcesora, ta država će obezbediti povraćaj iste u što kraćem mogućem roku ili isplatiti punu naknadu za iznesenu imovinu.

Član 4

- (1) Nezavisno od paragrafa (1) člana 3. ovog Priloga, pokretna materijalna Državna imovina SFRJ koja je predstavljala deo vojne imovine te države, biće predmet posebnih aranžmana koji treba da se dogovore između zainteresovanih Država sukcesora.

(2) U odnosu na materijalnu pokretnu i nepokretnu imovinu bivše Jugoslovenske narodne armije koja je korišćena u civilne svrhe, aranžmani koji se navode u paragrafu (1) ovog člana će priznavati važnost člana 2 (1) i 3 (1) ovog Priloga.

Član 5

(1) Države sukcesori će osnovati Mešoviti komitet za sukcesiju pokretne i nepokretne imovine, koji će osigurati pravilnu primenu odredbi ovog Priloga koje se odnose na materijalnu pokretnu i nepokretnu imovinu (osim vojne imovine) i rešavati bilo koje probleme koji mogu da se pojave u toku njihove primene.

2) Mešoviti komitet će početi sa radom u roku od tri meseca od dana potpisivanja ovog Sporazuma.

Član 6

Državi sukcesoru, na čijoj se teritoriji nalazi nepokretna i materijalna pokretna imovina, za potrebe ovog Priloga, ostaje da odluči da li je takva imovina predstavljala državnu imovinu SFRJ u skladu sa međunarodnim pravom.

Član 7

Kada se, u skladu sa ovim Prilogom, imovina prenosi na jednu od Država sukcesora, vlasništvo i pravo u odnosu na takvu imovinu važiće od dana kada je ova proglasila svoju nezavisnost, a pravni osnov i ostala prava u odnosu na tu imovinu svake druge Države sukcesora, smatraće se od tog datuma ništavnim.

Član 8

(1) Kada se materijalna pokretna i nepokretna državna imovina SFRJ prenosi na jednu od Država sukcesora u skladu sa članovima 1. do 3. ovog Priloga, ta imovina neće biti predmet procene u svrhe ovog Sporazuma, i neće postojati obaveza plaćanja bilo kakve nadoknade za prenos te imovine na odnosnu Državu sukcesora.

(2) Međutim, ukoliko bilo koja Država sukcesor smatra da primena članova 1. do 3. ovog Priloga rezultira u znatno nejednakoј raspodeli državne imovine SFRJ (osim vojne imovine) između Država sukcesora, ona može pokrenuti to pitanje na Mešovitom komitetu ustanovljenom na osnovu člana 5. ovog Priloga. Mešoviti komitet, jednoglasnom odlukom, može u takvim okolnostima da preduzme aktivnosti koje on smatra primerenim.

Član 9

Odredbe ovog Priloga neće imati nikakvog uticaja na odredbe Priloga B i D koji se odnose na diplomatsku i konzularnu imovinu i arhive.

Prilog B DIPLOMATSKA I KONZULARNA IMOVINA

Član 1

(1) Na ime privremene i delimične podele diplomatske i konzularne imovine SFRJ, Države sukcesori su izabrale, sledeće nepokretnosti za raspodelu između njih:

Bosna i Hercegovina	London (Ambasada)
Hrvatska	Pariz (Ambasada)
Makedonija	Pariz (Generalni konzulat)
Slovenija	Vašington (Ambasada)
Savezna Republika Jugoslavija	Pariz (Rezidencija)

(2) Svaka aktivnost koja je potrebna da bi se omogućilo svakoj od Država sukcesora da uđe u posed nepokretnosti koja joj je dodeljena, biće okončana u periodu od šest meseci od dana potpisivanja ovog Sporazuma.

Član 2

(1) Diplomatska i konzularna imovina će biti podeljena prvenstveno prema vrsti objekta (tj. nepokretnosti) a ne putem novčanih naknada.

(2) U toj raspodeli Bosna i Hercegovina i Makedonija će imati veće učešće nego što bi imale prema ključu za raspodelu MMF-a, ili bilo kojim drugim povoljnijim merilima po Bosnu i Hercegovinu i Makedoniju u pogledu raspodele takve imovine.

Član 3

Diplomatska i konzularna imovina, osim one koje su države stekle u skladu sa članom 1. ovog Priloga, deli se tako da ukupna i konačna podela u naturi tih nepokretnosti (uključujući onu koja je stečena u skladu sa članom 1) odražava što je moguće vernije sledeće procentualne vrednosti za svaku Državu:

Bosna i Hercegovina	15,0%
Hrvatska	23,5%
Makedonija	8,0%
Slovenija	14,0%
Savezna Republika Jugoslavija	39,5%

Član 4

(1) U listi koja se prilaže kao dodatak ovog Priloga, navodi se diplomatska i konzularna imovina SFRJ. Na toj listi, navedena imovina je grupisana prema geografskom regionu. Svaka Država sukcesor će, u okviru geografske oblasti, imati

prava na srazmerno učešće u tim nepokretnostima, kako je predviđeno u članu 3.

(2) Podjela imovine vrši će se sporazumno između pet država. Kada sporazum o podjeli imovine ne može da se postigne, Države sukcesori usvajaju postupak prema kome imovina koju izabere samo jedna država pripada toj državi, a ukoliko dve ili više država izaberu istu imovinu, te države će se međusobno konsultovati o tome koja će steći pravo na tu nepokretnost.

(3) Procena data u "Izveštaju od 31. decembra 1992. godine o proceni aktive i pasive bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije na dan 31. decembra 1990. godine" predstavlja osnovu za srazmernu podjelu imovine.

(4) Pokretna državna imovina SFRJ koja predstavlja sastavni deo diplomatske i konzularne imovine će biti preneti onoj Državi sukcesoru koja uđe u posed takve diplomatske i konzularne imovine.

(5) Pokretna državna imovina SFRJ koja predstavlja sastavni deo diplomatske i konzularne imovine, a koja je od velike važnosti za kulturnu baštinu jedne od Država sukcesora, biće preneti na tu državu.

Član 5

Države sukcesori će osnovati Mešoviti komitet sastavljen od jednakog broja predstavnika iz svake države kako bi se obezbedilo efikasno sprovođenje članova 3. i 4. ovog Priloga. Funkcije Mešovitog komiteta će uključiti:

- (a) proveru i po potrebi dopunu Liste imovine koja se navodi u članu 4 (1);
- (b) ocenu pravnog statusa svake imovine, njeno fizičko stanje, i bilo koje finansijske obaveze vezane za nju; i
- (c) utvrđivanje vrednosti svake imovine, ukoliko se za to pokaže potreba.

Član 6

Mešoviti komitet počće sa radom na privremenoj osnovi u roku od 3 meseca od datuma potpisivanja ovog Sporazuma.

Član 7

Svaka Država sukcesor, koja je u položaju da održava ili vrši popravke bilo koje diplomatske ili konzularne imovine SFRJ preduzimaće neophodne mere u tom cilju, imajući u vidu:

- (a) princip da u svako doba mora da preduzme neophodne mere radi sprečavanja gubitka ili šteta ili oštećenja na takvoj imovini; i
- (b) obavezu da plati naknadu za bilo koji gubitak, oštećenje ili uništenje koji nastaju zbog propusta da se takve mere preduzmu.

Dodatak Priloga B

OECD

Br.	DRŽAVA	VRSTA OBJEKTA	ADRESA	Površina zemljišta u m ²	Površina objekta u m ²	VREDNOST OBJEKTA	VREDNOST ZEMLJIŠTA	KOMENTAR
1	AUSTRALIJA	Ambasada	11 Nuyts Street P.O. Box 3161 MANUKA, A.C.T. 2603 CANBERRA Australia	1.205	545	\$1,6		99 god. u zakupu, počev od 14.09.1965.
2	AUSTRALIJA	Generalni konzulat	Generalni konzulat OF THE FR OF YUGOSLAVIA 12, Trelawney Street Woolahra N.S.W.201 SIDNEY Australia	2.040	616	\$3,3		
3	AUSTRALIJA	Rezidencija	31 Fishburn Street Red Hill A.C.T. 2603 CANBERRA Australia	1.416	516	\$1,3		99 god. u zakupu, počev od 14.09.1965.
4	AUSTRALIJA	Zemljište	31 Fishburn Street Red Hill A.C.T. 2603 CANBERRA Australia	1.416			\$0,8	99 god. u zakupu, počev od 14.09.1965.
5	AUSTRIJA	Ambasada	BOTSCHAFT DER BR JUGOSLAWIEN	500	1.300	\$2,7		

			Renveg 3 1030 WIEN III Osterrich					
6	AUSTRIJA	Generalni konzulat	Radetzkystrasse 26 9020 CELOVEC Osterrich	1.088	744	\$0,8		U posedu Slovenije
7	AUSTRIJA	Rezidencija	Heuberggasse 10 1170 WIEN XVII Osterrich	3.715	523	\$1,8		U posedu Hrvatske
8	BELGIJA	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE 11, Avenue Emile de Mot 1050 BRUXELLES Belgique	678	1.560	\$3,5		
9	ČEŠKA	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE Mostecka 15 11800 PRAGUE 1	1.038	2.722	\$ 2,6		
10	DANSKA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA Svanevneget 36 2100 COPENHAGEN Dannemark	3.421	306	\$0,6		
11	FINSKA	Amabasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA Kulosaarentie 36 00570 HELSINKI 57 Finland	1.200	540	\$1,3		
12	FINSKA	Rezidencija	Boniansonintie 13 00570 HELSINKI 57	1.040	322	\$0,4		

			Finland					
13	FRANCUSKA	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE 54, Rue de la Faisanderie 75116 PARIS France	260	1.658	\$14,1		
14	FRANCUSKA	Konzulat	5, Rue de la Faisanderie 75116 PARIS France	384	809	\$6,5		
15	FRANCUSKA	Rezidencija	1, Boulevard Delessert 75116 PARIS France	1.493	2.740	\$11,4		
16	GRČKA	Ambasada/Rezidencija i Konzulat	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE 106 Vassilissis Sofias ATHENES Greece	3.525	1.688	\$4,8		
17	GRČKA	Generalni konzulat	CONSULAT GENERAL DE LA RF DE YUGOSLAVIE Komnino 4 THESALONIKI Greece	273	400	\$0,9		Kraljevina Srbija
18	ITALIJA	Ambasada	AMBASCIATA DELLA RF DI JUGOSLAVIA Via dei Monti Parioli 20 00197 ROMA Italia	2.817	2.035	\$6,9		
19	ITALIJA	Generalni konzulat	CONSOLATO DELLA RF DI JUGOSLAVIA Via Matilde Serao 1	1.661	1.000	\$4,7		

			20144 MILANO Italia					
20	ITALIJA	Rezidencija	Via dei Monti Parioli 22-24 00197 ROMA Italia	1.950	2.004	\$8,8		
21	ITALIJA	Stan	Via A. Ximenes 8 ROMA Italia		323	\$0,6		
22	ITALIJA	Stan	Via Archimeda 104 ROMA Italia		215	\$0,4		U posedu Slovenije
23	ITALIJA	Stan	Viale Corsica 5 MILANO Italia		61	\$0,2		
24	ITALIJA	Stan	Via Cordaroli 7/1 TRIESTE Italia		107	\$0,4		
25	ITALIJA	Stan	Viale D'Anunzio 27/I TRIESTE Italia		131	\$5,0		U posedu Slovenije
26	ITALIJA	Stan	Via Bassegio 75/IV TRIESTE Italia		72	\$0,3		
27	ITALIJA	Stan	Va Bassegio 69/I TRIESTE Italia		49	\$0,2		
28	ITALIJA	Stan	Via Bassegio 69/II TRIESTE Italia		52	\$0,2		
29	JAPAN	Ambasada/Rezidencija	EMBASSY OF THE FR OF	938	1.726	\$16,0		

			YUGOSLAVIA 7-24, 4-chome, Kitashinagawa Shinagawaku TOKYO Japan					
30	KANADA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA 17, Blackburn Avenue OTTAWA Ontario, KIN8A2 Canada	1.071	965	\$2,5		
31	KANADA	Generalni konzulat	CONSULATE GENERAL OF THE FR OF YUGOSLAVIA 377, Spadina Road TORONTO Ontario M5P 2V7 Canada	1.091	556	\$1,3		
32	KANADA	Rezidencija	21, Blackburn Avenue OTTAWA Ontario, KIN8A2 Canada	2.623	805	\$3,5		
33	MAĐARSKA	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE Dozsa Gyorgy ut 92/b 1068 BUDAPEST VI Houngrie	949	1.247	\$1,7		
34	MAĐARSKA	Rezidencija	Borbolya utca 4 1023 BUDAPEST Houngrie	1.066	484	\$0,6		
35	MAĐARSKA	House of Consul	Dozsa Gyorgy ut 92/a 1068 BUDAPEST VI	829	1.539	\$2,3		

			Houngrie					
36	MEKSIKO	Ambasada	EMBAJADA DE LA RF DE YUGOSLAVIA Av. Montanas Rocallosas No. 515 Apartado Postal 10-701 Lomas de Chapultepec 11000 MEXICO Mexico	1.472	996	\$2,3		
37	HOLANDIJA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA Groot Hertoginnelnan 30 2517 THE HAGUE Netherlands	616	485	\$0,7		
38	NOVI ZELAND	Ambasada	24, Hatton Street WELLINGTON-5 New Zeland	1.962	281	\$0,5		Preuzeto od vlade Novog Zelanda - 1992. g.
39	NOVI ZELAND	Rezidencija	33, Rama Crescen WELLINGTON New Zeland	542	207	\$0,3		Preuzeto od vlade Novog Zelanda - 1992. g.
40	NORVEŠKA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA Drammensveien 105 OSLO 2 Norway	984	732	\$1,7		
41	NORVEŠKA	Rezidencija	Heyerdahls vei 9 OSLO Norway	3.082	380	\$1,4		
42	POLAND	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE Al. Ujazdowskie 23/25	3.251	1.799	\$2,1		U zakupu na 100 god. počev od 1947. g.

			VARSOVIE Pologne					
43	POLJSKA	Rezidencija	Al. Ujazdowskie 23/25 VARSOVIE Pologne		512	\$0,5		U zakupu na 100 god. počev od 1947. g.
44	POLJSKA	Kuća	Alea Ruž 5 VARSOVIE Pologne	815	1.408	\$1,3		U zakupu na 80 god., počev od 1.1.1950. g.
45	PORTUGALIJA	Ambasada	EMBAIXADA DA RF DA IUGOSLAVIA Av. Das Descobertas 12 - Restelo 1400 LISBOA Portugal	1.995	704	\$1,5		
46	PORTUGALIJA	Rezidencija	Rua Alcolena 11 Restelo 1400 LISBOA Portugal	1.168	302	\$0,8		
47	SAD	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA 2410 California Str. N.W. WASHINGTON D.C. 20008 USA	1.436	1.820	\$7,3		Reciprocitet
48	SAD	Stalna misija UN	PERMANENT MISSION OF THE FR OF YUGOSLAVIA TO THE UNITED NATIONS 854, Fift Avenue NEW YORK N.Y. 10017 USA	339	1.679	\$11,8		
49	SAD	Rezidencija	2221 R. Street, N.W. WASHINGTON D.C.	960	900	\$2,2		

			USA					
50	SAD	Rezidencija	730 Park Avenue NEW YORK N.Y. 10021 USA		216	\$1,8		
51	SAD	Kuća	1907 Quiney Street N.W. WASHINGTON D.C. USA	1.052	495	\$1,2		
52	ŠPANIJA	Ambasada	EMBAJADA DE LA RF DE YUGOSLAVIA Calle de Velasquez 162 MADRID 28002 Espana	684	1.200	\$3,2		
53	ŠPANIJA	Rezidencija	Ronda de Abubilla 34 Parq Conde de Orgaz MADRID 28043 Espana	1.480	4.3	\$1,0		
54	NEMAČKA	Ambasada	BOTSCHAFT DER BR JUGOSLAWIEN Schlossallee 5 5300 BONN2 Bundesrcpubik Deutschland	3.079	2.392	\$5,4		
55	NEMAČKA	Generalni konzulat	GENERALKONSULAT DER BR JUGOSLAWIEN Thueringer Strasse 3 6000 FRANKFURT AM MAIN Bundesrepublik Deutschland	492	1.020	\$4,1		
56	NEMAČKA	Vojna misija	BOTSCHAFT DER BR JUGOSLAWIEN BURO BERLIN Taubenstrasse 18	6.474	1.500	\$4,5		

			I BERLIN 33 - GRUNEWALD					
57	ŠVEDSKA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA Valhallavagen 70 11427 STOCHOLM Sweden	424	815	\$5,3		
58	ŠVEDSKA	Rezidencija	Tyrgaten 6 11427 STOCKHOLM Sweden	315	981	\$4,8		
59	ŠVAJCARSKA	Ambasada/Rezidencija	AMBASSADE DE LA RF DE YOUOSLAVIE Seminarstrasse 5 3006 BERN Suisse	1.760	1.758	\$7,7		
60	ŠVAJCARSKA	Stalna misija UN	MISSION PERMANENTE DE LA RF DE YOUOSLAVIE AUPRES NATIONS UNIES 5, Chemin Thury GENEVE Suisse	3.403	519	\$1,5		
61	ŠVAJCARSKA	Generalni konzulat	Eidmattstrasse 33 8032 ZURICH Suisse	195	435	\$1,5		
62	TURSKA	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YOUOSLAVIE Paris Caddesi No. 47, Kavaklidere P.K. 28 - Kavaklidere ANKARA Turquie	8.899	617	\$0,9		
63	TURSKA	Rezidencija	Ataturk Bulevard No. 132-134		1.201	\$0,8		

			ANKARA Turquie					
64	TURSKA	Kuća	Paris Caddesi No. 47, Kavaklidere ANKARA Turquie		240	\$0,2		
65	TURSKA	Zemljište	Istambul	3.840			\$0,3	Kraljevina Srbije
66	VELIKA BRITANIJA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA 5-7 Lexham Gardens LONDON, W.8.5 JU Great Britain	463	1.308	\$10,9		
67	VELIKA BRITANIJA	Rezidencija	25 Hyde Park Gate LONDON, S.W. 7.5DJ Great Britain	365	490	\$2,0		
				TOTAL:		\$205,5		

OSTATAK EVROPE

Br.	DRŽAVA	VRSTA OBJEKTA	ADRESA	Pov. zemljišta u m ²	Pov. objekta u m ²	VREDNOST OBJEKTA	VREDNOST ZEMLJIŠTA	KOMENTAR
68	BUGARSKA	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF YUGOSLAVIE Veliko Trnovo 3, Rue G. Geueorguiou-Dej SOFIA Bulgara	3.062	1.574	\$1,9		Kraljevina Srbija
69	KIPAR	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF	1.391	695	\$1,0		

		Rezidencija	YUGOSLAVIA Vasilassias Olgas Street 2 P.O. Box 1968 NICOSIA Cyprus					
70	RUMUNIJA	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE Calea Dorobanilor Nr. 34 BUCAREST Roumanie	1.671	722	\$1,2		Kraljevina Srbija
71	RUSIJA	Ambasada	POSOLSTVO SR JUGOSLAVII Mosfiljmovskaja 46 MOSKVA Rossia	14.746	5.484	\$15,4		Reciprocitet
72	RUSIJA	Rezidencija	Mosfiljmovskaja 46 MOSKVA Rossia		591	\$1,2		Reciprocitet
73	RUSIJA	Garaža	Mosfiljmovskaja 46 MOSKVA Rossia		874	\$0,2		Reciprocitet
				TOTAL:		\$20,9		

LATINSKA AMERIKA I KARIBI

Br.	DRŽAVA	VRSTA OBJEKTA	ADRESA	Pov. zemljišta u m ²	Pov. objekta u m ²	VREDNOST OBJEKTA	VREDNOST ZEMLJIŠTA	KOMENTAR
74	ARGENTINA	Ambasada	EMBAJADA DE LA RF DE	238	818	\$1,7		

			YUGOSLAVIA Marcelo T. de Alvear 1705 1060 BUENOS AIRES Argentina					
75	BOLIVIJA	Ambasada/Rezidencija	Calle Benito Joarez 315 Florida LA PAZ	3.088	481	\$0,8		
76	BRAZIL	Ambasada	Avenida das Nacoes loe 15 Caixa Postal 1240 70000 BRASILIA D.F. Brazil	25.000	2.070	\$4,0		
77	BRAZIL	Rezidencija	Avenida das Nacoes, lote 15 Caixa Postal 1240 70000 BRASILIA D.F. Brazil		1.646			
78	BRAZIL	Generalni konzulat	Rua Alm. Pereira Guimaraes 258 01250 SAO PAULO Brazil	605	521	\$0,6		
79	BRAZIL	Kuća	Avenida das Nacoes loe 15 Caixa Postal 1240 70000 BRASILIA D.F. Brazil		433	\$0,4		
80	BRAZIL	Vila	Brasilia, Vila by the Lake	776	319	\$0,4		
81	ČILE	Konzulat	EMBAJADA DE LA RF DE YUGOSLAVIA Calle Exequias Alliende 2370 Casilla Postale 1659 SANTIAGO DE CHILE Chile	450	381	\$0,4		

82	GVAJANA	Ambasada	72, Brickdam P.O. Box 10408 GEORGETOWN	521	480	\$0,5		
83	PERU	Ambasada	EMBAJADA DE LA RF DE YUGOSLAVIA Calle Carlos Porras Osore 360 San Isidor Casilla 18-0392 LIMA Peru	1.359	610	\$0,7		
84	PERU	Rezidencija	Calle a Cibeles 110 San Isidor LIMA Peru	1.052	901	\$0,7		
85	URUGVAJ	Rezidencija	Bulevard Espana 2697 MONTEVIDEO Urugvai	920	528	\$0,6		
86	VENEZUELA	Ambasada	EMBAJADA DE LA RF DE YUGOSLAVIA Apartado 68011 Altamira Cuarta Avenida de Campo Alegre No. 13 Chacao CARACAS 1060 Venezuela	2.210	600	\$0,8		
				TOTAL:		\$11,6		

AZIJA

Br.	DRŽAVA	VRSTA	ADRESA	Pov.	Pov.	VREDNOST	VREDNOST	KOMENTAR
-----	--------	-------	--------	------	------	----------	----------	----------

		OBJEKTA		zemljišta u m ²	objekta u m ²	OBJEKTA	ZEMLJIŠTA	
87	INDIJA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA 3/50 G. Niti Marg, Chanakyapuri 110021 NEW DELHI India	24.862	2.037	\$4,5		Neprekidni zakup od 11.11.1961.g.
88	INDIJA	Rezidencija	3/50 G. Chantipath, Chanakyapuri 110021 NEW DELHI India		1.358	\$1,4		Neprekidni zakup od 11.11.1961.g.
89	INDIJA	Kuća za poslugu	3/50 Niti Marg, Chanakyapuri 110021 NEW DELHI India		897	\$0,2		Neprekidni zakup od 11.11.1961.g.
90	INDONEZIJA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA H.O.S. Cokroaminoto No. 109 JAKARTA PUSAT Indonesia	563	833	\$0,5		
91	KAMPUČIJA	Rezidencija	129-131 Vithei Preah Bat Nordom PNOM PEN Kampuchia	1.120	653	\$0,3		
92	LIBAN	Zemljište	Beiruth	1.974			\$0,6	
93	PAKISTAN	Zemljište	Islamabad	16.452			\$1,6	
				TOTAL:		\$9,1		

SJEVERNA AFRIKA

Br.	DRŽAVA	VRSTA OBJEKTA	ADRESA	Pov. zemljišta u m ²	Pov. objekta u m ²	VREDNOST OBJEKTA	VREDNOST ZEMLJIŠTA	KOMENTAR
94	ALŽIR	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE 7, Rue des Freres Benhafid - Hydra B.P. 632 ALGER Algerie	641	540	\$0,6		
95	EGIPAT	Ambasada Rezidencija Konzulat	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA 33, El Monsour Mohamed Street, Zamalek CAIRO Arap Republic of Egypt	2.678	1.948	\$2,3		
96	EGIPAT	Garaža	33, El Monsour Mohamed Street, Zamalek CAIRO Arap Republic of Egypt		77	\$0,1		
97	MAROKO	Ambasada Rezidencija	23, Avenue Ben I Znassen, Souissi B.P. 5014 RABAT Maroc	1.758	592	\$0,8		
98	TUNIS	Ambasada	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE 4, Rue de Liberia	378	373	\$0,4		

			TUNIS Tunisie					
99	TUNIS	Rezidencija	23, Avenue de la Republique Carthage TUNIS Tunisie	856	400	\$0,5		Nije uključeno u sukcesiju
				TOTAL:		\$4,7		

AFRIKA JUŽNO OD SAHARE

Br.	DRŽAVA	VRSTA OBJEKTA	ADRESA	Pov. zemljišta u m ²	Pov. objekta u m ²	VREDNOST OBJEKTA	VREDNOST ZEMLJIŠTA	KOMENTAR
100	CAR	Embassy	AMBASSADE DE LA RF DE YUGOSLAVIE Avenue Leopold Sedar Senghor B.P. 1049 BANGUI	2.009	432	\$0,6		
101	CAR	Residence	Avenue Leopold Sedar Senghor B.P. 1049 BANGUI		360	\$0,3		
102	ETIOPIJA	Embassy Residence	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA P.O. Box 1341 ADIS ABEBA Ethiopia	11.000	2.490	\$3,6		

103	GUINEA	Residence	Domaine Public Maritime a Camayenne CONAKRY II Republique de Guinee	625	243	\$0,3		
104	KENYA	Embassy	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA State House Avenue P.O. Box 30504 NAIROBI Kenia	8.784	698	\$1,6		Land-lease until 01.07.2064.
105	KENYA	Residence	Lower Kabete Road NAIROBI Kenia	7.187	315	\$1,0		
106	KONGO (Congo)	Embassy	AMBASSADE DE LA RF DE YOUGOSLAVIE Rue Lucien Fournean P.O. Box 2062 BRAZZAVILLE	1.535	337	\$0,5		
107	KONGO (Congo)	Residence	Avenue General de Gaulle BRAZZAVILLE	2.890	498	\$0,8		
108	KONGO (Congo)	Apartment	Sodafe Mfoa IV BRAZZAVILLE		107	\$0,1		
109	MADAGASKAR	Residence	Route de Fort Ducheane TENANARIVA Madagascar	4.223	322	\$0,7		
110	MALI	Residence	Rue Braseire Quartier Fleuve BAMAKO Malie	832	204	\$0,3		
111	SUDAN	Embassy	1 Street 31, 79-A P.O. Box 1180	1.855	427	\$0,6		

			KHARTOOM Sudan					
112	SUDAN	Residence	Sagiat Hamad 35 Plot 12 KHARTOOM-North Sudan	3.851	455	\$0,8		
113	TANZANIA	Embassy	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA Plot No. 36, Upanga Road P.O. Box 2838 DAR ES SALAM Tanzania	3.459	882	\$1,2		Land-lease until 06.09.2048
114	TANZANIA	Residence	46, Ghuba Road DAR ES SALAM Tanzania	5.090	378	\$0,6		
115	UGANDA	Embassy	11, George Street P.O. Box 4370 KAMPALA Uganda	2.279	457	\$0,9		99 year lease from 18.12.1969
116	UGANDA	Land	Kolo Hill Drive	2.780			0,3	99 year lease from 14.11.1969
117	ZAIRE	Embassy Residence	AMBASSADE DE LA RF YOUGOSLAVIE Q.U.E. Ižetoile 112 B.P. 619 KINSHASA I Republique du Zaire	503	681	\$0,7		
118	ZAMBIJA	Ambasada	EMBASSY OF THE FR OF YUGOSLAVIA P.O. Box 31180	13.425	601	\$1,9		U zakupu na 100 god. od 20.07.1971

Prilog C

FINANSIJSKA AKTIVA I PASIVA

Član 1

Finansijska aktiva SFRJ uključuje sva finansijska dobra SFRJ (kao što su gotovina, monetarno zlato i drugi plemeniti metali, depozitni računi i hartije od vrednosti) koji obuhvataju posebno:

- (a) račune i drugu finansijsku aktivu koja se vodi na ime Savezne vlade, saveznih organa i organizacija SFRJ;
- (b) račune i drugu finansijsku aktivu na ime Narodne banke Jugoslavije;
- (c) devizne rezerve, koje obuhvataju zlato i druge plemenite metale, SFRJ ili Narodne banke Jugoslavije;
- (d) iznosi koje potražuje Narodna banka Jugoslavije od banaka u drugim zemljama koji predstavljaju rezultat nezavršenih međubankarskih klirinških aranžmana; takve zemlje su obuhvaćene, ali nisu ograničene na one koje se navode u Dodatku 2 ovog Priloga.
- (e) finansijske kvote i prava vučenja SFRJ, Narodne banke Jugoslavije i drugih saveznih organa i institucija u međunarodnim finansijskim organizacijama, kao i finansijsku aktivu koja se vodi kod takvih organizacija;
- (f) ostalu aktivu SFRJ, koja uključuje iznose koje potražuje Narodna banka Jugoslavije ili SFRJ od dužnika, drugih od onih koji su obuhvaćeni gore navedenim stavovima (a) - (e).

Član 2

(1) (a) Finansijska pasiva SFRJ uključuje (predmet paragrafa (2) i (3) ovog člana) dugove SFRJ, dugove za koje je garantovala SFRJ i finansijske obaveze SFRJ, koji se sastoje pre svega od:

- (i) spoljnog duga SFRJ prema zvaničnim kreditorima i Međunarodnim finansijskim institucijama;
- (ii) spoljnog duga SFRJ prema komercijalnim poveriocima;
- (iii) dugova koja Narodna banka Jugoslavije treba da plati bankama u drugim zemljama koji su rezultat nezavršenih međubankarskih klirinških aranžmana. Takve zemlje su uključene, ali se ne ograničavaju na, one druge koje su navedene u Dodatku 2 ovog Priloga.
- (iv) spoljni dug SFRJ poveriocima izvan onih koji se gore navode pod (i) i (iii)

(b) Spoljni dugovi koji se gore navode u (i)-(iv) su raspoređeni dugovi ukoliko se krajnji korisnik zaduženja nalazi na teritoriji određene Države sukcesora ili grupe

Država sukcesora. Raspoređeni dugovi nisu predmet sukcesije i biće prihvaćeni od strane Država sukcesora na čijoj se teritoriji krajnji korisnik nalazi.

(c) Obaveze SFRJ, Narodne banke Jugoslavije ili drugih saveznih organa prema međunarodnim finansijskim organizacijama su obuhvaćene pod spoljnim dugom SFRJ.

(2) Finansijske obaveze obuhvaćene shodno paragrafu (1) ovog člana ne uključuje finansijske obaveze SFRJ po Sporazumu zaključenom između SFRJ i Italije na dan 18. februara 1983. godine o konačnom rešavanju međusobnih obaveza.

(3) Ostale finansijske obaveze uključuju:

(a) Garancije SFRJ ili Narodne banke Jugoslavije za deponovane štedne uloge u čvrstoj valuti kod komercijalnih banaka i u bilo kojoj od njenih filijala u bilo kojoj od Država sukcesora pre datuma proglašenja njihove nezavisnosti; i

(b) Garancija SFRJ za štedne uloge deponovanih pre određenih datuma kod Poštanske štedionice i njenih filijala u bilo kojoj od Republika SFRJ.

Član 3

(1) Veći deo aktive i pasive SFRJ je već u praksi raspoređen na osnovu sporazuma između Država sukcesora ili sporazuma između njih pojedinačno i odgovarajućih institucija, naime:

(a) Uloga SFRJ u aktivni i pasivi Međunarodnog monetarnog fonda;

(b) Uloga SFRJ u Svetskoj banci i njenim afilijacijama;

(c) Obaveza SFRJ u Svetskoj banci;

(d) Uloga SFRJ u Evropskoj banci za Rekonstrukciju i Razvoj, Afričkoj banci za razvoj i Inter-Američkoj banci za razvoj;

(e) Dugova SFRJ prema Evropskoj investicionoj banci;

(f) Zlata i ostalih rezervi i uloga SFRJ u Banci za međunarodna poravnanja u Bazelu;

(g) Garancija SFRJ za štednju deponovanu pre određenih datuma kod Poštanske štedionice i njenih filijala,

(h) Onaj deo zvaničnog spoljnog duga SFRJ članovima tkz. "Pariskog kluba" koji je bio prihvaćen od strane određenih Država sukcesora u srazmerama određenim sporazumima između svake od njih i članova "Pariskog kluba" poverilaca;

(k) Onaj deo spoljnog komercijalnog duga SFRJ prema bankama (tkz. "Londonskog kluba") po Novom finansijskom sporazumu iz 1988. godine, koji je bio prihvaćen od strane određenih Država sukcesora u srazmerama određenim sporazumima između svakog od njih i članica "Londonskog kluba" poverilaca.

(2) U vezi sa podparagrafima (h) i (i) gore navedenog paragrafa (1), četiri od pet Država sukcesora su zaključile sporazume sa poveriocima "Pariskog kluba" i

"Londonskog kluba". Preostala Država sukcesor, Savezna Republika Jugoslavija, će preuzeti odgovornost za sve svoje raspoređene dugove prema poveriocima "Pariskog kluba" i "Londonskog kluba" i svog udela u neraspoređenom dugu tim poveriocima. Ovim se očekuje razrešenje preostalih potraživanja "Pariskog kluba" i "Londonskog kluba" od SFRJ. U sadašnjem trenutku nemoguće je predvideti rezultate ovog rešenja, ali će rešavanje pitanja potraživanja od strane SFRJ sa poveriocima "Pariskog kluba" i "Londonskog kluba", kao između Država sukcesora, razrešava zaključno njihove obaveze prema "Pariskom klubu" i "Londonskom klubu" poverilaca. Države sukcesori će okončati bilo koji postojeći sudski postupak ili finansijsko potraživanje između svake od njih u odnosu na potraživanja "Pariskog kluba" i "Londonskog kluba" poverilaca nakon potpisivanja ovog Sporazuma, i neće pokretati u budućnosti bilo koji drugi takav sudski postupak ili finansijsko potraživanje, koje god da je rezultirajuće rešenje obaveza od strane SRJ prema "Pariskom klubu" i "Londonskom klubu".

(3) Raspodela iz paragrafa (1) ovog člana je konačna i neće se ponovo pokretati od strane bilo koje Države sukcesora u kontekstu rešavanja pitanja Sukcesije.

Član 4

Raspodela aktive na neto osnovi uključuje:

(a) vlasništvo SFRJ u iznosu od 27% uloga u kapitalu Jugoslovenske banke za međunarodnu ekonomsku saradnju, koje je postojalo pre promene te Banke u komercijalnu banku, biće raspoređeno između Država shodno proporcijama dogovorenim u članu 5 (2); i

(b) neto iznosi koji dospevaju Narodnoj banci Jugoslavije od banaka u drugim zemljama, koja su rezultati neusaglašenih međubankarskih klirinških aranžmana, biće usaglašena i raspoređena shodno dogovorenim proporcijama navedenim u članu 5 (2). Takve zemlje su uključene, ali se ne ograničavaju na one koje se navode u Dodatku 2 ovog Priloga.

Član 5

(1) Strana finansijska aktiva (koja obuhvata gotovinu, zlato i druge plemenite metale, depozitne račune i hartije od vrednosti), koji su u posedu SFRJ ili Narodne banke Jugoslavije direktno ili kod banaka u inostranstvu, jugoslovenskih mešovitih banaka i agencija jugoslovenskih banaka u inostranstvu uključuje sledeće:

(i) monetarno zlato (271,642.769 oz.), procenjene vrednosti na dan 31. marta 2001. godine na \$ 70.18 miliona;

(ii) devizne račune koji se vode kod komercijalnih banaka u inostranstvu i procenjenih na dan 31. marta 2001. godine na \$ 307,61 miliona;

(iii) devizne račune koji se vode kod mešovitih banaka SFRJ u inostranstvu i procenjenih na dan 31. marta 2001. godine na \$ 645,55 miliona; i

(iv) zlato (1209.78 oz.) prethodno vlasništvo Franko-UK-SAD Komisije za zlato,

procenjene na dan 22. maja 2001. godine na \$ 343.76 hiljada.

(2) Raspoloživa devizna finansijska aktiva utvrđena u paragrafu (1) ovog člana, biće raspoređena u skladu sa sledećim proporcijama, koje će se odvojeno primenjivati na stavove (i), (ii), (iii) i (iv):

Bosna i Hercegovina	15.50%
Hrvatska	23.00%
Makedonija	7.50%
Slovenija	16.00%
Savezna Republika Jugoslavija	38.00%

(3) Ukoliko se u periodu od narednih pet godina nađe postojanje tekući nepoznate devizne finansijske aktive, ona će se rasporediti u što moguće kraćem roku na osnovu proporcija navedenih u paragrafu (2) ovog člana, korišćenjem mehanizma opisanog u članu 6.

Član 6

Svaka od Država sukcesora će imenovati predstavnika Centralne banke ili drugog ovlašćenog predstavnika da ustanove Komitet, koji će se sastati u roku od 30 dana od dana potpisivanja ovog Sporazuma radi utvrđivanja mehanizama potrebnih za početnu raspodelu kako se navodi u članu 5. ovog Priloga. Njihov cilj biće što brže sprovođenje bilo koje raspodele aktive. Pored toga, zajednički će pripremiti verifikaciju, rešavanje i sprovođenje raspodele shodno članu 4. ovog Priloga. Takođe će pripremiti moguću raspodelu aktive navedene u članu 1(f) i pasive navedene u članu 2 (1) (a) (iv) ovog Priloga shodno dogovorenim proporcijama navedenim u članu 5 (2). Komitet će, takođe, pripremiti konačni spisak svih spoljnih dugova SFRJ.

Član 7

Garancije SFRJ ili njene NBJ za deponovane štedne uloge u čvrstoj valuti kod komercijalnih banaka i bilo kojih od njenih filijala u bilo kojoj Državi sukcesoru pre datuma kada je ova proglasila svoju nezavisnost biće bez odlaganja predmet pregovora, uzimajući posebno u obzir neophodnost zaštite štednje pojedinaca u čvrstoj valuti. Ovi pregovori će se održati pod pokroviteljstvom Banke za međunarodna poravnanja.

Član 8

- 1) Povraćaj Državama sukcesorima njihovih doprinosa Saveznom fondu za razvoj manje razvijenih republika i Kosova, uplata zaostalih doprinosa od Država sukcesora tom Fondu, i otplata kredita odobrenih tim Državama od strane Fonda, se poništava.
- 2) Finansijske obaveze SFRJ po Sporazumu zaključenom između SFRJ i Italije 18.

februara 1983. godine o konačnom rešavanju recipročnih obaveza biće raspoređene između Država sukcesora koje su korisnici ovog Sporazuma. Saglasno Sporazumu sa Italijom, zaključenom 1955. godine između FNRJ i Republike Italije o malograničnom prometu između područja Gorica-Udine i Sežana-Nova Gorica-Tolmin (Gorica sporazum), kao i između SFRJ i Republike Italije za granično područje Trsta na jednoj strani i Buje, Koper, Sežana na drugoj strani (Tršćanski sporazum), zajedno sa odnosnim platnim aranžmanima, se izuzima iz odredbi ovog paragrafa. Pitanja koja se odnose na Tršćanski sporazum biće rešavana sa Hrvatskom i Slovenijom. Pitanja koja se odnose na Gorički sporazum biće rešavana samo sa Republikom Slovenijom.

Član 9

U vezi sa raspodelom koja je dogovorena prethodnim članovima ovog Priloga, Države sukcesori su zaključile Ovlašćenje o stavljanju na uvid podataka koji se prilažu uz ovaj prilog, koje će u meri koju oni nisu već obuhvatili:

(a) omogućiti slobodan pristup dokumentaciji i podacima i obezbediti njihove kopije koje zatraži bilo koja od Država sukcesora, a koji se nalaze u njihovom posedu i odnose se na finansijsku aktivu i pasivu SFRJ. Računi Narodne banke Jugoslavije otvoreni nakon datuma uvođenja prvih sankcija UN nisu predmet ovog ovlašćenja.

(b) izvršiti razmenu informacija o onim računima i finansijskoj aktivu koja se nalazi kod banaka u trećim Državama i pripada povezanim licima (kako ih definiše organ koji u tim Državama reguliše bankarsko poslovanje).

Član 10

Svaka Država sukcesor je uvela novu valutu i utvrdila svoju monetarnu nezavisnost. Shodno tome, ni jedna Država sukcesor neće nastaviti sa finansijskim zahtevima ili sudskim sporovima protiv bilo koje druge Države sukcesora koje se dovodi u vezu sa uvođenjem sopstvene nove valute ili ostvarivanja sopstvene monetarne nezavisnosti.

Dodatak 1 Priloga C

OVLAŠĆENJE O STAVLJANJU NA UVID PODATAKA
CENTRALNIM BANKAMA I/ILI ODGOVARAJUĆIM MINISTARSTVIMA U
ODNOSU NA PODATKE O FINANSIJSKOJ ILI DRUGOJ AKTIVI SFRJ
KOJA SE VODI KOD CENTRALNIH BANAKA TREĆIH ZEMALJA I/ILI
DRUGIM FINANSIJSKIM INSTITUCIJAMA

Pet Delegacija koje učestvuju u razgovorima i pregovorima za razrešenje pitanja sukcesije koja proizlaze iz raspada SFRJ, i radeći na brzom raspodjeli aktive SFRJ između Država sukcesora u okviru ovog Sporazuma zaključenog između njih u Beču 25. maja 2002. godine su se sporazumele da podatke o bankarskim depozitima, držanju hartija od vrednosti i drugim oblicima finansijske aktive Narodne banke Jugoslavije (NBJ), kao i druge aktive SFRJ na koju se ukazuje u Rezoluciji 1022 Saveta bezbednosti UN (kolektivno: Zamrznuti računi), koji se drže u stranim bankama, stranim finansijskim institucijama i drugim finansijskim telima, kako su zatečene 31. maja 2001. godine treba da budu dostupna svakoj od Država sukcesora. U tom smislu, ovim, oni ovlašćuju centralne banke, odgovorna ministarstva i/ili druge finansijske institucije da stave na uvid finansijske podatke koji se odnose na zamrznute račune centralnim bankama i ministarstvima finansija svakoj od Država sukcesora, nakon prijema zahteva za dostavu takvih podataka podnetog od strane Centralne Banke bilo koje Države sukcesora. Takvi podaci mogu da sadrže, ali se ne ograničavaju na detalje koji se odnose na sastav i vrednost zamrznutih depozitnih računa u bankama, finansijskim institucijama i drugim telima na njihovoj teritoriji ili su predmet njihovih propisa, kontrole ili administracije.

Pored pružanja podataka za 31. maj 2001. godine, banke se mole da udovolje narednim zahtevima za pružanje podataka o zamrznutim računima SFRJ bilo kojoj od dole potpisanih Država sukcesora.

Ukoliko bude neophodno da se obezbedi dostupnost finansijskim podacima u vezi sa zamrznutim računima, Narodna banka Jugoslavije (NBJ) će izdavati potrebna ovlašćenja kojim se dozvoljava pristup ovim informacijama Centralnim bankama i Ministarstvima finansija Država sukcesora. Ako bude potrebno, takvo ovlašćenje će uključivati ime i adresu strane banke, broj računa i bilo koju drugu informaciju potrebnu za identifikaciju računa.

Kao rezultat navedenih aranžmana, neće se pokretati bilo kakav sudski postupak od strane bilo koje od Država sukcesora zasnovan na objavljenim finansijskim podacima.

Ovo ovlašćenje stupa na snagu sa današnjim danom, a sačinjeno je u prisustvu Specijalnog pregovarača za pitanja sukcesije SFRJ u Kancelariji visokog predstavnika, Ser Artur Votsa,

Potpisano od strane šefova delegacija:

Republika Bosna i Hercegovina
prof. Miloš Trifković

Republika Hrvatska
dr Božo Marenić

Republika Makedonija
mr Nikola Todorčevski

Republika Slovenija
dr Miran Mejak

Savezna Republika Jugoslavija
prof. dr Dobrosav Mitrović

U prisustvu:

Specijalnog pregovarača za pitanja sukcesije:

Ser Artur Votsa

Beč, 25. maja 2001. Godine

Dodatak 2 Priloga C

Zemlja	Valuta
Albanija	XAL
Kambodža	XKH
Mongolija	KMN
Egipat	XEG
Gvineja	XGN
ČSSR	XCS
DDR	XDD
SSSR	XSU
SSSR - Kredit 555 mil.	
Brazil	XBR
Alžir	XDZ
SSS - Klirinška rublja	XEE
Indija	XIN
Bugarska	LEV
Gana	USD
Meksiko	USD

Prilog D

ARHIVE

Član 1

(a) Za potrebe ovog Priloga, "Državna arhiva SFRJ" označava sva dokumenta, bilo kog datuma ili vrste, bez obzira gde se nalaze, koja su nastala ili primljena od strane SFRJ (ili bilo koje prethodne konstitutivne strukture jugoslovenske države od 1. decembra 1918. godine) u procesu izvršenja njenih funkcija i koja su 30. juna 1991. godine pripadala SFRJ, u skladu sa njenim unutrašnjim zakonodavstvom, a shodno Saveznom zakonu o arhivskoj građi federacije, čuvani pod posrednom ili neposrednom kontrolom kao arhiva za bilo koje potrebe.

(b) Za potrebe ovog Priloga "Republičke i druge arhive" označavaju arhive bilo koje od Država u njihovom prethodnom svojstvu kao konstitutivnih republika SFRJ, ili njihove teritorijalne ili administrativne jedinice, i označava sva dokumenta, bilo kog datuma ili vrste, bez obzira gde se nalaze, koja su nastala ili primljena od bilo koje od ovih Republika ili teritorijalnih ili administrativnih jedinica u procesu izvršavanja njihovih funkcija i koja su 30. juna 1991. godine pripadala njima u skladu sa važećim zakonom, i koje su ih, u skladu sa Zakonom o arhivskoj građi svake republike, čuvale pod svojom posrednom ili neposrednom kontrolom kao arhive za bilo koje potrebe.

(c) "Dokumenta" u prethodnim podparagrafima uključuju filmsku, audio, video i drugu građu, kao i svaki oblik kompjuterizovanih zapisa, i uključuju dokumenta koja predstavljaju kulturnu baštinu.

Član 2

Ukoliko je republička ili druga arhiva bila izmeštena iz Republike kojoj je pripadala, ili ako je Državna arhiva SFRJ bila izmeštena iz svoje odgovarajuće lokacije, one će, na osnovu odredbe ovog Priloga, a u skladu sa međunarodnim principom provenijencije, biti vraćene odnosnoj Republici kojoj je pripadala ili njenoj odgovarajućoj lokaciji što je moguće pre, od strane Države koja trenutno ima kontrolu nad njima.

Član 3

Deo Državne arhive SFRJ (administrativna, tekuća i arhivska dokumenta) potrebna za normalno upravljanje teritorijom jedne ili više Država preći će, u skladu sa principom funkcionalne pertinencije, u nadležnost tih Država, bez obzira gde se te arhive trenutno nalaze.

Član 4

(a) Delovi Državne arhive SFRJ koji predstavljaju grupu koja

- (i) se direktno odnosi na teritoriju jedne ili više Država, ili
- (ii) je nastala ili primljena na teritoriji jedne ili više Država, ili
- (iii) se sastoji od ugovora čiji je depozitar bila SFRJ a odnose se samo na pitanja koja se tiču teritorije ili institucija koje su imale sedišta na tim teritorijama, jedne ili više Država

pripašće tim Državama, bez obzira gde se te arhive trenutno nalaze.

(b) do podele Državne arhive SFRJ prema ovom članu,

- (i) original Ugovora o problemima vodoprivrede između FNRJ i Grčke, potpisan 1959. godine ("Sl. list FNRJ", br. 20 od 4. juna 1960. godine) i Ugovora o čuvanju i obnavljanju pograničnih oznaka na jugoslovensko-grčkoj granici u cilju zaštite, prevencije i rešenja pograničnih incidenata ("Sl. list FNRJ", br. 20 od 26. februara 1959. godine) biće odmah predati Republici Makedoniji;
- (ii) originali ili overena kopija Osimskog ugovora i Osimskog sporazuma iz 1975. godine i svi prateći sporazumi, arhive i pripremni radovi koji se odnose na njihove pregovore i primenu, staviće se Hrvatskoj i Sloveniji na raspolaganje s ciljem da im se omogući, uz puno posredovanje svrsishodnog materijala, da pregovaraju s Italijom o posledicama ovih ugovora na njihove Države.

Član 5

Ako shodno čl. (3) ili (4), arhive treba da pripadnu većem broju Država, te Države će se dogovoriti koja će od njih primiti originale i omogućiti drugima da naprave kopije.

Član 6

(a) U vezi sa Državnim arhivama SFRJ, koje nisu predmet razmatranja čl. (3) i (4), Država će, sporazumom koji će se postići u roku od 6 meseci od dana stupanja na snagu ovog Sporazuma, utvrditi njihovu pravednu raspodelu među sobom ili njihovo zadržavanje kao zajedničke baštine Država koje će imati slobodan i neometen pristup. Ako se takav sporazum ne postigne, arhiva će postati zajednička baština. U oba slučaja, svaka Država može da pravi kopije arhiva o kojima je ovde reč na bazi jednakog učešća u troškovima.

(b) Sporazum o kome je reč u paragrafu (a) uzeće u obzir sve svrsishodne okolnosti koje uključuju nastojanje da se što je moguće više poštuje princip celovitosti fonda državne arhive SFRJ kako bi se olakšao potpuni pristup njoj i istraživanje njenih fondova. Poštovanje celovitosti arhivskih fondova ne određuje unapred pitanje gde će se određene arhivske grupe čuvati. Ministarstva ili organi odgovorni za arhive u svakoj od Država će u roku od 24 meseca od dana stupanja ovog Sporazuma na snagu, identifikovati i proslediti jedni drugima liste arhivskih fondova na koje će se ovaj princip primeniti, a potom će u narednom periodu od 3 meseca pokušati da se

saglasie o svakoj takvoj listi. One će takođe identifikovati i međusobno razmeniti u periodu od 24 meseca od dana stupanja na snagu ovog Sporazuma, popise arhiva na koje se odnose čl. (3) i (4).

Član 7

Do momenta sprovođenja ovog Sporazuma, omogućiće se trenutni slobodan i neometan pristup Državnoj arhivi SFRJ, datiranoj sa ili pre 30. juna 1991. godine, predstavnicima zainteresovanih Država. Ovaj pristup takođe se odnosi na republičke i druge arhive (osim tekućih arhiva) koje se sada nalaze u zainteresovanim Državama.

Član 8

Republička ili druga arhiva je vlasništvo odgovarajuće Države i nije predmet odredbi ovog Priloga, sem članova (1), (2) i (7).

Član 9

Privatna arhiva nije predmet drugih odredbi ovog člana. Ona privatna arhiva koja je bila oduzeta od njihovih vlasnika nakon 1. decembra 1918. godine biće vraćena tamo gde je stvorena, ili njenim vlasnicima, prema međunarodnom principu provenijencije, bez nadoknade ili drugih uslova.

Član 10

Ako su bilateralni ugovori, koje je zaključila SFRJ, bili na snazi 30. juna 1991. godine, a regulisali su pitanja restitucije arhiva koje nisu još uvek bile u potpunosti izvršene, Države koje imaju interes za takvom arhivom izražavaju spremnost da preuzmu prava i obaveze koje su prethodno pripadale SFRJ u vezi sa ispunjenjem ovih ugovora.

Član 11

- (a) Sadašnji imalac originala bilo koje arhive koja treba da se prenese shodno odredbama ovog Priloga može da napravi njihove kopije.
- (b) Cena pravljenja kopija shodno paragrafima (5) i (11) (a) biće predmet daljeg sporazumevanja među zainteresovanim Državama.
- (c) Cena transporta arhiva koje treba da se prenesu shodno ovom Prilogu ići će na teret primaoca.
- (d) Sadašnji imalac arhiva koje treba da se prenesu ili da se kopiraju, shodno odredbama ovog Priloga, će omogućiti snižavanje cena koštanja koliko je to moguće.
- (e) Svaka Država koja omogućava kopiranje arhiva, obezbediće najbolji mogući dokument za kopiranje, slobodan i istovetan pristup svim Državama koje vrše kopiranje.

(f) Država koja poseduje originalna dokumenta koja predstavljaju deo Državnih arhiva SFRJ obezbediće pristup tim dokumentima radi dobijanja overene kopije koja je potrebna u dokazne svrhe, a na zahtev zainteresovanog korisnika, ukoliko raspoloživa kopija u drugoj Državi nije upotrebljiva za njegove zakonske potrebe.

Član 12

U roku od tri meseca od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma, predstavnici ministarstva ili organa odgovornih za arhive u svakoj od Država će se sastati da ozvaniče ovaj Prilog, i da odmah preduzmu moguće odgovarajuće akcije. Pripreme za ovaj sastanak, kao i početni opšti nadzor sprovođenja ovog Priloga, vršiće Stalni mešoviti komitet ustanovljen na osnovu člana 4. ovog Sporazuma.

Prilog E

PENZIJE

Član 1

Svaka Država, preuzima odgovornost za pravno osnovane penzije i njihovu redovnu isplatu koje je finansirala ta Država u svom ranijem svojstvu konstitutivne republike SFRJ, bez obzira na nacionalnost, državljanstvo, boravište ili prebivalište korisnika.

Član 2

Svaka Država preuzima odgovornost da redovno isplaćuje penzije koje duguje svojim građanima koji su bili civilni ili vojni službenici SFRJ bez obzira gde imaju boravište ili prebivalište, ako su te penzije bile finansirane iz saveznog budžeta ili drugih saveznih sredstava SFRJ; pod uslovom da, u slučaju lica koje je državljanin više od jedne Države:

(i) ako to lice ima stalno mesto boravka u jednoj od tih Država, isplatu penzije vrši ta država i

(ii) ako to lice nema stalno mesto boravka ni u jednoj Državi čiji je državljanin to lice, isplatu penzije vrši Država na čijoj je teritoriji to lice imalo boravište na dan 1. juna 1991. godine.

Član 3

Države će, ako to bude potrebno, zaključiti bilateralne sporazume radi obezbeđenja isplate penzija, u skladu sa gore navedenim čl. 1. i 2, licima koja se nalaze u Državi različitoj od one koja ne vrši isplatu penzija tih lica, radi transferisanja potrebnih

sredstava za obezbeđenje isplate tih penzija, kao i radi isplate penzija srazmerno uplatama doprinosa. Gde to bude potrebno, zaključenju takvih definitivnih bilateralnih sporazuma može da prethodi zaključenje privremenih aranžmana radi obezbeđenja isplate penzija u skladu sa članom 2. Bilateralni sporazumi zaključeni između bilo koje dve Države imaće veću snagu od odredaba ovog Priloga i rešavaće pitanja međusobnih potraživanja između penzijskih fondova tih Država u pogledu isplata penzija koje su vršene pre stupanja na snagu takvih sporazuma.

Prilog F

OSTALA PRAVA, INTERESI I OBAVEZE

Član 1

Sva prava i interesi koji su pripadali SFRJ a koji nisu na drugi način regulisani ovim sporazumom (koji obuhvataju ali se ne ograničavaju na patente, zaštitne znakove, autorska prava, tantijeme, zahteve za potraživanja i dospelih obaveza koje se odnose na SFRJ) biće podeljeni između Država sukcesora, uzimajući u obzir usvojene srazmere za podelu finansijske aktive SFRJ koja je navedena u Prilogu C ovog Sporazuma. Podela takvih prava i interesa će se izvršiti pod nadzorom Stalnog mešovitog komiteta ustanovljenog u članu 4. ovog Sporazuma.

Član 2

Svi zahtevi protiv SFRJ koji nisu na drugi način regulisani ovim Sporazumom će se razmatrati na Stalnom mešovitom komitetu ustanovljenom na osnovu člana 4. ovog Sporazuma. Države sukcesori će obavestavati jedna drugu o svim takvim zahtevima protiv SFRJ.

Prilog G

PRIVATNA SVOJINA I STEČENA PRAVA

Član 1[G]

Privatna svojina i stečena prava građana ili drugih pravnih lica SFRJ će biti zaštićena od strane Država sukcesora u skladu sa odredbama ovog Priloga.

Član 2[G]

(1) (a) Prava na pokretnu i nepokretnu imovinu koja se nalazi na teritoriji Države sukcesora i na koju su građani ili druga pravna lica SFRJ imali pravo na dan 31.12.1990. godine biće priznata, zaštićena i vraćena u prvobitno stanje od strane te Države u skladu sa utvrđenim standardima i normama međunarodnog prava, i to nezavisno od nacionalnosti, državljanstva, boravišta ili prebivališta takvih lica. Ovim se obuhvataju lica koja su, nakon 31.12.1990. godine stekla državljanstvo ili novo prebivalište ili boravište u Državi različitoj od Države sukcesora. Osobe koje

nisu bile u mogućnosti da ostvare takva prava će imati pravo na naknadu u skladu sa građanskim i međunarodnim pravnim normama.

(b) Svaki namerni prenos prava na pokretnu ili nepokretnu imovinu izvršen posle 31.12.1990. godine zaključen pod pritiskom ili suprotno podparagrafu (a) ovog člana će biti ništavan.

(2) Svi ugovori zaključeni između građana ili drugih pravnih lica SFRJ počev od 31.12.1990. godine uključujući i one zaključene od strane javnih preduzeća, biće poštovani bez ikakve diskriminacije. Svaka Država sukcesor će obezbediti izvršavanje obaveza na osnovu takvih ugovora, u slučajevima gde je raspadom SFRJ bilo onemogućeno izvršavanje takvih ugovora.

Član 3[G]

Države sukcesori će poštovati i štiti prava svih fizičkih i pravnih lica SFRJ u odnosu na intelektualnu svojinu, uključujući patente, zaštitne znakove, autorska prava i druga srodna prava (napr. tantijeme) u skladu sa međunarodnim konvencijama u toj oblasti.

Član 4[G]

Države sukcesori će preduzeti takve aktivnosti koje mogu biti zahtevane opštim pravnim principima i na drugi način predviđene da bi se obezbedila efikasna primena principa koji se navode u ovom Prilogu kao što je zaključivanje bilateralnih sporazuma i obaveštenje svojih sudova i drugih ovlašćenih organa.

Član 5[G]

Prethodno navedene odredbe ovog Priloga neće poništiti odredbe bilateralnih sporazuma zaključenih po istim pitanjima između Država sukcesora, koji po određenim pitanjima mogu biti konačni između tih Država.

Član 6[G]

Domaće zakonodavstvo svake od Država sukcesora koje se odnosi na "stanarsko pravo" ("stanarsko pravo/stanovanjska pravica/stanarsko pravo") će se primenjivati jednako na lica koja su bila državljani SFRJ i koja su imala takva prava bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što je pol, rasa, boja, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno poreklo, pripadnost nacionalnim manjinama, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

Član 7[G]

Sva fizička i pravna lica iz svake Države sukcesora će na osnovu reciprociteta, imati ista prava pristupa sudovima, administrativnim većima i telima te Države i drugih Država sukcesora s ciljem ostvarivanja zaštite njihovih prava.

Član 8[G]

Navedene odredbe ovog Priloga nemaju uticaja na bilo kakve garancije u pogledu odsustva diskriminacije u vezi sa privatnom svojinom i stečenim pravima koji postoje u domaćem zakonodavstvu Država sukcesora.

ČLAN 3

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu SRJ - Međunarodni ugovori".

